

מתוך כאבה? לא על מחצית מן העם בלבד נגזרה הגזרה, ולא על שליש ולא על רבע, אלא על כל האומה, להשמיד להרוג ולאבד את כולם. אנא אל תעמוד מנגד, וחוש להתפלל ולהתחנן עלינו לפני בורא עולם. (ילק"ש אסתר רמז תתרנז)

עוד התפלל מרדכי אל ה' ואמר: "אנא אדון כל העולם, אתה ידעת את לבבי כי לא מגובה רוחי ורום לבבי עשיתי זאת, שלא להשתחוות לפני המן העמלקי הזה, אלא מפני יראתך עשיתי זאת, לבל אתן את כבודך לאדם בשר ודם. על כן לא חפצתי להשתחוות לערל הטמא הזה, ולא אשתחוה אלא רק לשמך הגדול והקדוש שנקרא עלינו. ועתה לישועתך קיוונו, הצילנו נא מידו של המן הרשע, וילכד הוא בעצמו ברשתו אשר טמן. אנא הפוך אבלנו לששון ולשמחה ויום טוב, ונשבחך על הגאולה הטובה אשר תגאלנו." (בתי מדרשות - חלום מרדכי. אסתר רבה ח ז)

עצרת התעוררות ותפילה

כשראו ישראל את מרדכי הצדיק שהיה הגדול שבהם, זועק בצורה כזו, מיד התקבצו ובאו סביבו, עד שהתאסף קהל ועם רב עד מאוד. עמד מרדכי על רגליו ואמר: עם ישראל, עם אהוב ויקר לפני אביכם שבשמים, האם אין אתם יודעים מה ארע? האם לא שמעתם את הגזירה שגזרו עלינו המן ואחשוורוש להשמיד, להרוג ולאבד אותנו מעל פני הארץ? אין לנו מלך שנסמוך עליו, וגם לא נביא שיתפלל בעדנו, אין לנו מקום לברוח, וגם לא מדינה להינצל שמה. בכל מקום ומקום כתב עלינו, ובכל מדינה ומדינה שלח עלינו. הננו כצאן אשר אין להם רועה, וכספינה בים אשר אין לה רב חובל. אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים!!

באותה שעה הוציאו את ארון הקודש בשערי שושן, והוציא מרדכי ספר תורה מגולל בשק ואפר וקראו בפרשה הכתובה בספר דברים (פרק ד פסוקים כג - לא)

"הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן תִּשְׁכַּחוּ אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם... וְעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם לְהַכְעִיסוֹ: הָעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ כִּי אֲבֹד תֵּאבְדוּן מֵהָר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא תֵּאָרִיכֶן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הַשָּׁמַד תִּשְׁמְדוּן: וְהִפִּיץ ה' אֶתְכֶם בְּעַמִּים וּנְשָׂאֲרֹתֶם מִתִּי מִסֹּפֶר בְּגוֹיִם... וּבִקְשַׁתֶּם מִשָּׁם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּמִצֵּאתֶם כִּי תִדְרֹשְׁנוּ בְּכָל לִבְכֶּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ: בִּצְר לָךְ וּמִצָּאוֹךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֵיכֶם וְשִׁמְעָתָ בְּקֹלוֹ: כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא יִרְפָּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁפַח אֶת בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם."

המשיך מרדכי ואמר: בית ישראל, עם קדוש ואהוב ויקר לפני אלוהיו, דעו כי כל השערים ננעלו, חוץ משערי דמעה. הבה ונלמד מאנשי העיר נינווה, שכאשר הגיע אליהם הנביא יונה ובישר להם כי העיר עומדת להיהפך, מיד התעוררו לתשובה, לבשו שק ואפר, קראו צום, ויקראו אל אלוהים בחזקה, וישבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפייהם. וינחם האלוהים על הרעה אשר דיבר לעשות להם. אף אנו נקבל עלינו תענית ונחזור בתשובה, והקדוש ברוך הוא יראה בעונינו וירחם עלינו בזכות ילדינו, שאם אנחנו חטאנו - הם מה חטאו? באותה שעה געו כל העם בבכיה גדולה ומרה. (מנחת הלוי קכט בשם תרגום רבתי)

עמד מרדכי וקיבץ גם 22,000 תינוקות של בית רבן, שקול תפילתם הוא הבל שאין בו חטא, והלבישם שקים, והושיבם על האפר, והיה צווח ובוכה עמהם ביום ובלילה. (ילק"ש רמז תתרנז)

נהג מרדכי כמו שכותב הרמב"ם, שעל כל צרה שלא תבוא על ישראל, צריך לזעוק ולהתריע, ולא לתלות את הדבר במקרה. כי התולה דבר במקרה עליו הכתוב אומר (ויקרא כו, כו כח): "וְאִם בָּזְאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי, וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי, וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחַמַּת קָרִי, וְיִסְרַתִּי אֶתְכֶם אֲף אֲנִי שָׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם".

הבשורה המרה הולכת ומתפשטת

"וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, מְקוֹם אֲשֶׁר דָּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מֵגִיעַ, אֲבָל גָּדוֹל לַיהוּדִים, וְצוּם וּבְכִי וּמִסְפָּד, שֶׁק וְאֶפֶר יַצַּע לְרַבִּים" - בכל מקום שבו התפרסמו אגרות ההסתה של המן, נשמעו קולות שוד ושב. ההמון המוסת החל להשתולל בחוצות, והיהודים נרדפו בתאוות דם. דווקא בערים האחרות שמחוץ לשושן, היתה קיימת סכנה מיידית יותר לחייהם של היהודים, שכן היה חשש שההמון המוסת וצמא הדם, בהיותו מרוחק ממשטר המלוכה, לא יעצור בעד תאוותיו עד ליום המיועד בעוד חודשים ארוכים, אלא יתחילו לעשות מיד שפטים ביהודים ח"ו. באופן טבעי היה עלול להתרחש חלילה טבח המוני ביהודים, ואולם בהשגחת ה', היה מה שבלם את תאוות הדם הבווערת של ההמון: היה זה זכרן של האגרות הראשונות שנשלחו לפני כתשע שנים, כשנהרגה ושת. זכרו כולם כי לאחר מכן אחשוורוש התחרט מאוד על הריגתה, ולכן חששו פן יתחרט אף על הגזירה הכתובה באגרות הללו, ואז הוא יתבע אותם על דמם של היהודים שנרצחו לפני הזמן הנקוב.

ובכל אופן ההתפרעויות לא נבלמו כליל, היהודים היו נתונים להתנכלויות שונות מצד ההמון הפרוע, ורבתה הצעקה והבכייה.

היו יהודים אשר ניסו להציל את עצמם על ידי שימכרו עצמם לגוי. ניגש יהודי אל שכנו הגוי ואמר לו: "בבקשה ממך, קח אותי ואת אשתי וילדי לך לעבדים - ולא נמות". השיב לו הנוכרי: "וכי לא ראית את אשר כתוב באגרות, כי משפחה אשר ימצא בקרבה איש מבני היהודים - ייהרגו אף הם. אני מצטער, לא אוכל לעזור לך...". וכך התקיים בישראל מאמר הפסוק (דברים כח סח): "וְהִתְמַכְּרְתֶּם שָׁם לְאִיכָּיִךְ לְעֶבְדִּים וְלַשְׁפָּחוֹת וְאֵין קֶנֶה". (תרגום שני פרק ד פסוק ב)

"אבל גדול" נפל על היהודים. שלא כמו אבל רגיל ההולך ומתמעט ככל שחולפים הימים, אלא היה זה אבל שהולך ומתגבר, כי כל יום שעובר מקרב יותר את הגזירה הנוראה. (אס"ר ח ב)

ששה מיני צער הצטערו ישראל: אבל [על ההרוגים (מע"ל קמב)], צום, ובכי, ומספד, שק ואפר - כנגד ששה ימים שנהנו מסעודתו של אותו רשע. (ת"ה עח)

אך יחד עם זאת התחזקו להתפלל ולשוב בתשובה אל ה'. רבים הציעו את מיטותיהם בשק ובאפר, להכנעה והתפלשות לפני בורא עולם. ותעל שוועתם ותשובתם אל האלוקים.

"אל תירא מפחד פתאום"

לאחר שנגזרה הגזירה, יצא המן שמח עם כל בני חבורתו, ופגש במרדכי היהודי. והנה ראה מרדכי שלשה ילדים שיצאו מבית הספר. רץ מרדכי אחריהם, ובעקבותיו רץ המן, כדי לשמוע מה יאמר להם. כיון שהגיע מרדכי אל הילדים, אמר להם: "אמרו לי פסוק

שלמדתם היום". אמר לו אחד הילדים: "אל תירא מפחד פתאם ומשואת רשעים כי תבא" (משלי ג כה). אמר הילד השני: אנו עצרנו היום בפסוק: "עצו עצה ותפח, דברו דבר ולא יקום, כי עמנו אל" (ישעיה ח י). פתח השלישי ואמר: "ועד זקנה אני הוא, ועד שיבה אני אסבל, אני עשיתי ואני אשא ואני אסבל ואמלט" (ישעיה מו ד). כיון ששמע מרדכי כך, שחק והיה שמח שמחה גדולה. אמר לו המן, מה היא זאת השמחה ששמחת לדברי התינוקות הללו? אמר לו, על בשורות טובות שבישרוני, שלא אפחד מן העצה הרעה שיעצת עלינו! כעס המן הרשע ואמר, אין אני שולח ידי תחלה אלא באלו התינוקות! (אסתר רבה ז יג)

מרדכי לפני שער המלך

המשיך מרדכי בתפילותיו ובזעקותיו לפני ה', אך הבין כי עליו אף לעשות השתדלות טבעית להצלתם של ישראל. הנה זוהי העת אותה צפה ברוח קודשו, שבה רוצה הקב"ה לזמן תשועה לישראל על ידי אסתר המלכה! ולכן יש לפעול בזריזות בכיוון זה.

אסתר המלכה, אשר היתה יושבת בארמון פנימה, לא היתה מודעת כלל לחומרת המצב, ולכן רצה מרדכי ליידעה ולעוררה, שתשמע באוזניה את הזעקות והבכיות, ותבין את המצב הקשה. הלך מרדכי, הלך ילך ובכה, ובא עד שער המלך. אך הוא לא יכל להמשיך ולהיכנס, "כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק" - אין זה מכבוד המלכות להיכנס כך אל שערי שטח הארמון.

"ותבואנה נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה, ותתחלחל המלכה מאד, ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו - ולא קבל". הנערות והסריסים שהיו הולכים בחצר, ראו את מרדכי כשהוא זועק מרה, והלכו ואמרו זאת לאסתר. (ת"ה פ)

בשמוע זאת אסתר, חיל ורעדה אוחזים בה. היא הבינה בטוב שכלה, כי מרדכי אינו זועק ובוכה מצער ומדאגה לשלומה האישי, אלא משהו נורא קרה לכלל ישראל. היא רוצה לשוחח עימו פנים מול פנים, ולשם כך היא שולחת לו בגדים, כדי שיוכל להסיר מיד את שקו מעליו ולהיכנס לתוך השער (דגרי"א). אבל מרדכי לא אבה לקבל את הבגדים, כי לא רצה להסיר השק מעליו ולהפסיק רגע מתחנונים, שזה כעוזב בטחונו מה' וסומך על עזרת בשר ודם (מלבי"ם). לכן נאלצה אסתר לשוחח עם מרדכי באמצעות שליח.

שליחת התך

"ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניה, ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה".

אין זה פשוט להעביר דו שיח בעניינים כה רגישים וסודיים באמצעות שליח. יש למצוא שליח נאמן ביותר, שיהיה אף מבין ענין, וידע להעביר מסרים מורכבים בצורה מדויקת ואחראית. עליו גם לכלכל צעדיו בתבונה, לבל ימשוך את עיניהם הבולשות של המן וחבר מרעיו.

האדם המתאים ביותר שמצאה אסתר לשליחות מורכבת ומסוכנת זו היה 'התך'. יש אומרים שהיה זה דניאל, אשר היה שר חשוב במלכות בבל, ועתה חתכוהו מגדולתו ונתנו לו תפקיד זוטר. [התך - כמו חתך] (מגילה טו ע"א)

ציוותה אסתר להתך שיחקור את מרדכי היטב "מה זה" - מה בדיוק קורה בשטח, "ועל מה זה" - מהי הסיבה לדברים הללו, מה עומד מאחורי הדברים. (הגר"א)

במילים אלו אף התכוונה לרמוז את חששות ליבה: איך יתכן שנגזרה על ישראל גזירה כה קשה וחסרת תקדים, אשר לא היתה כמוה מעולם?! שמא חלילה כפרו בה' אלוקי ישראל, אשר עליו ענו ואמרו כאחד: "זה אלי ואנוהו!" או שמא חלילה כפרו בתורה הקדושה ובלוחות הברית, אשר בהן נאמר: "מזה ומזה הם כתובים"!? (אסתר רבה ח ה)

כל אשר קרהו

"וַיֵּצֵא הֶתֶךְ אֶל מֶרְדֵּכִי אֶל רְחוּב הָעִיר אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ" - יוצא התך אל מרדכי, אך הוא נוקט במשנה זהירות. הוא אינו ניגש אליו ישירות, אלא יוצא אל רחוב העיר, מתערב בקהל, ואז מתקרב אליו ומעביר לו את שאלתה של אסתר, מתוך השתדלות שלא למשוך תשומת לב יתירה. (מע"ל קמד)

"וַיֵּגֵד לוֹ מֶרְדֵּכִי אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרָהוּ, וְאֵת פֶּרֶשֶׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הַמֶּן לְשָׁקוֹל עַל גִּזְיֵי הַמֶּלֶךְ בִּיהוּדִים לְאַבְדָם, וְאֵת פְּתֻשָׁן כְּתָב הָיָה אֲשֶׁר נָתַן בְּשׁוֹשָׁן לְהַשְׁמִידם נָתַן לוֹ, לְהִרְאוֹת אֶת אֶסְתֵּר, וְלַהֲגִיד לָהּ וּלְצִוּוֹת עָלֶיהָ לְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֵּן לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלִּפְנֵי עַל עֲמָה".

מספר מרדכי להתך את כל פרטי הפרשה, ואף נותן בידיו את אגרת ההסתה של המן, שתראה אסתר בעיניה את הגזירה הנוראה ודברי ההסתה החמורים של המן, ובכך יתעורר ליבה יותר להשתדל בעד עמה. (ת"ה פב)

הוא מזכיר גם "את פרשת הכסף", כדי שתבין שאין אפשרות לנסות לשחד את המלך כדי שיבטל את הגזירה, כי הכסף לא 'משחק תפקיד' אצלו, שהרי אף את הכסף שהציע לו המן, לא אבה לקבל. (מע"ל)

במילותיו אף רמז לה את הסיבה האמיתית לגזירה הקשה: "את כל אשר קרהו" - רמז לעמלק, אשר עליו נאמר: "אשר קרך בדרך". אמר לה: בן בנו של "קרהו" [עמלק] בא עלינו. כאשר בא עמלק להילחם בישראל בצאתם ממצרים, לא היתה לו שום סיבה לכך, אלא היה זה רק מתוך שנאה נוראה לעם ישראל. ומדוע הגיעה הצרה הזו לישראל? מפני שרפו ידיהם מן התורה, ובכך ניתן כח ביד עמלק לבוא ולהילחם בהם. בני ישראל הצליחו לגבור עליו - לא בכח הזרוע, אלא על ידי שהתחזקו בתורה ושעבדו את ליבם לאביהם שבשמים [כמבואר בתורה שמות פרק יז פסוקים ח-יג ובמפרשים]. אף המן בן בנו של עמלק - הצליח להתגבר על ישראל בעקבות רפיונם בתורה ובמצוות. והתרופה לכך היא שיתחזקו וישוּבו בתשובה, ובכך יבטלו את כוחו של המן. (אסתר רבה ח ה. מע"ל)

מרדכי מספר לאסתר על חלומו

בהזדמנות זו מזכיר מרדכי לאסתר את דברי החלום שחלם לפני כעשר שנים, ושסיפר לה כבר בזמנו:

בשנה השניה למלכותו של אחשורוש, חלם מרדכי היהודי, והנה רעש גדול וצעקה וקול בהלה בכל הארץ. אז נראו שני תנינים גדולים אשר באו להלחם זה לקראת זה, וכל העולם חרד מפניהם. בין שני התנינים האלו היה עם קטן אחד, אשר כל עמי הארץ

ההיא קמו עליו לבולעו, והיה צר לעם הקטן ההוא מאד, ויצעקו ויתפללו לפני ה' בכל לבבם ובכל נפשם. והתנינים נלחמים באכזריות רבה, ואין אף אחד מעו להתערב ביניהם. ופתאום רואה מרדכי והנה מקור מים חיים עובר בין שני התנינים הלוחמים, והבדיל בין שניהם, עד כי חדלו להלחם. ומבוע מקור המים הפך לנהר גדול והתרחבו תחומיו עד שהיה הולך ושוטף בארץ. ויזרח השמש על פני כל הארץ. והעם הקטן גדל והתרומם מאד, ואילו העמים הרמים והגאים נשפלו. ותשקוט כל הארץ כי רבה האמת, ויהי שלום לכל יושבי הארץ. (ילקוט"ש רמז תתרנ"ו. אסתר רבה ח ה')

מיום ההוא והלאה שמר מרדכי את החלום בלבו ולא ספר אותו לאיש, אלא רק לאסתר. וכאשר קם המן להצר ליהודים, אמר מרדכי לאסתר המלכה: הנה באים דברי החלום אשר ספרתי לך, וזאת היא הצרה אשר אמרתי לך. ובכן קומי נא והתפללי לפני ה' אלוקי אבותינו, ותקדמי פניו בבקשה כי יתן אותך לחן ולחסד בלב המלך אחשורוש, וכך תבואי לפניו ביופייך להגן בעד עמך ובעד מולדתך.

"וּלְצִוּוֹת עָלֶיהָ לְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֵּן לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלְפָּנָיו עַל עַמָּהּ" - עד עתה הייתי מצווה אותך שלא תלכי אל המלך מרצונך, אלא רק כאשר הוא יבקשך. עתה אני מצווה שתלכי ותתרחצי לפניו. עד עתה ציוויתך שלא תגלי את עמך ומולדתך, עכשיו אני מצווה שתגלי. (ת"ה פב)

אין זה הזמן המתאים

שומעת אסתר את הדברים, ואומרת להתך להשיב למרדכי: הייתי רוצה בחפץ לב להגן ולהשתדל בעד עמנו. אבל אתה הרי יודע מה המצב בארמון: "כָּל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ יֹדְעִים אֲשֶׁר כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֶל הַחֹצֵר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא יָקָרָא - אַחַת דָּתוֹ לְהִמִּית, לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת שְׂרָבִיט הַזֶּהב וְחִיָּה. וְאִנִּי לֹא נִקְרָאתִי לְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם".

המן תפס שליטה על המלך - אין מי שיכול לגשת אל המלך ללא רשותו של המן! המן כמובן דאג להסביר למלך, שזהו אמצעי זהירות בסיסים למלך רם ונשגב כמוהו, אשר רבים לוטשים עיניהם אל כסאו ועלולים להתנקש בחייו, ולכן אין לסמוך על אף אחד, אף לא על הקרובים ביותר [הנה אפילו בגתן ותרש, השומרים הנאמנים, ניסו להתנקש בחיי המלך! מי היה מאמין?!...]. יש להציב כללים בטוחים ונוקשים: כל מי שרוצה להיפגש עם המלך - צריך לתאם זאת מראש עם הסגן, אשר ישקול ויבדוק היטב את מטרת הפגישה. מי שינסה לגשת אל המלך ולהיכנס אל החצר הפנימית ללא הזמנה מוקדמת - יש להורגו מיד ללא כל שהות, לפני שינסה חלילה להתנקש בחיי המלך. אלא אם כן יושיט לו המלך את שרביט הזהב.

כמובן שכוונתו האמיתית של המן לא הייתה מתוך דאגה יתירה לשלום המלך, אלא מתוך שאיפה להשתלט על ענייני המדינה, ושאף אחד לא יוועד עם המלך מבלי ידיעתו ורשותו. כך הוא יוכל להשגיח מקרוב שמרדכי לא יכנס אל המלך לדבר על ליבו לבטל את הגזירה. (ת"ה פד. מנות הלוי קלה ע"א. מע"ל קמז)

החוק הזה מפורסם מאוד, כולם יודעים אותו, ולכן גם לי בתור אשת המלך לא תהיה חנינה. הלוא כבר יש תקדים: אחשורוש הרג את אשתו הראשונה ושתי כשעברה על מצוותו, כך שגם אותי יהרגו אם אעבור על החוק.

ואולי אתה חושב, שבודאי אמצא חן בעיני המלך, והוא ישיט לי את השרביט? דע לך כי אני לא נקראתי לבוא אל המלך כבר שלושים יום! כנראה שכבר איני אהובה לו כבתחילה. (ת"ה פד)

לכן אני חושבת שיש סיכון גדול בכך שאכנס אל המלך. אומנם, מרוב דאגתי לעם ישראל, מוכנה אני בשמחה לסכן את נפשי למענם, אלא שאני חושבת שאין זה הצעד הנכון כרגע, כי הרי יש לנו עוד 11 חודשים עד למועד ביצוע הגזרה ביום י"ג באדר, ויש שהות בדינו לכלכל מעשינו בתבונה ולא בפזיזות. במקום לדחוק את השעה, לגשת עכשיו אל המלך בלי הזמנה, ולקחת סיכון שאולי יהרגוני מבלי שאצליח כלל לדבר עמו, עדיף שאמתין זמן מה, ובינתיים ימשיכו היהודים להתפלל אל ה' וישובו בתשובה שלימה, ואז כשיאיר שוב מזלנו, יקרא לי המלך, ותהיה זו העת הכשרה והמוצלחת לרצותו ולפייסו ולשדלו למען הצלתם של ישראל. (מע"ל קמח)

התך נהרג

יצא התך להעביר למרדכי בשנית את דברי אסתר, אבל - ידו הארוכה של המן השיגה אותו. עם כל ניסיונו הקודם לטשטש את שיחתו עם מרדכי, לא עלה הדבר בידו. עיניו הבולשות של המן עקבו אחריו. המן ראה כי התך משוחח עם מרדכי, ולאחר מכן חוזר לארמון לשוחח עם אסתר. הוא הבין כי הם חושבים מחשבות כיצד לבטל את מזימתו, ולכן כאשר יצא התך כעת מעם אסתר, בעט בו המן ברגלי סוסו והרגו.

הואיל וכך, שלח הקב"ה למרדכי את המלאכים מיכאל וגבריאל [נומכאן ואילך לא מוזכר התך]. (תרגום שני ד יא. תוספות השלם פג בשם פרקי דרבי אליעזר ג)

לא עת לחשות!

"וַיֹּאמֶר מֶרְדֵּכִי לְהָשִׁיב אֶל אֶסְתֵּר: אֵל תִּדְמִי בִּנְפִשְׁךָ לְהַמְלִיט בֵּית הַמֶּלֶךְ מִכָּל הַיְּהוּדִים, כִּי אִם הַחֹרֶשׁ תַּחְרִישִׁי בַּעַת הַזֹּאת - רוּחַ וְהַצֵּלָה יַעֲמֹד לַיְּהוּדִים מִמָּקוֹם אֲחֵר, וְאַתְּ וּבֵית אָבִיךָ תֵּאבְדוּ. וּמִי יוֹדֵעַ אִם לַעַת כְּזֹאת הִגַּעַת לְמַלְכוּת?!"

מרדכי שולל את תשובתה של אסתר מכל וכל. הוא שולח לומר לה: דעי לך כי כל יום ויום הוא גורלי ומשמעותי ביותר, ואין לחכות ולהתמהמה אפילו יום אחד! וזאת מכמה סיבות:

אחת - בינתיים ההמון הגויי המוסת חוגג בחוצות ומתנכל ליהודים בתאוות רצח. עלולים להיות חלילה אף פגיעות בנפש עוד לפני שיגיע מועד הגזירה.

שנית - יש לקחת בחשבון כי ישנן במלכות אחשוורוש מדינות מרוחקות מאוד, ואם נתמהמה, הרי שצו ביטול הגזירה לא יספיק להגיע אליהם לפני י"ג באדר, וחס ושלום יהרגו שם כל היהודים. נכי היה עליהם להמתין עד שיחזרו השליחים ששלח המן, ואז לשלוח שוב את השליחים עם צו הביטול, כדי למנוע חששות של זיופים, כפי שיתבאר בהמשך.]

שלישית - מי יודע כמה זמן עוד תישארי במלכות? מי ערב לנו שהמלך אחשוורוש ההפכפך לא יחליט לפתע להדיח אותך, כשם שהדיח ברגע אחד את ושתי אשתו הראשונה?! לכן, כל זמן שאת במלכות - לא עת לחשות. (ת"ה פו בשם רשב"ם)

וסיבה חשובה נוספת: דווקא עכשיו - שהתכנסו כל היהודים בתפילה וחזרו בתשובה, זוהי עת רצון, וישמע ה' לתפילתם. אך אם תתמהמה ישועתם, הם עלולים להתייאש ולחדול מן התפילה ומן התשובה, ואז מי יודע אם שוב יהיו ראויים לישועה.

לעת כזאת הגעת למלכות

עוד הוסיף מרדכי לומר לאסתר, כי אם תתמהמה, יתכן שתבוא הישועה ממקום אחר, אך בזה תפסיד אסתר את המטרה שלשמה זימן אותה הקדוש ברוך הוא אל בית המלך - למחות את הזמן שהיא מזרע עמלק, ובכך לכפר את חטאו של שאול, אשר היא באה מזרעו. שכידוע - שאול המלך חטא במלחמת עמלק, בכך שהשאיר את אגג מלך עמלק חי, כמסופר בנביא (שמואל א פרק טו):

"וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שָׁאוּל... כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת פִּקְדָתִי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׁם לוֹ בְּדֶרֶךְ בְּעֵלְתוֹ מִמְצָרִים: עֲתָה לֵךְ וְהִפִּיתָ אֶת עִמָּלֶךְ וְהַחֲרַמְתָּם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ וְלֹא תִחַמַּל עָלָיו וְהִמַּתָּה מֵאִישׁ עַד אִשָּׁה מֵעוֹלָל וְעַד יוֹנֵק מִשׁוֹר וְעַד שֶׂה מִגָּמֶל וְעַד חֲמוֹר... וַיֵּךְ שָׁאוּל אֶת עִמָּלֶךְ וַיִּתְּפֹשׂ אֶת אֲגַג מֶלֶךְ עִמָּלֶךְ חִי וְאֶת כָּל הָעַם הַחֲרִים לְפִי חֶרֶב: וַיַּחֲמַל שָׁאוּל וְהָעָם עַל אֲגַג וְעַל מִיטֵב הַצֵּאֵן וְהַבָּקָר... וַיְהִי דְבַר ה' אֶל שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: נִחַמְתִּי כִּי הִמַּלְכְּתִי אֶת שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי שָׁב מֵאַחֲרֵי וְאֶת דְּבָרִי לֹא הָקִים...".

למחרת בא שמואל לשאול - "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲגִישׁוּ אֵלַי אֶת אֲגַג מֶלֶךְ עִמָּלֶךְ וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מְעֻדָּת וַיֹּאמֶר אֲגַג אֲכֹן סָר מֵרַחֲמֵי ה' וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כֹּאֲשֶׁר שִׁפְלָה נָשִׁים חֲרָבָךְ כֵּן תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אֲמָךְ וַיִּשְׁסֹף שְׁמוּאֵל אֶת אֲגַג לִפְנֵי ה' בַּגִּלְגָל".

אומנם יום למחרת המלחמה הרג שמואל את אגג, אך באותו לילה שעדיין נשאר אגג חי, הוא לקח שפחה כנענית, וממנה נולד לו בן, שממנו יצא המן הרשע. לכן הזהיר מרדכי לאסתר, שכל ביאתה לעולם היא כדי להיות בבית המלכות, לתקן את חטאו של שאול שלא השמיד את זרעו של עמלק כליל, וממנו יצא המן, ועליה למסור נפשה על הדבר הזה - "כי אם החרש תחרישי בעת הזאת - ריוח והצלחה יעמוד ליהודים ממקום אחר, ואת ובית אביך תאבדו, ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות". (הגאון רבי משה בולה בספר חיי עולם דרוש לשבת זכור דף צ"ז ע"ג)

קביעת שלושה ימי צום

שלחה אסתר להשיב אל מרדכי: "לֵךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן וְצִוּוּ עָלֶי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים". מבקשת אני, כי כל היהודים יתכנסו יחד לשלושה ימים של צום ותפילה, ובכך שיצומו וימנעו עצמם מן האכילה ומן השתייה, יכפרו הם על מה שאכלו ושתו בסעודתו של אחשורוש, וכך תהיה לי סייעתא דשמיא בהליכתי אל המלך. (ת"ה פח)

אסתר הדגישה למרדכי שיתכנסו כל היהודים יחד - "לֵךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים"! כי בהיות כל ישראל באחדות שלימה, לא תאונה אליהם רעה. ואכן המן הרשע קטרג על ישראל שהם עם מפוזר ומפורד, שיש פרווד לבבות ביניהם. אך אסתר הציעה שיתכנסו כולם במעמד אחד, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם, ואז תשועתם מהרה תצמח. וכמו שאמרו במדרש תנחומא (פרשת ניצבים סימן א): בְּנוֹהֵג שְׁבַע עוֹלָם אָדָם נוֹטֵל אֲגוּדָה שֶׁל קִנִּים - בּוֹדָאִי לֹא יוֹכֵל לְשׁוֹבֵרֵם בְּבֵת אַחַת, אֲבָל אִם נוֹטֵל אַחַת אַחַת - אִפִּילוּ יֶלֶד קֶטֶן יִכּוֹל לְשׁוֹבֵרֵם. כֵּךְ כּוֹחַם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כִּשְׁהֵם כּוֹלֵם אֲגוּדָה אַחַת, שְׁכַאֲשֶׁר הֵם אֲגוּדִים בִּיחָד זֻכִּים הֵם וְנִגְאָלִים וּמִקְבָּלִים פָּנֵי שְׂכִינָה.

"גם אני ונערתי אצום כן" - אף אני ונערתי היהודיות נצטרף לצום של כלל ישראל. [שבלי ספק היו שם בנות ישראל שבזכותן, אשר בעבר היתה ושתי הארורה בת הארור מעבדה אותן בשבת (רמב"ם - פירוש מגילת אסתר)]

ומעלת הצום גדולה מאוד, שקורעת גזר דינו של האדם, שאם אדם מדכא בקרבו את רצונותיו הגשמיים, מתחיל לזרוח בו האור האלוקי, ונקלט יותר מאשר בזמן שהכוחות הגשמיים פועלים בו.

מוסיפה אסתר ואומרת למרדכי, כי בימים הקרובים היא מתכוונת להסביר פנים להמן ולהזמין למשתה יחד עם אחשורוש, כדי שהמן לא יחשוד בה שהיא משתפת פעולה עם היהודים [הרי יש לו כבר חשד בכיוון הזה, ולכן הרג את התר, ומי יודע באלו אמצעים נוספים הוא מסוגל לנקוט כדי למנוע זאת]. ואולם רב צערה על כך שהיא עוברת, ללא רצונה, על שלוש עברות: מאכלות אסורות - שעכשיו תיאלץ לאכול ולשתות במשתה עם אחשורוש והמן. גילוי עריות - שהיא מזמנת את עצמה אל אחשורוש [נער עכשיו היה זה באונס, שבאה רק כאשר קרא לה המלך. ועכשיו היא באה מיוזמתה], ושפיכות דמים - שהיא גרמה בעקיפין למותו של התר. היא מקווה, כי בכך שיצומו שלושה ימים יתכפרו לה שלושת העוונות הללו. אך מרדכי השיב לה: (תהלים מה ט) **"מִרְיָאֵלֹת קָצִיעוֹת כָּל בְּגִדְתִּיךָ"**, הבגידות [העבירות] שלך מדיפות ריח טוב כמור ואהליות, כיון שמעשיך לשם שמים. (ת"ה פח. מע"ל קנב)

"ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר צוה עליו אסתר". ראה מרדכי כי שלושת ימי הצום שרוצה אסתר לקבוע הם בתאריכים י"ד ט"ו וט"ז בניסן. שלח לומר לה: והרי י"ד בניסן הוא יום שחיטת קרבן פסח, וט"ו הוא יום טוב ראשון של פסח, וט"ז הוא יום הקרבת העומר. היאך נקבע צום בימים נעלים כאלו, והיאך נבטל את החג ואת ליל הסדר? אמרה לו: זקן [חכם] שבישראל, אם אין ישראל - מהן המועדות או מהי התורה? איזה קיום יהיה להם? כיון ששמע זאת מרדכי, אמר: **"מלכה, כל מה שתאמר שומעים לה"**, וגזר תענית. לכן נאמר: **"ויעבר מרדכי"** - שהעביר את יום טוב של פסח בתענית. (אסתר רבה ח ז. ת"ה צ)

מיד העביר מרדכי כרוז בכל העיר, והלך ממבוי למבוי ומשוק לשוק - לכונוס את היהודים לצום ולתפילה. (ת"ה צ)

אמונת חכמים ללא התחכמות

היהודים נענו לקריאתו של מרדכי - אך לא היה זה פשוט כלל וכלל! הם נדרשו לגייס בקרבם תעצומות נפש גדולות כדי לציית לדבריו.

נתאר לעצמנו את ההתרחשויות האחרונות מנקודת מבטם של יהודי שושן:

אחשורוש מעלה לגדולה את המן, ומצווה על כולם לכרוע ולהשתחוות לו. והנה - **"מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה!"**

מהומה רבה נוצרה בקרב היהודים. **"מה פירוש? הרי לפי ההלכה יש היתר להשתחוות להמן, כי אדם איננו עבודה זרה. מה פתאום מחליט מרדכי "להתחסד" ולא להשתחוות?!** התקשורת רעשה: **"מרדכי מסכן את חיי היהודים!!!"** משלחות של יהודים

באו והתחננו לפניו, כי יואיל בטובו להשתחוות, אך ורק כדי להצילם מכעסו של המן, אולם מרדכי נותר בעמדתו הנחרצת - "לא אכרע ולא אשתחוה!". בחדשות דאגו להודיע, כי מערוץ הטלוויזיה שלחו צלמים להראות היאך מרדכי לא משתחוה, ואכן פרסמו זאת בחדשות ב"מבט" לעיני כל העמים, שיראו מה גורם הרב החרדי הזה להעלות את חמתו של המן בעם היהודי ובכך לאבדם.

ואכן, התחזיות השחורות התגשמו, ותוך תקופה קצרה נשלחו אגרות מזעזעות אל כל מדינות מלכות אחשוורוש - "להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים!".

ההלם גדול, כולם יודעים שהגזרה הנוראה באה בעקבות עקשנותו של מרדכי היהודי, מחכים הם לאיזו שהיא התנצלות מצידו. אולם - מהי תגובתו המתחמקת של מרדכי? מרדכי ברוב עזותו מנסה להפיל את התיק עליהם, ובכך להתנער מהאשמה! "דעו לכם", הוא אומר לכל היהודים, "שהגזירה הנוראה באה עלינו משמים בעקבות השתתפותכם במשתה אחשוורוש שנערך לפני תשע שנים!" מי בכלל זוכר את המשתה הזה? איך מנסה מרדכי להפיל את האשמה עלינו בצורה כל כך בלתי הגיונית? זאת היתה לכאורה התגובה המצופה מיהודי שושן, ובפרט שמרדכי מבטל את 'ליל הסדר', דבר כה חשוב ומרכזי בעם ישראל.

אך כאן חל המהפך הגדול!

שלא כמו מה שקרה לפני תשע שנים, כאשר הוזמנו אל המשתה של אחשוורוש: אז - הם התעלמו מפסיקתו של מרדכי שלא ללכת אל המשתה. הם העדיפו את ראייתם המדינית המפוכחת וה"רחבה", מול דעתו ה"מצומצמת" של מרדכי היהודי, לא כופפו את דעתם למול דעת תורה. וזו היתה חומרת חטאם!

אבל כעת - השתנו הדברים. דווקא בנקודה קשה זו, כשגזירת מוות על ראשיהם, הבינו היהודים את האמת - "לא הנחש ממית אלא החטא ממית!". הפעם הם התעלו מעל עצמם, התעלמו מן העובדות הנראות לעין ומן הפרשנויות הברורות, וכופפו קומתם לפני 'דעת תורה' של מרדכי היהודי. (שיחות ומאמרים להרב דסלר זצ"ל עמוד לו. אל המקורות ח"א 84)

צום ובכי ומספד

התכנסו היהודים כולם לשלושה ימים של צום ותפילה נוכדי לקיים את גופם, היו מפסיקים מעט מבעוד יום לפני החשכה (ילק"ש ה תתרנ"ו). היו שם 12,000 כהנים, הם לקחו שופרות ביד ימין וספר תורה ביד שמאל, והיו הולכים וזועקים אל ה': רבונו של עולם, התורה שנתת לנו - בודאי כדי שנלמד בה נתת אותה. ואם עמך יכלה מן העולם - מי יעסוק בתורתך, ומי יזכיר שמך? ונפלו על פניהם ואמרו: "עננו ה', עננו", והשופרות הריעו עמם, והעם ענה אחריהם. וכל כך גדולה היתה בכייתם, שבכו עמם כל צבא מרום, ותעל שועתם אל האלוקים. (תרגום שני)

ליל הסדר בבכיה - ורעש גדול בשמים

כאשר הגיע ליל הסדר, היו כל ישראל שרויים באמצע התענית, ובמקום לומר את ההגדה של פסח בשמחה, אמרו סליחות ושלוש עשרה מידות של רחמים בבכי וצעקה. ובזוהר הקדוש (בא מ"ב) אמרו, כי בשעה שיושבים ישראל בליל פסח ומספרים ביציאת

מצרים וקוראים ההגדה של פסח, מזמין הקב"ה את מלאכי השרת וכל פמליא של מעלה, ואומר להם: לכו שמעו מה מספרים בני על הנס שעשיתי להם ביציאת מצרים. ואז כל המלאכים מתכנסים והולכים לפקוד את בתי ישראל, ושומעים איך ישראל מודים ומשבחים להקב"ה, וחוזרים ובאים אל הקב"ה ומודים לו על העם הקדוש שיש לו בארץ, ששמחים בישועת ה', ובאותה שעה כביכול מוסיפים עוז וגבורה להקב"ה.

ואילו בשנה זו בליל פסח, נשמע במרום קול בכייתם של 22,000 תינוקות של בית רבן, באמירת סליחות ותחנונים, כשהם חוסים בצילו של מרדכי. עמד השר של התורה וצווח לפני כסא הכבוד, בכה והתחנן, ולקולו נזעקו כל מלאכי השרת ונתנו קולם בבכי, כמו שנאמר: "הן אראלים צעקו חוצה, מלאכי שלום מר יבכיון". אמרו לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אם ישראל בטלים חס ושלום, אנו למד נצרכים בעולם? וכל צבא השמים חרדו ולבשו שקים, ועלתה שועתם לשמי מרומים. באותה שעה אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת: מה אני שומע, קול גדיים וכבשים? אמרו לו: רבונו של עולם, לא קול גדיים וכבשים אתה שומע אלא קול קטני עמך בית ישראל, תינוקות של בית רבן השרויים בתענית, והמן הרשע רוצה להוליכם לטבח. מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא, וכביכול היה בוכה עימם. והעיר את כל חמתו על המן האגגי ומיד הפר עצתו וקלקל מחשבתו, שנאמר: "סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכיי". (חז"ע שו)

פרק ה

תפילת אסתר

בשעה שכל היהודים מכונסים היו בבתי כנסיות וזועקים אל ה', אף אסתר המלכה הלכה לקדם את פני ה' בתפילה. היא פשטה את בגדי מלכותה ואת עדי תפארתה ולבשה שק, פרעה שער ראשה ומלאה אותו עפר ואפר, עינתה בצום נפשה, והתפללה:

"אנא ה' מלך על כל המלכים, אנא הושיע נא לאמתך היושבת לבדה, אשר אין לה עוזר זולתך, כי בדד לוקחתי הנה, ובדד אני יושבת בבית המלך פה, בלי אב ואם, רק כיתומה עניה. ועתה ה', הצליחה נא לאמתך הענייה הזאת, והצילה את צאן מרעיתך מפי האריות האלה אשר פתחו את פיהם לאכול אותם. ובכן שנאתי והרחקתי את כל לבושי הודי, ואת כל בגדי תפארת וטרת מלכות אשר בראשי, ולא שמחתי ביום אשר אני פה עד עתה. ואתה אלהי, אבי יתומים, קום נא לימין אמתך היתומה היום הזה, כי בטחתי במאמך בטובך וברחמך, ותן לי רחמים לפני אחשוורוש המלך, כי יראה אנוכי ממנו כאשר ירא הגדי מפני הארי. ואבקש ממך ה' כי תשפיל אותו עם כל יועציו ושיהיה נכנע ונכבש לפני אמתך בחן ובחסד ותפארת ויופי אשר תתן לאמתך. ובאתי לפניו אך בשם מאמך, ותן יראתך עליו, ופחדך תן בלבבו". (אסתר רבה ח ז)

אסתר לובשת מלכות

"וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת, וַתַּעֲמֵד בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ, וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל פֶּסַח מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבַּיִת".

ביום ט"ו בניסן [שהוא היום השלישי לשליחת אגרות השמד (רש"י מגילה טו ע"א)], מתכוננת אסתר המלכה לגשת אל המלך אחשוורוש להתחנן בעד עמה.

גופה חלוש מן הצום, כוחה תש מן הבכי ומן התפילות - אך רוח מיוחדת מפעמת בלבבה. היא התעלתה לדרגה רוחנית גבוהה עד שלבשה אותה רוח הקודש. "חיל מן החיל של מעלה". מלכות והדרת קודש אפפו ועטפו אותה. [וזה רמזו במילים "ותלבש אסתר מלכות", שלא נאמר בגדי מלכות, אלא מלכות ממש, שהמלכות עטפה ולבשה אותה, כמו: "ורוח לבשה את עמשי". (ילקוט"ש ה'תתרנ"ו. זוהר שלח קסט ע"ב)]

היא הסירה מעליה את השק והאפר, ולבשה בגדי יופיה ותפארתה - בגדי מלכות מעובדים ורקומים בזהב יקר, שזורים במשי טוב, ומשובצים באבנים טובות ומרגליות. שמה כתר מלכות בראשה ונעלי זהב אופז ברגליה, והקב"ה האיר את פניה כאור החמה עד שכולה היתה אומרת הדר מלכות. (מע"ל קנז)

בדרכה אל המלך

לקחה עימה אסתר את שתי נערותיה, כחוק המלכות. האחת - תומכת בימינה, והשנייה - הולכת אחריה ואוחזת בשובל שמלתה לבל תיגרר על הארץ. וכך הלכה ובאה אל בית המלך, כשהיא מכסה את הדאגה אשר בלבבה, ומצהילה את פניה. (אס"ר ט א)

בדרכה - המשיכה לשטוח את תפילותיה לפני בורא עולם, שיתן אותה לחן ולחסד ולרחמים, ויצליח את שליחותה. היא חשה את השכינה ההולכת לפנייה ומלווה אותה בדרכה. ואולם, כאשר עברה אסתר דרך בית הצלמים [עבודה זרה] אשר למלך - עזבה אותה השכינה, והיתה אסתר אומרת במר נפשה: "אֵלֵי אֵלֵי, לָמָּה עֲזַבְתָּנִי...?". (מגילה טו ע"ב. וכן אמרה כל מזמור כ"ב שבתהילים)

בפיק ברכיים הלכה והתקרבה אסתר אל בית המלך, עד אשר הגיעה אל חצר בית המלך הפנימית - מקום אשר אין לבוא אליו ללא הזמנה מוקדמת מאת המלך. ממרחק - הבחינה אסתר במלך היושב על כסא מלכותו בלבוש זהב.

בהשגחתו המופלאה של הקב"ה, בדיוק באותה עת רצה אחשוורוש לשאוף אויר צח, ולכן ציוה להעמיד את כסאו "נוכח פתח הבית", ולא בתוככי הטרקלין פנימה כפי שהיה יושב תמיד, וכך היתה אסתר כעת בטווח ראייתו. [עמדה לה זכותו של אברהם אבינו, אשר "והוא יושב פתח האוהל כחום היום" (הגר"א. מע"ל קנז)]

סבבוני כלבים - עדת מרעים הקיפוני

ראה אחשוורוש את אסתר מרחוק, ואולם בתחילה הוא לא הבחין ביופיה, מפני שהיה לו דוק בעיניו [מעטה המטשטש את הראייה] (ילקוט"ש ה'תתרנ"ו). הוא התמלא כעס וחימה, חרק את שיניו ואמר בלבו: "חבל על דאבדין ולא משתכחין", אי... חבל על אובדנה של ושתי אשת נעורי הבלתי נשכחת. היא היתה מלומדת בנימוסי מלכות ומלאת כבוד עצמי - אף כשקראתי לה לבוא, שמרה על כבודה ולא באה. ואילו זו - מגיעה מבלי שבכלל אקרא לה כלל, ואף מפירה בכך את מצותי! (מדרש תהילים כב תרפ"ו)

בכעסו, מיהר להסיט את מבטו ממנה, כדי לא לראותה. הבינו מכך שרי הטבחים שאין ברצונו להציל אותה ולהושיט לה את השרביט, וכבר התכוננו להורגה. (תרגום שני) המן אשר נוכח במקום - שמח לאידה, שהרי כבר מזמן חפץ במותה. שומריו החלו להתלחש עם שומריו של אחשוורוש, ודנו ביניהם מי יקבל את תכשיטיה ובגדיה המפוארים לאחר מותה... (מדרש תהילים כב)

ואסתר - נבהלה מאוד, ופגה רוחה. היא נשאה עיניה למרום בתפילה: "סִבְבוּנִי פְּרִים רְבִים, אֲבִירֵי בָשָׁן כְּתֻרֹנִי. פָּצוּ עָלַי פִּיָּהֶם, אֲרִיָּה טָרֵף וְשֹׁאֵג. כְּמִים נִשְׁפְּכָתִי וְהִתְפָּרְדּוּ כָּל עֲצָמוֹתַי, הִיָּה לִבִּי כְּדוֹנָג נִמְס בְּתוֹךְ מַעֲי... הִמָּה יִבִּיטוּ יִרְאוּ בִּי, יִחַלְקוּ בְּגִדֵי לָהֶם, וְעַל לְבוּשֵׁי יִפִּילוּ גוֹרָל. וְאַתָּה ה' אֵל תִּרְחֹק, אֵילֹהֵי לְעִזְרָתִי חוֹשֶׁה. הַצִּילָה מִחֶרֶב נַפְשִׁי, מִיַּד כָּלֵב יִחִידָתִי..." (תהלים כב)

וישלח את מלאכיו

והנה כהרף עין - שלח ה' לאסתר ישועה ניסית ומופלאה. אחשוורוש חש לפתע כאב משונה - ראשו הוטט קדימה בכח. היה זה מלאך ששלח ה' לסטור לו על פניו ולהסב את ראשו כלפי אסתר. כעת, הניחו שרי הטבחים את חרבותיהם, וכולם הביטו במלך ובאסתר בציפייה דרוכה.

"וַיְהִי, כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת בְּחֹצֶר, נִשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו, וַיִּשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר אֶת שְׂרָבִיט הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ, וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשְּׂרָבִיט".

אסתר, אשר כמעט התמוטטה מרוב חרדה - זקפה לפתע את קומתה ועמדה בצוואר מורם. חן וחסד האירו את פניה. הניח עליה המלך את מבטו - והנה נרפאו עיניו, ונתגלה לפניו יופיה. לא היה זה יופי רגיל, אלא יופי מיוחד, קורן ועילאי, עד שנדמתה בעיניו כמלאך אלוקים, וכמעט פרחו נשמתו ממנו. מיד הושיט לה המלך את השרביט - ובאורח פלא נמתחה השרביט והגיעה עד מקום עומדה של אסתר במרחק רב.

למעשה כל ההתרחשות הזו היתה על ידי שלושה מלאכים שזימן ה' יתברך לאסתר בשעה גורלית זו: **האחד** שהחזיק אותה, הגביה את צווארה וזקף את קומתה. **השני** הוסיף יופי על יופיה והדר על הדרה. **והשלישי** מתח את שרביט הזהב שבידי המלך ומשך אותה עד שהתארכה לאורך של כ-100 מטר. (מגילה טו ע"ב. ילקוט ש"ה תתרנ"ו. זוהר פרשת שלח דף קסט וחוקת דף קפג ע"ב. מע"ל קסא)

עד חצי המלכות

"וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ, מַה לָּךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמָה בְּקִשְׁתְּךָ, עַד חֲצֵי הַמַּלְכוּת וַיִּנָּתֶן לָךְ". אחשוורוש לא ידע את נפשו. הוא היה אחוז חרדה ובהלה בראותו את אסתר אשתו היקרה שהעמידה את חייה בסכנה. הוא קם מכסאו, רץ לקראתה, בכה כנגדה ואמר: "מה לך אסתר המלכה, רעייתי היקרה, למה תפחדי? והלא החוק הזה אשר קבענו, שאין רשות לבוא אל המלך ללא הזמנה מוקדמת, איננו חל עליך כאשר את רעייתי!" ענתה אסתר ואמרה: "נפשי נבהלה מפני יקרת כבודך".

אמר לה: **מה לך אסתר המלכה**, מה אירע לבריאותך שפניך דאוגות כל כך? **ומה בקשתך?** אם העמדת את חייך בסכנה, כנראה שיש לך בקשה גדולה, ואני מוכן בכל ליבי למלאה - **עד חצי המלכות וינתן לך!** כל מה שתבקשי אתן לך, אבל רק דבר אחד לא אוכל לעשות: אם תבקשי ממני לבנות את בית המקדש של היהודים - לא אוכל למלא בקשתך, כי כבר נשבעתי שלא אסכים לעולם לבנותו, שחושש אני שמא ימרדו בי היהודים. [וזהו "עד חצי המלכות" - דבר שחוצץ ביני ובין המלכות, שעלול לפורר את מלכותי. (מגילה טו ע"ב)] (ילקוט ש"ה תתרנ"ו. אס"ר ט א. מע"ל קסב והלאה)

הזמנה למשתה

כולם ציפו בדריכות לתשובתה של אסתר. השרים, אשר לא יכלו לראות את המלך ביגונו ובשתיקתה, הפצירו בה שתאמר את דבריה.

אולם אסתר ידעה כי אין זו שעת הכושר המתאימה להעתיר בעד היהודים ברגע זה, כיון שהיא נרגשת מידי, ועליה להחליף כח, כדי לדבר עם המלך כיאות. גם המלך עדיין נרעש ונרגש - ומשתה טוב ודאי ייטיב עמו, ישמח את ליבו, וישכיח ממנו כליל את העוון שעשתה נגדו.

לכן פתחה פיה בחכמה ואמרה: **"אם על המלך טוב, יבוא המלך והמן היום אל המשתה אשר עשיתי לו"**. אני רוצה לשוחח עם המלך בנחת, לא ככה על רגל אחת, ולכן לעונג יהיה לי לו יאות המלך לבוא אל המשתה אשר הכנתי. הכל כבר מוכן ומזומן מראש, השולחן כבר ערוך, לא כדאי להתמהמה. ואולם - הייתי מאוד שמחה שגם המן יצטרף אלינו, שהרי הוא השושבין הראשי של נישואינו, כזכור... (ת"ה צה)

מדוע הזמינה אסתר את המן?

מדוע באמת הזמינה אסתר למשתה את המן צורר היהודים?

נתבונן: הן המן הרשע - נוטר בלבבו משטמה כלפי אסתר כבר מרגע שנבחרה למלכה. יש לו חשד די מבוסס שאסתר היא יהודיה. הנה רק לפני יומיים, בעת שהתפרסמו אגרות השמד, הוא הצליח לתפוס 'על חם' איך היא מעבירה סודות למרדכי היהודי. והוא לא העביר זאת על סדר היום! מיד דאג לחסל את הסוכן החשאי התך, ודרס אותו למוות. - הוא לא יתן לאף אחד לשבש לו את התוכנית המוצלחת, חלום חייו. הוא דרוך וערני לכל תנועה חשודה!

והנה עכשיו - אסתר סיכנה את עצמה להיכנס אל המלך מבלי לתאם זאת מראש עם הסגן! הדבר ברור שהיא מנסה להסתיר ממנו משהו! ואיזה משהו זה יכול להיות בדיוק בימים מתוחים אלו? לא צריך להיות חכם גדול כדי להבין שאחד ועוד אחד שווה שתיים! ודאי שלח אותה מרדכי להשתדל בעד היהודים, והיא כמובן לא יכולה לעשות זאת במעמד השרים, ולכן היא מזמינה את המלך למשתה אישי, אשר בו היא תרצה אותו ותשדל אותו לביטול הגזירה!...

ידעה אסתר, כי אם אכן תנקוט במהלך כזה - המן ללא ספק יטרף את התוכנית. הוא יפעל בכל האמצעים העומדים לרשותו [והם רבים מאוד] כדי למנוע את הדבר. לכן נהגה בחכמה והזמינה אף את המן למשתה, כדי להסיר מליבו מחשבות אלו, ולתת לו להבין שכל חששותיו הם חששות שוא. הנה אין כאן שום דיבורים וסודות מאחורי הגב שלו, ולהיפך - אסתר מסבירה לו פנים ומזמינה אף אותו למשתה...

עוד ידעה אסתר, כי קשה לפעול להרשעתו של המן בדרך של שתדלנות ארוכה ותהליכי שכנוע רבים - הן מצד שאחשורוש הפכפך הוא, ויכול בקלות לשנות את דעתו; והן מצד שהמן כבר הצליח להשיג שליטה רבה בכל ענייני המלכות, אפילו טבעת המלך כבר אצלו, ואם יורשע על ידי המלך - ודאי ימהר לגייס את מעמדו, את סמכויותיו ואת כושר השכנוע שלו - כדי להוכיח את חפותו ולצאת בשלום מן העניין. לכן יש להפיל

אותו בפתע פתאום, בבת אחת, מבלי לתת בידו שהות להתגונן ולהינצל. שברגע שאחשורוש יסכים להורגו, מיד יהיה המן מוכן ומזומן לפורענות.

ואין הזדמנות יותר טובה להפילו - מאשר בעת משתה, כי מתוך משתיהם של הרשעים, מגיעה עליהם הפורענות. [אכן, "והמן אל המשתה" בגימטריה: "יהי שולחנם לפנייהם לפח"...] (מגילה טו ע"ב, תרגום שני, ת"ה צו, מע"ל)

יהי שולחנם לפנייהם לפח

בגמרא מנו חז"ל טעמים שונים, מדוע הזמינה אסתר את המן למשתה: **רבי נחמיה אומר:** כדי שלא יאמרו ישראל, אחות לנו בבית המלך, ויסיחו דעתם מן התפילות והתחנונים. על ידי שיראו שאף היא 'מתחננת' לפני המן, יתייאשו ממנה, ויתלו את כל בטחונם אך ורק בה, יתברך. **רבי יוסי אומר** כדי שיהיה מצוי לה בכל עת, שאולי תוכל להכשילו באיזה דבר בפני המלך ובכך להאשימו. **רבן גמליאל אומר:** אחשורוש מלך הפכפך היה, אמרה אסתר: שמא אוכל לפתותו שיהרוג את המן, ואם לא יהיה המן מוכן ומזומן לפניו תעבור השעה ויחזור בו. **רבה אומר:** "לפני שבר - גאון", דהיינו טרם שיבוא שבר על הרשע, בא לו מתחלה 'גאון' וממשל רב, כי בזה יכפל הצער. וגם כאן מתוך שהמן יתגאה בלבו על כך שאסתר הזמינה רק אותו, מתוך גאווה ורוממות זאת, יגיע שברו ומפלתו יותר. **אביי ורבא אמרו,** מתוך משתיהם של הרשעים באה עליהם פורענות. כמו שראינו לעיל בבלשצאר וצבאו שכאשר שבו עייפים מן המלחמה, ישבו לשתות והשתכרו, ובאותו לילה מת בלשצאר. מוסיף **רש"י הקדוש** (אסתר ה ד): את דברי הגמרא שמטרתה היתה לעורר את קנאתו של המלך, שיחשוב שהוא חשוק אליה ויהרגנו.

פעם שאל האמורא רבה בר אבוח את אליהו הנביא: כמו מי מדברי החכמים באמת התכוונה אסתר? אמר לו אליהו הנביא: כוונתה היתה באמת ככל דברי התנאים והאמוראים, ואלו דברי אלוקים חיים. (מגילה טו ע"ב)

מהר מהר!

"ויאמר המלך, מהרו את המן לעשות את דבר אסתר, ויבא המלך והמן אל המשתה אשר עשתה אסתר".

אחשורוש לא התמהמה. הוא לא יכל לשאת את צערה של אסתר אשתו היקרה, ולכן רצה למהר ככל האפשר. הוא ציוה לדחוק בהמן: בבקשה לבוא במהירות, כי המשתה כבר מוכן, התבשילים חמים, לא כדאי להתעכב, שלא יתקלקל האוכל... (הגר"א, ת"ה צה)

כל ענייני המגילה ונס פורים היו בדרך המהירות, כי היו למעלה מן הזמן ולא בהתמשכות הזמן כשאר מאורעות טבעיים. ולכן כשמתבוננים בכתובים רואים שהכל היה במרוצה ובהתפוכות פתאום: "הרצים יצאו דחופים", "מהרו את המן אל המשתה", "ויבהילו להביא את המן", "מהר קח את הלבוש ואת הסוס", ועוד.

ומן הטעם הזה נמשלה הגאולה הזאת לאיילת השחר, כמו שהאיילה מקפצת ממקום למקום, וכמו שהשחר ממחר לעלות מתוך האפלה - כך היתה הגאולה הזאת. שבי"ג בניסן נכתבו האגרות הראשונות, וכעבור ארבעה ימים בט"ז לחודש כבר נתלה המן על העץ. (מע"ל קעב)

במשתה היין

יושבים המלך והמן ומיטיבים את ליבם במשתה היין. אחשוורוש מוזג לאסתר כוס "לחיים" כדרך רעים אהובים, אולם אסתר מסרבת בחן, באומרה שאיננה חשה בטוב. (מע"ל קסה)

היא מקפידה למוזג ולהגיש בעצמה כוס יין להמן, כדי לעורר עליו את קנאתו של המלך, ובכך לזרוע בליבו זרעי שנאה כלפיו. (ת"ה פט)

"וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן, מַה שְּׁאַלְתְּךָ וַיִּנָּתֶן לָךְ, וְיָמָּה בִּקְשָׁתְךָ, עַד חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתַעֲשֶׂה". שוב חזר המלך על דבריו, כי הוא חפץ ומוכן לתת לה ככל אשר תבקש: **מה שאלתך** - אם את זקוקה לממון, בבקשה, יושב כאן איתנו סגני, נאמן ביתי, המשמש כמובן גם כשר האוצר, בקשי איזה סכום את רוצה **וינתן לך** [מן הסתם בשביל זה קראת לו לכאן, לא?]. **ומה בקשתך** - אם את שרויה באיזו צרה, או שאת זקוקה לעזרה כלשהי - הריני מוכן ומזומן לעשות למענך כל אשר אוכל. (מע"ל קסה)

אסתר מחכה לעת רצון

אולם אסתר מבינה בדעתה, כי עדיין אין זו שעת הכושר המתאימה לבקש את חיסולו של המן. הנה כל היהודים שרויים בתענית כבר יומיים, ובכל זאת לא חלה שום התפתחות לטובתם. שמא עדיין לא הגיעה שעת רצון שנעתר ה' לתפילתם, ושמא בכלל לא טוב הדבר בעיני הקב"ה שהיא תנסה להוביל את המהלך בצורה כזאת ולבקש מן המלך בקשה כה נועזת, ואם כן היא עלולה חלילה להזיק ולהחמיר את המצב במקום להועיל.

לכן ציפתה אסתר לראות איזו התפתחות לטובה, שתהיה בעבורה אות וסימן כי תפילתם של ישראל התקבלה, וגם משמים מסכימים עם המהלך שלה. (אבן עזרא. הגר"א)

החליטה אסתר לדחות את כל הענין למחר, על ידי שתזמין את המלך והמן אל משתה נוסף. היא ידעה אומנם כי הדבר עלול לשבור את רוחם של היהודים בראותם שהיא מסבירה פנים להמן, אך מאידך קיוותה שדווקא מתוך כך תצמח ישועתם! כי הנה עד כה אכן התפללו וזעקו אל ה', אך בכל זאת היתה להם תקוה נסתרת, בחושבם "אחות לנו בבית המלך", והיא ודאי תשתדל עבורם ותעשה ככל יכולתה למען ביטול הגזירה. אבל כעת יווכחו לראות שהיא כביכול בוגדת בהם, הולכת חלילה בעצת המלך והמן למכור עמה בלא הון, ומזמינה את שניהם למשתה פעם אחר פעם כרעים אהובים, דווקא לעת היותם כואבים. וכך יבינו כי "אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים!". אין שום תקוה אחרת. "וכל הלילה עד הבוקר לעת האוכל במשתה השני, אש תוקד בקרבם ויצעק ליבם אל ה' בקול בכי וקול צעקה, ויתדבקו במלכם שבשמים בכל ליבם ובכל נפשם, באופן שה' אלוקיהם ירצם ויחונם, למען בעת המשתה השני אשר תדבר אל המלך ותגלה רעת המן האגגי, יהיה עת רצון שיהיו ישראל אז נכאים, בקול מר ולב חמרמר, ויהיו לרצון אמרי פיה". (אלשיך)

הזמנת המלך והמן למשתה נוסף

פונה אסתר אל המלך בלשון של פיוס וריצוי ואומרת: אדוני המלך, תסלח לי, אולם אני עדיין נתונה בסערת רגשות, אינני מסוגלת לשוחח בנחת. אנא, "אם מִצְאָתִי חָן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת שְׁאֵלָתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת בִּקְשָׁתִי, יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן אֶל הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם, וּמֵאָחַר אֶעֱשֶׂה כְּדִבְרֵי הַמֶּלֶךְ". (הגר"א)

מחר נשב יחד שוב ונשוחח על הכל. אני אפילו אעשה כדבר המלך, אשר בקש ממני לא פעם לגלות את עמי ומולדתי. עד עכשיו הייתי מנועה מכך, אבל מחר אני אפרסם הכל על השולחן, אשפוך את המועקה אשר בליבי, ואגלה למלך אף את עמי ומולדתי. (רש"י)

כמובן שאני רוצה שאף המן יבוא אל המשתה, השתתפותו חשובה לי מאוד...!

ובליבה הוסיפה: כמובן וכמובן שאני רוצה שהוא יבוא מחר. השתתפותו חשובה לי מאוד מאוד! מי יתן ויצליח ה' את דרכי ומחר תהיה מפלתו. "שכל זרעו של עמלק למדים ליפול 'למחר', וכן הוא אומר במלחמת משה בעמלק: "מחר אנכי ניצב על ראש הגבעה". (ילקוט ש"ה תתרנ"ו)

שמח וטוב לב

"וַיֵּצֵא הָמֶן בַּיּוֹם הַהוּא שְׂמֵחַ וטוֹב לֵב". המן יצא מן המשתה בהרגשה נפלאה. אם לפני המשתה היו לו עדיין אלו שהן חששות בנוגע לכוונותיה של אסתר בכך שהזמינה אותו, שמה יש כאן איזו קנוניה בינה לבין מרדכי - הרי שכעת לאחר המשתה התפוגגו החששות לגמרי. אסתר הסבירה לו פנים וכיבדה אותו, ואף הזמינה אותו למשתה של מחר, לעת שהיא רוצה לשטוח את משאלותיה בפני המלך - משמע, שהיא מבינה היטב שהוא המן הינו איש המפתח כאן בארמון, על פיו יישק כל דבר. היא מבינה שהוא הדמות הנכונה שיכול לסייע לה במילוי בקשתה, המלצותיו וחוות דעתו ודאי יתקבלו על לב המלך, ולכן נוכחותו חשובה לה. כן, הוא הבחין בכך היטב: היא לא הזמינה אותו סתם מטעמי נימוס, אלא היה ניכר שחשוב לה מאוד שהוא יבוא!

אהה... איזה כבוד, אפילו המלכה צריכה את עזרתי. מילה שלי זו מילה, גם המלכה כבר יודעת זאת. אין בכל המלכות גדול ממני! (אסתר ט ב. מלבי"ם ה יב. מע"ל קסו)

בקיצור, זה היה טוב, המשתה הזה. היה גם אוכל טוב ומשקאות מצוינים. ויש הזמנה גם למחר. נפלא. [וזהו "שמח וטוב לב". "שמח" על הכבוד, "וטוב לב" שאכל ושתה (ת"ה צח)]

"וַיֵּצֵא הָמֶן" - מספר גנות הרשע הזה ורוע תכונותיו, שעד עתה בכל המעלות אשר עלה - לא שמח מימיו, כי כל מעלה שהשיג, היה מבקש מה שאחריה, והיתה המעלה הקודמת קטנה בעיניו. רק היום שהוא שהגיע לקצה הגדולה והכבוד, להיות שווה עם המלך, אז היה היום הראשון שיצא שמח וטוב לב. אולם גם זאת לא נמשך הרבה, כי אך כאשר ראה את מרדכי התהפכו מחשבותיו ליגון ואנחה". (מלבי"ם)

המן רותח מכעס

"וַיִּכְרְאוּ הָמֶן אֶת מַרְדֳּכָי בַשֶּׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא קָם וְלֹא זָע מִמֶּנּוּ, וַיִּמְלֵא הָמֶן עַל מַרְדֳּכָי חֲמָה". שמחתו של המן לא ארכה זמן רב. אך בא לצאת מארמון המלך - והנה, מרדכי היהודי, שנוא נפשו, יושב בשער המלך. בבת אחת ירד לו כל מצב הרוח! אין זו הפעם הראשונה שהמן עובר ומרדכי לא קם ומשתחוה לכבודו, אבל הפעם זה העלה את חמתו עד להשחית. הוא הרהר: מילא - עד עכשיו היה לו למרדכי את האומץ והגאווה להתגאות עלי. אבל עכשיו, שהצלחתי להטעים אותו מנחת זרועי, ולהוציא עליו ועל כל עמו צו הריגה, עדיין הוא מעיז להתגאות עלי! הרי רק אתמול ראיתי אותו מסתובב

ברחוב העיר, לבוש שק ואפר, וזועק זעקות מרות. הייתי בטוח שהוא כבר נכנע וכבר מבין עם מי יש לו עסק. אבל הנה עכשיו הוא יושב לו כאן בנחת - ולא רק שאיננו קם, אלא אף לא זע, אינו מראה שום סימן של פחד או יראה מסוימת. כלום, כאילו אני אוויר. נדמה לי שאולי אני רואה אפילו איזה מבט של לגלוג וזלזול בעיניים שלו. מי יודע אלו תוכניות גם יש לו בראש. אוף, אוף... כבר נמאס לי ממנו לגמרי. כל הזמן אני צריך לחשוש ממנו. עלי לחסל אותו בהקדם, ממש בהקדם, לפני כל היהודים, שלא ינסה לטרפד תוכניות, שלא יוריד לטמיון את מפעל חיי. (הגר"א. מע"ל קסז)

"וַיִּתְּאֶפֶק הָמֶן". הדחף הראשון של המן היה - פשוט מאוד, לדרוס את מרדכי עם מרכבתו, בדיוק כמו שדרס שלשום את התר. לחסל אותו ברגע אחד וזהו. אבל במחשבה שניה החליט המן להתאפק קצת. נכון שאת התאונה עם התר הוא דאג איכשהו להשתיק, אבל עם מרדכי זה לא יצליח לעבור כל כך בשתיקה. בכל זאת, יש למרדכי תפקיד חשוב אצל המלך, והוא מקורב אף אל אסתר המלכה. ללא ספק מותו יעורר הדים חזקים, התקשורת תדווח על כך, אולי אף ידרשו לפתוח וועדת חקירה. לא, הצעד הזה לא בריא לו עכשיו. מוטב להתאפק מעט, לא לפעול בפזיזות. עליו לכלכל את צעדיו הבאים בתבונה ובזהירות. (ת"ה צח)

כינוס ועדת יועצים

"וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּיתוֹ, וַיִּשְׁלַח וַיָּבֵא אֶת אֶהֱבִיו וְאֶת זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ". החליט המן, כי הטוב ביותר הוא לְכַנֵּס כעת ועדת יועצים, לשבת יחד על המדוכה ולדון בעניין הבוזר. היה לו להמן סגל רחב של יועצים - 365 יועצים בכירים. ואולם מבין כולם, לא היה מי שיכול לתת עצות טובות יותר - מזרש אשתו! היא היתה מתוחבלת וחכמה להרע, ואף מומחית לענייני כישוף. היא היתה מיוחסת ומלומדת בתחבולות ובתכסיסים, בתו של "תַּתְנִי", המושל בעבר הנהר. (תרגום. אס"ר ט ב)

אבל, רגע אחד, איפה היא בעצם, זרש? למה היא לא בבית? למה צריך לשלוח להביא אותה? נו, טוב, כמו תמיד, היא יוצאת פה יוצאת שם, צריך לחפש אותה... (ת"ה צט)

עליה - וקוץ בה

"וַיִּסְפָּר לָהֶם הָמֶן אֶת כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְרֵב בָּנָיו, וְאֶת כָּל אֲשֶׁר גָּדְלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֶת אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ עַל הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ. וַיֹּאמֶר הָמֶן, אֵף לֹא הִבִּיֵּא אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עִם הַמֶּלֶךְ אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עֲשֵׂתָה כִּי אִם אוֹתִי, וְגַם לְמַחֵר אֲנִי קְרוּא לָהּ עִם הַמֶּלֶךְ. וְכָל זֶה אֵינְנוּ שׂוֹהֵה לִי בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת מַרְדֵּכִי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ".

לאחר שהתכנסו כולם, פתח המן את הישיבה. הוא תאר בפני כולם את מעמדו וגדולתו ומזלו הטוב. הוא התחיל בתיאור עושרו האגדי. אחר כך עבר לספר על 208 בניו הרצים לפניו. חלקם אף תופסים משרות חשובות: שרי מכס, גזברים, סופרים - כל הממלכה עומדת עליהם! כך שיש לו קשרים בכל מקום ובכל תחום, יש לו שליטה על תיקים רבים. (מגילה טו ע"ב. אבן עזרא. מלבי"ם. מע"ל קסח)

הוא הוסיף ותאר את הצלחתו הפוליטית ומעמדו הרם: הוא השר החשוב ביותר מכולם, אין שני לו ואין דומה לו בממלכה כולה. הנה, אסתר עורכת משתה, ובמקום לקרוא לכל השרים כנהוג, היא מסתפקת בכך שהיא מזמינה אותו בלבד, כי מבחינתה הוא מייצג

את השרים כולם! היא אף מבינה, כי הוא ורק הוא, איש המפתח שיוכל לעזור לה במילוי משאלותיה. כלומר היא מבינה שיש בידו כח ועוצמה יותר, מאשר לה בעצמה! (מלבי"ם)

"אבל", כאן עלה קולו לטונים גבוהים, "כל זה איננו שוה לי, בכל עת אפשר אני ראה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך!". לא שווה לי כלום, פשוט כלום! יהודי אחד הורס לי את הכל. את ה-כ-ל!!!

עצתה של זרש - מוות בתליה

"ותאמר לו זרש אשתו וכל אהביו, יעשו עץ גבה חמשים אמה, ובבקר אמר למלך ויתלו את מרדכי עליו, ובא עם המלך אל המשתה שמח".

זרש, החכמה להרע, הגתה עצתה, וכך אמרה: מרדכי הלוא יהודי הוא, והיהודים כידוע מלומדים במעשי פלא ובכישופים, לכן יש להתחכם נגדו להפילו במיתה כזאת, אשר אף אחד מבני אומתו לא התנסה להינצל ממנה. הנה, תערוך סקירה היסטורית קטנה: ממוות בשריפה - כבר הצליחו להינצל חנניה מישאל ועזריה כאשר השליכם נבוכדנצר לכבשן האש. גם אבי אבותם אברהם הצליח להציל את עצמו באורח דומה מכבשנו של המלך הקדמון נמרוד. אז גם עם מרדכי זה לא ילך - הוא ידע איך לצאת מזה ולהינצל. ממוות על ידי שיסוי חיות טרפות - הצליח כבר להינצל דניאל לפני מספר שנים, כאשר השליך אותו המלך הפרסי הראשון דריוש, בעצת יועציו, לגוב האריות. גם זה לא בא בחשבון. ממוות בחרב - הצליח להינצל משה רבם, כאשר ניסה פרעה להורגו, ונעשה צווארו קשה כשיש. אם כן גם זה לא שייך. ואם תרצה לאוסרו בבית האסורים - הלוא כבר יוסף הצליח להינצל מבית הסוהר הנורא של מצרים. ואם תרצה להורגו בטביעה - הלוא כבר ניצלו מכך ישראל ביציאתם ממצרים, ונהפך להם הים ליבשה, כלומר גם בזה יש להם מומחיות וניסיון.

אבל ישנה מיתה, אשר אף יהודי במשך כל ההיסטוריה שלהם לא התנסה להימלט ממנה - מוות בתליה! מכך הוא בודאי לא יצליח להינצל.

ואני אף אסביר לך מדוע: הרי כפי שאמרתי לך, היהודים מומחים מאוד בכישופים. כל ההצלחות שניצלו היו בכח הכישוף. ואולם כידוע לך, כח הכישוף יכול לפעול רק בשעה שרגלי האדם מונחות על הקרקע, אך כשהוא מתנתק מן הקרקע, אינו יכול לפעול בכח הכישוף מאומה. לכן אם תיקח את מרדכי לתליה - ברגע שיתנתקו רגליו מן הקרקע, כבר לא יוכל לפעול בכישופיו, וכך לא יוכל להציל את עצמו! (אס"ר ט ב, ילקוט"ש ה תתרנ"ו. יד יוסף צרפתי דף קס ע"ב)

לכן, עצתי לך: "יעשו עץ גבה חמשים אמה, ובבקר אמר למלך ויתלו את מרדכי עליו!"

גבוה גבוה...

הוסיפה זרש ליעץ: את עמוד התלייה תעשה דווקא כאן, בחצר ביתנו, כיון שאנו רואים באיצטגננות [חוזים בכוכבים] את מרדכי היהודי נמצא גבוה מעל ביתנו. יש לממש ולהוציא זאת אל הפועל! [אכן ראיתם טוב, מרדכי היהודי בהחלט עתיד להיות על בית המן, אך לא כפי שאתם חושבים, אלא כפי שנאמר: "ותשם אסתר את מרדכי על בית המן"...] (אלשיך אסתר ה יד)

יחד עם זאת תשים לב, שהעץ יהיה מספיק גבוה, בגובה חמישים אמה [25 מטר], כך

שיוכל להיראות עד ארמון המלך. הדבר יעזור לך לקבל את הסכמתו המהירה של המלך, בראותו בעיניו את העץ מוכן ומזומן. וכך כמובן תוכל גם לשמוח שמחה שלימה בעת שתשב מחר למשתה, ותאכל ותשתה ויערב לך בראותך את שונאך צלוב כנגדך.
(ילקוט"ש ה תתרנ"ו)

טוב מאוד, המן. באמת כדאי שהעץ יתנשא אל על ויוכל להיראות היטב מארמון המלך. מחר, כאשר חרבונו יספר למלך מה אתה זומם, הוא יוכל מיד להצביע על העץ המזדק מבעד לחלון, והמלך ירתח מכעס... (הגר"א)

ואל תשכח, המן, שהגובה הזה - חמישים אמה - נצרך מאוד, כדי שיהיה אפשר לתלות עליו ברווח אותך ואת עשרת בניך, אחד מתחת לשני, עם קצת רווח בין אחד לאחד. עוד מעט נדבר על זה, ונראה לך איך זה מסתדר בדיוק... (מע"ל קע"א)

בבוקר בלאט

כמובן, המן, שתעשה זאת בחכמה. אל תלך ותעשה מזה סיפור גדול, ולא מידי הרבה רעש ודיונים, כדי לא לעורר את התנגדותם של ידידי מרדכי, ובפרט לא את התנגדותה של אסתר. כמו כן אתה לא צריך להראות שיש לך איזו שנאה אישית כלפי מרדכי. לכן תלך אל הארמון על הבוקר, לפני שייפתח סדר היום של הממשלה, וגם אסתר ודאי לא תהיה בשטח, ואז תתחיל לשוחח עם המלך בעניינים שונים, ובדרך אגב תספר למלך שאתמול הגית צעד של שמירה והגנה על צביון הממלכה, והקמת עמוד תלייה גבוה המזדק ונראה בכל רחבי העיר, אשר הוא מיועד עבור המורדים במלכות, למען יראו וייראו. כשתראה שהרעיון מוצא חן בעיני המלך, והוא כבר מחפש את מי לתלות, תציע לו לתלות את מרדכי, כי הוא מבזה את דת המלך ואינו משתחוה כאשר ציווה המלך.

כמובן שמיד כאשר יתן המלך את הסכמתו, תמהר ללכת לתלות את מרדכי, לפני שעוד יספיק לקרוא קריאת שמע ולהתפלל, וכך תגיע אל המשתה שמח. (מע"ל קע"א קע"ב)

טובבוקר אמור למלך - והמסורת צווחת: "ובבוקר תפילתי תקדמך", תפילתן של מרדכי ואסתר ושל ישראל - קדמה! (ת"ה קד)

חרות יצירה

"וייטב הדבר לפני המן, ויעש העץ". המן התלהב מהרעיון, וניגש מיד לבצעו. הוא לא המתין שעבדיו יעשו עבורו את העבודה, אלא הוא עצמו טרח בעשייתו, כי השנאה מקלקלת את השורה [את הנורמה]. (הגר"א)

אולם, אין זה פשוט להשיג קורת עץ כה גדולה וארוכה, באורך של חמישים אמה! תר המן וחיפש אחר קורה כזאת, ולא מצא. והנה לפתע נזכר: שכאשר בנה את ביתו, הביא לו בנו פרשנדתא קורה מיוחדת, גדולה במיוחד, ברוחב 12 אמה [6 מטר] ובאורך חמישים אמה [25 מטר], אשר היתה אף בעלת ערך היסטורי עצום. היתה זו קורה ששרדה מן התיבה של נח, והיתה שוכנת כבוד במדינת קרדוניה. [הקב"ה דאג להשאירה בעולם לזכרון, למען ידעו דורות העולם שבא מבול לעולם, וכמו שנאמר: "זכר עשה לנפלאותיו"]. פרשנדתא, אשר היה הגמון במדינת קרדוניה [השוכנת בהרי אררט, שם נחה התיבה (לבוש יוסף ח"ב פ"ז)], נטל את הקורה הזו והביאה אל אביו המן, כדי לפאר בה את ביתו. כעת החליט המן לפרקה מביתו, לצורך המטרה החשובה. (ילקוט"ש ה תתרנ"ו. מדרש אבא גוריון ה)

לא פשוטה היתה מלאכת העמדת העץ והתקנתו, אך מלאת גיל וחדוות עשייה. היה צורך להזמין בעלי מקצוע שונים לצורך התקנת התליה, אזיקים ורשתות ברזל. ואכן המן לא פשט את בגדיו ולא עלה על משכבו עד אשר הובאו האומנים הנדרשים. והוא בעצמו יחד עם בניו היו מכים בפטישים ושמחים. וזרש היתה מזמרת ומנגנת בכלי ניגון, וערכה משתה. בשמחתה אמרה, כי היא תשלם את שכרם של בעלי המקצוע [והיה לה כמובן חשבון בנק נפרד...]. (מע"ל קעא)

קוץ על קוץ

ומאיזה מין היה עץ התלייה?

אמרו חז"ל: בשעה שבא המן להכינו, קרא הקב"ה לכל העצים ואמר: מי יתן עצמו כדי שיתלה רשע זה [המן] עליו? באה התאנה ואמרה, אני אתן את עצמי, שממני מביאים ישראל בכורים. בא הגפן ואמר, אני אתן את עצמי, שבי נמשלו ישראל שנאמר (תהלים פ): "גפן ממצרים תסיע". בא הרימון ואמר אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל, שנאמר (שיר השירים ד): "כפלה הרמון רקתך". האגוז אמר אני אתן את עצמי, שאלי נדמו ישראל, שנאמר (שיר השירים ו): "אל גנת אגוז ירדתי". האתרוג אמר אני אתן את עצמי, שממני נוטלים ישראל למצות ארבעת המינים, שנאמר (ויקרא כג): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר". ההדס אמר אני אתן את עצמי שנמשלו בי ישראל, שנאמר (זכריה א): "והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה". וכך באו עצים נוספים, הזית, התפוח, הדקל, הארז, התמר והערבה, ובקשו כולם שיַעשה העץ מהם כדי לתלות את הרשע הזה.

באותה שעה אמר הקוץ [עץ קוצני] לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, אני שאין לי במה לתלות את שבחי, אין בי לא פרי ולא פרח, לפחות אוכה שאתן את עצמי ויתלה טמא זה, שאני שמי נקרא קוץ, ורשע זה גם כן קוץ מכאיב לישראל, ונאה שיתלה קוץ על קוץ... (אסתר רבה ט ב)

נאה לך העץ!

כאשר הסתיימה המלאכה המורכבת, והעץ עמד על תילו בפתח הבית, שמח המן שמחה גדולה, ומדד עצמו עליו להראות לעבדיו היאך יתלה מרדכי. השיבה בת קול ואמרה: נאה לך העץ, מתוקן לך העץ, כבר מששת ימי בראשית... (אסתר רבה ט ב)

פרק ו

נדדה שנת המלך

"בְּלִילָהּ הַהוּא נִדְּדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ" - באותו לילה שהיה המן מכין את העץ, נדדה שנתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, כשראה את ישראל בצרה. ויש לשאול: וכי יש שינה לפני הקב"ה, והלא כבר נאמר (תהלים פרק קכא): "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל"? אלא שבזמן שישראל שרויים בצער ואומות העולם בשלוחה, כביכול נראה כאילו הקב"ה ישן ואינו משגיח עלינו, שנאמר (תהלים פרק מד): "עורה למה תישן ה'". ואילו באותו לילה התעוררו רחמיו של הקב"ה על עם ישראל, והוא זימן להם הצלה מופלאה.

באותו הלילה אף נדדה שנתו של המלך אחשורוש. ככל שניסה להרדם והתהפך מצד לצד, לא הצליח להרדם, כיון שבא המלאך הממונה על השינה, והיה מעיר אותו בכל

פעם שנעצמו עיניו. וכשהצליח מעט להרדם, הראו לו משמים בחלומו את המן שנוטל חרב להורגו, ונבהל וצווח בשנתו: הצילו!! הוא הקיץ משנתו בבהלה והתחיל להרהר במחשבתו: אם באמת יש זדים כמו המן שמתנכלים לי להורגני, האם לא היה מי שיגלה את אחוני על כך? התחיל שוב לחשוב, אולי בעבר היה מישהו שהיטיב עמי להצילני מיד זדים אכזרים הזוממים לרצוח אותי ולא גמלתי לו טובה, ולכן נמנעים עתה מלגלות את אחוני? אמר לסופריו, הביאו את ספר הזכרונות לקרוא ולראות מה שעבר עליו. פתחו את הספרים ומצאו מה שהגיד מרדכי על בגתן ותרש שרצו להרוג את המלך. אחד מסופרי המלך הממונים על הספרים היה שמשי בנו של המן, וכשראה שהספר נפתח במקום זה - לא רצה לקרוא שם, והיה הופך את דפי הספר, אך בכל מקום שהפך, עשה הקב"ה נס והיה נמצא הסיפור הזה של בגתן ותרש. לקח שמשי עט ורצה למחוק את הדברים, בא מלאך גבריאל וכתב את הדברים מחדש, עד שהאיץ בו המלך שיקרא, ולא היתה לו שום ברירה, אלא לקרוא את המעשה הזה על בגתן ותרש.

כששמע המלך את הדברים, הבין שיש בהם קשר למחשבות שחשב קודם, שמא יש אדם שהציל אותו ממוות והוא לא השיב לו על כך טובה כראוי. מיד החליט אחשוורוש להשיב טובה למרדכי, ולעשות זאת בפרסום גדול כדי שישמעו על כך כולם, וירצו גם הם להציל את המלך משונאיו. פנה המלך אל נערי ושא: איך יתכן שלא השבנו למרדכי טובה עד עכשיו? כיון שראו הנערים את המן שבא באותה שעה אל חצר המלך [כדי לבקש ממנו לתלות את מרדכי], הראו באצבעם על המן ואמרו: הרבה חשבנו מה השכר הראוי לתת למרדכי, ולא היינו יכולים בגלל המן אשר מנע מאתנו לתת כבוד למרדכי. באומרם כן היו חוששים שמא המן ישמע אותם, וכל רגע היו פוזלים לכיוונו של המן. שאל אותם המלך: על מי אתם מסתכלים שם? מי בחצר? אמרו לו: "הנה המן עומד בחצר". אמר המלך, מה יש להמן לעשות בחצר ארמוני בשעה כזאת? כנראה אמת הדבר שראיתי בחלומי - לא בא זה בשעה זו אלא להרגני!

מאיגרא רמא לבירא עמיקתא

מיד קרא המלך להמן, ושאל אותו: איזו גדולה וכבוד כדאי לתת לאיש אשר המלך חפץ ביקרו? חשב המן כי בודאי המלך מתכוון אליו, ומרוב תאוות הכבוד שהיתה לו, העז לבקש בקשה נועזת: ילבישוהו בבגדי מלכות, ישימו לראשו את כתר המלך, וירכיבוהו ברחוב העיר על הסוס שרכב עליו המלך. כששמע המלך שהזכיר המן שיקחו את הכתר, הביט אליו בפנים זועפות, הוא נזכר בחלום הלילה וכעס מאוד. הבחין המן בטעותו ושינה את דיבורו מיד ואמר, ונתון הלבוש והסוס, ויקראו לפניו: "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", אך לא הזכיר את הכתר. מיד אמר המלך להמן, רץ ועשה כן למרדכי היהודי, כי חייב אני לו טובה גדולה על כך שהצילני מן המוות. ועשה זאת עוד היום לפני המשתה, כדי שכשנגיע למשתה של אסתר, אוכל לספר לך כי השבתי טובה למרדכי על הטובה אשר עשה לי.

באותה שעה נבהל המן, חרד ורגז, עיניו חשכו, ושיניו זו לזו נקשו. קל להבין את ההלם של המן, אשר היה רודף כבוד בצורה מבהילה, שכל עושרו וקנייניו ורוב בניו וגדולתו, אינם שווים לו בכל עת אשר הוא רואה את מרדכי שאינו כורע ומשתחוה. והנה עכשיו צריך הוא בעצמו לחלוק כבוד גדול למרדכי, שנזק נפשו, אשר רק לפני רגעים ספורים היה בדעתו לבקש מן המלך לתלותו! ניסה המן להתחמק: מי זה מרדכי? אמר לו המלך: מרדכי היהודי. אמר המן: יש הרבה יהודים אשר שמם מרדכי. אמר לו המלך: היושב בשער המלך!

נסיונות שכנוע

או אז ניסה המן לשדל את המלך בדברים, שיתן למרדכי פרס אחר, אך כל דבריו לא רק שלא הועילו לו, אלא חריפו יותר ויותר את מצבו. אמר המן למלך: אדוני המלך, האיש הזה אשר אמרת לי לכבדו, הוא שונאי בנפש ושונא אבותי, ואתה מבקש ממני לנשאו ולגדלו עלי! אנא מלכי! אל תעשה אותי לצחוק בכל המדינה, מוכן אני לתת לו עשרת אלפים כיכר כסף, ובלבד שתוותר לי ולא אצטרך להרכיבו ברחוב העיר. אמר המלך: אכן תן למרדכי עשרת אלפים ככר כסף, ולא עוד אלא שהוא יהיה מהיום והלאה שליט על כל ביתך ורכושך, ויחד עם זאת - לא ימנע ממנו הכבוד אשר אמרתי לך לכבדו.

ניסה המן בשנית ואמר: עשרה בנים יש לי, ומוכן אני שכולם יהיו עבדים ומשרתים בבית המלך, רק אל תאלץ אותי לתת את הכבוד הזה למרדכי. אמר לו המלך: אתה ואשתך ובניך - כולכם תהיו עבדים למרדכי - והכבוד הזה אשר אמרתי לא ימנע ממנו!

הוסיף המן לנסות: אדם פשוט הוא מרדכי, תן לו כבוד בכך שתמנה אותו לשר ולשליט על איזו מדינה או מחוז, והוא יקבל מהם את המיסים ויתעשר, בעבורו זהו כבוד גדול, אולם אנא, הכבוד הזה שאמרת לי לא יעשה לו! ענה המלך: אכן אשליט אותו על מדינות ומחוזות רבים, ובכל זאת - הכבוד הזה לא ימנע ממנו!

או אז אמר המן למלך בקול שבור: מוכן אני אפילו לבטל את האגרות ששלחתי, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, אבל אנא, אדוני המלך! ותר לי שלא אעשה למרדכי את הכבוד הזה! עתה התקצף המלך מאוד על המן, ואמר: המן המן, מהר נא ועשה כאשר צויתיך, אל תפל דבר מכל אשר אמרת!

המן מתייצב לפני מרדכי

כשראה המן כי אין מנוס, נכנס לבית גנזי המלך בקומה שחוחה ובפה מעוות, וראשו מלא צער ויגון, ושפתותיו רועדות ועיניו חשוכות ולבו דוח עליו ובגדיו קרועים וחגורתו פתוחה ושיניו נוקשות זו לזו. לקח המן משם את בגדי המלך אשר לבש ביום הראשון להמלכתו, כפי שנצטוו. ויצא משם ביגון גדול, והלך אל אורוות הסוסים ולקח משם את הסוס הראשון, היפה מכולם, שהיה מקושט בתכשיטי זהב, והטעין על כתפו את כל בגדי המלך. וכך בא לו אל מרדכי.

כיון שראהו מרדכי, רעדה אחזתו, אמר לתלמידיו: הרשע הזה בא להורגני, אינני רוצה שתמותו גם אתם בגללי, לכן ברחו מכאן מהר. אמרו לו: לא נעזוב אותך, לחיים ולמוות. באותה שעה עמד מרדכי בתפילה, בחושבו כי זוהי התפילה האחרונה בחייו. בינתיים ישב המן להמתין עד שיסיים מרדכי את תפילתו. כשסיים אמר לו המן, במה הייתם עוסקים לפני שבאתי? אמר לו, בפרשת קמיצת העומר שהיו מקריבים בבית המקדש בתאריך זה - יום טז' בניסן, כדי שיהיה מותר לאכול את התבואה החדשה. אמר לו המן: ממה היתה עשויה קמיצת העומר, מכסף, מזהב או אולי מיהלומים? אמר לו מרדכי: זהו קומץ של קמח שעורים שמקטירים אותו על גבי המזבח. נדהם המן ואמר: בא קומץ קמח שעורים שלכם, ודחה את עשרת אלפים ככר כסף שלי!

המן - בלן וספר

אמר המן למרדכי: עמוד מרדכי הצדיק! מימות אבותיכם נעשים לכם ניסים גדולים, ועתה קום ולבש את בגדי המלכות שאני נותן לך, ותן כתר מלכות בראשך ורכב על הסוס הזה, כי כן ציוה המלך לכבדך. מיד הבין מרדכי שהקב"ה הפך את הגלגל על המן.

אמר להמן: הלא אני לובש שק ואפר, וכל גופי ושערותי מכוסים בעפר, ואיך אלבש כתר של המלך ולבוש מלכות, הרי לא כבוד המלכות בכך! לכן איני לובש עד שאסתפר ואתרחץ לכבוד המלכות. הלך המן לחפש בלן ולא מצא, משום שאסתר גזרה באותו יום על כל בתי העסק והחנויות לשבות, כדי שיראו כולם את הכבוד הגדול של מרדכי והשפלתו של המן. גם בתי המרחצאות היו סגורים, ולא היו בהם מים חמים. בלית ברירה הסיק וחימם המן מים במו ידיו, חגר חלציו, שטף את גופו של מרדכי, וסך אותו במיני שמנים טובים. לאחר מכן הלך המן לחפש חנות של מספרה ולא מצא, אמר לו למרדכי, מזה נעשה והרי כל המספרות סגורות, אמר לו מרדכי להמן: רשע, וכי אינך יודע להיות ספר? והרי עשרים ושתיים שנה היית ספר בכפר ששמו 'קרצום'. כששמע זאת המן, נאלץ להביא זוג מספריים מביתו ולספר את מרדכי. בעודו מספר את שערותיו של מרדכי, נאנח המן מצער. אמר לו מרדכי, מדוע אתה נאנח? אמר לו המן, אוי לי שהייתי איש גדול ונכבד מכל השרים והפרתמים, וכסאי היה למעלה מכסאותיהם, ועתה ירד כבודי לשפל מדרגה כזו, ונעשיתי בלן וספר.

ואתה על במותימו תדרוך

כשהזמין המן את מרדכי לעלות ולרכוב על הסוס, אמר לו מרדכי, תשש כוחי מרוב התעניות שהתעניתי ואיני יכול לעלות בכוחות עצמי. התכופף המן והציע למרדכי שיעלה על גבו, ומשם יעלה על הסוס. כשעלה מרדכי על גבו בעט בו בעיטה הגונה כמו שצריך. אמר לו המן: הרי כתוב בתורתכם "בנפול אויבך אל תשמח"? אמר לו מרדכי: במה דברים אמורים? - בישראל, אבל בשונאי ישראל נאמר: "ואתה על במותימו תדרוך", ונתן לו שוב בעיטה חזקה כיאות.

התהלוכה

היה מרדכי רוכב על הסוס, והמן הולך רגלי, ולמעלה מעשרים אלף נערים של בית המלך הולכים עימו, וכוסות של זהב בימינם וגביעי כסף בשמאלם, ואבוקות של אור הולכים לפניו, וגם הם מכריזים ביחד עם המן: "כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ". והיה מרדכי מקלס ומשבח את הקדוש ברוך הוא: "ארוממך ה' כי דליתני, ולא שמחת אויבי לי". ותלמידיו של מרדכי היו אומרים: "זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קודשו, בערב ילין בכי ולבוקר רינה". והמן היה אומר: "ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם". ואסתר היתה אומרת: "אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן". וישראל אומרים: "הפכת מספדי - למחול לי".

אבל וחפוי ראש

והנה, בדרכם עברו ברחוב שהיתה גרה שם בתו של המן. כששמעה את קולות התהלוכה יצאה אל המרפסת, וחשבה לעצמה, כי בודאי אביה הוא הרוכב על הסוס והקורא לפניו הוא מרדכי. היא מיהרה אל בית הכסא ולקחה משם את הכלי שבו היו מי הביוב והצרכים, ושפכה אותו על ראש המן ועל בגדיו. נשא המן עיניו לראות מי עשה לו כך, ונבהל לראות שזוהי בתו. וכשראתה הבת שזו אביה, הפילה עצמה מן המרפסת ומתה, שנאמר: "וְהָמָן נִדְחַף אֶל בֵּיתוֹ אֲבָל וַחֲפוּי ראש". אבל - על בתו שמתה, וחפוי ראש - בגלל מי הצרכים ששפכה עליו.

מרדכי שב לשקו ותעניתו

לאחר הכבוד הגדול שנעשה למרדכי היהודי, לא גאה ליבו ולא רפו ידיו מן התפילה, אלא שב מיד לשקו ולתעניתו. ואדרבה, כעת כאשר הוא לבדו יצא מן הסכנה ראה לנכון להתפלל ולהעתיר יותר בעד עם ישראל כולו, שעדיין שרוי בסכנת קיום גדולה. ואכן

באותה שעה גורלית שבה ישבה אסתר במשתה היין השני עם אחשוורוש והמן, היה מרדכי מתפלל, ונתקבלה תפילתו ברצון.

"איש בער לא ידע..."

לעומת זאת המן בחזרו לביתו, לא ניסה ללמוד לקח ממה שקרה. הוא סיפר לאשתו זרש ולאזהביו את כל אשר "קרהו", כלומר שחשב כי הכל דרך 'מקרה', כולל מה שנעשה בלן וספר, וכל ההשפלות שספג. הוא טען, שיועציו אשמים בדבר והכל בא בגלל עצתם הנבערה למחר לבוא אל המלך לבקש ממנו לתלות את מרדכי, לכן באה עליו כל הצרה הזאת. ואם לא היה משכים ללכת אל המלך כאשר יעצוהו, לא היה המלך גוזר עליו מה שגזר. ולכן עכשיו עליו לעבור לסדר היום, וככוחו אז כן כוחו עתה להמשיך במדיניות החיסול והכליה חס ושלום על עם ישראל. ולא הבין ולא ידע כי הכל מונהג על ידי השגחה פרטית מבורא עולם, המשגיח ממכון שבתו על עמו ונחלתו. "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת!"

כששמעו אוהביו את דבריו, אמרו לו כי לא נכון הדבר, אלא יש כאן בודאי השגחה מאת האלוקים על היהודים - "אם מִזְרַע הַיְּהוּדִים מְרַדְּכִי אֲשֶׁר הַחֲלוֹת לְנַפְל לְפָנָיו, לֹא תוּכַל לוֹ, כִּי נָפֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו".

במילות התשובה של אוהבי המן, הם רמזו לעצה אחת שיכולה אולי להצילו: "כי נפול תיפול לפניו" - הנה היהודים הם אנשי חסד ומלאים רחמים, פעמים אף על שונאיהם. לכן יעצו להמן שיגש אל מרדכי ויפול לפניו בבקשת סליחה, ואז יתהפך דינו לטובה. אלא שבשמים לא רצו להעמיד את מרדכי בניסיון כזה, לכן בעודם מדברים עמו, סריסי המלך הגיעו, והבהילו את המן לגשת מיד אל המשתה שעשתה אסתר. כך לא הספיק המן ליישם את עצת אוהביו, ולא עוד אלא שהלך עם בגדיו המטונפים עליו, וכולו מדיף ריח צחנה, מה שגרם להבאשת כבודו ביותר בעיני המלך.

פרק ז

איש צר ואויב המן הרע הזה!!!

הגיע המן אל המשתה כשהוא מבוהל, מבולבל ומטונף. גם המלך היה מבולבל מן הלילה הקשה שעבר עליו ומכל מאורעות היום. ישבו המלך והמן במשתה אשר הכינה אסתר, והפיגו צערם על ידי שתיית יין, עד אשר שבה אליהם רוחם. כשראתה אסתר את אחשוורוש כשהוא כבר שמח וטוב לב, הבינה כי הנה הגיעה שעת הכושר המתאימה לדבר על ליבו בענין הגזירה אשר גזר המן. מיד הרימה קולה בבכי ובדמעות שליש, ואמרה למלך: איזו שמחה יכולה להיות לי ממלכותך ומיופי שלטונך, אחרי שמכרת אותי ואת עמי לאיש צר ואויב, להשמיד, להרוג ולאבד. מילא אם היינו נמכרים לעבדים ולשפחות הייתי מחרישה, אך כאן מדובר בהשמדה גמורה חס ושלום.

המלך, שלא ידע את מוצאה של אסתר ומאיזה עם היא, שאל בבעס: "מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה הוּא אֲשֶׁר מְלֹא לְבוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן?!", הצביעה אסתר על המן ואמרה: "אִישׁ צָר וְאוֹיֵב הֵמָּן הָרָע הַזֶּה!!!". דע לך שהמן צורר אותך מאוד מאוד, ומתכנן להרוג אותך ולשלוט במקומך. ואמת הוא החלום אשר חלמת בלילה, ומשמים הראו לך את האמת עוד באותו יום, שהמן העיז לבקש לעצמו בגדי מלכות וכתר מלכות וסוס אשר רכב עליו המלך. רק איש אשר תאוות השלטון בוערת בליבו, ויש לו תוכניות לשבת על כסא

המלכות, רק איש כזה מסוגל לבקש בקשה כה נועזת. מלבד זאת, הוא זה אשר היה בעצה אחת עם בגתן ותרש, ומאז שראה כי אני ומרדכי סיכלנו את עצתם וגילינו לך מזימתם, נהיה הוא צורך לי ולמרדכי, כי אנו מפריעים לו להרוג את אדוני המלך. לכן גור להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים.

מן הפח אל הפחת - אל עבר פי שחת

כששמע המן את הדברים, נתמלא פחד וחרדה. ואף על פי שהיה דיפלומט גדול ופוליטיקאי ממולח והיה יכול להמציא כל מיני תרוצים והצטדקויות, שלא ידע שאסתר יהודיה וכו' וכו', בכל זאת במעמד זה לא היה מסוגל להשיב דבר מרוב בהלתו. ובא המלאך גבריאל וחרבו בידו, וכיבה אור מזלו מלמעלה והשפילו.

"וְהַמֶּלֶךְ קָם בְּחֶמְתּוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל גֶּת הַפִּיתָן" - לנשום מעט אויר צח להפיג את כעסו וגם להשתחרר מעט מריח הצחנה של המן. מה עשו מלאכי השרת? נידמו לפניו כבניו של המן, והתחילו לעקור מן הגינה של המלך שושנים ופרחים ולהשליכם ארצה, וכן עקרו עצים ממקומם. אמר להם המלך, מה מעשיכם? אמרו לו: אבא שלנו המן ציוה עלינו לעקור את העצים מגינת המלך ולנטוע אותם בגינת ביתו. שב אחשוורוש בכעס אל משתה היין, והנה הוא רואה את המן עומד לבקש על נפשו. מה עשה מיכאל? דחפו על אסתר, והיתה צועקת: אדוני המלך, הרי הוא רוצה לכובשני לפניך. אמר המלך: "הֲגַם לְכַבּוֹשׁ אֶת הַמֶּלֶכָה עִמִּי בְּבֵיתִי?". אוי לי מבפנים ואוי לי מבחוץ. בניך השחיתו עצי גינתי בחוץ, ואתה באת לכבוש את המלכה בביתי. וכמו שקנאת בושתי ודברת עליה רע כדי שאהרוג אותה, כן אתה חושב להעליל על אסתר עלילות כדי שאהרוג אותה. שמע המן את הדבר הזה, ונפלו פניו. מיד בא השר חרבונה נויש אומרים שבא אליהו הנביא בדמות חרבונה ואמר: אדוני המלך, גַּם הִנֵּה הָעֵץ אֲשֶׁר עָשָׂה הָמֵן לְמַרְדֳּכִי אֲשֶׁר דִּבֶּר טוֹב עַל הַמֶּלֶךְ עִמִּד בְּבֵית הָמֵן גְּבֵה חֲמִשִּׁים אַמָּה! מיד צוה המלך לתלות את המן על העץ אשר הכין למרדכי.

את המן תלו על עץ גבוה...

באותה שעה שלח המלך אחשוורוש לקרוא למרדכי היהודי. אמר לו, עמוד וקח את המן צורך היהודים, ותלה אותו על העץ אשר הכין לך. כשיצא מרדכי מלפני המלך, ונודע להמן את אשר נגזר עליו, נפל המן לפני מרדכי והתחיל להתחנן אליו, כי לא יתלה אותו בבזיון כדרך הפושעים והרוצחים, אלא יתיו את ראשו בחרב. אולם מרדכי לא שעה לדבריו ולא הטה אוזן לתחנוניו, כי כל המרחם על הרשעים - אכזרי. ואדרבה, היה חפץ בתלייתו, כדי שיתפרסם הדבר בכל העולם, ויתבטלו גזירותיו באגרות שכתב, ולעם ישראל יהיה רווח והצלחה.

באותה שעה הסירו את מצנפתו וכבלו אותו באזיקים והוציאו אותו להורג. נאספו רבים מישראל, והכהנים בחצוצרות, ונתקיים בהם מה שכתוב בתורה (במדבר פרק י פסוק ט): "וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל הָעָר הָצָר הָצָר אֶתְכֶם וְהִרְעַתֶּם בְּחִצְצֶרֶת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם". הצר הצורר הוא המן הרשע צורך היהודים. וכשבאו לתלותו נעשה נס שהתכופף העץ מעצמו. יצאה אסתר לראות את המן כשהוא מוצא להורג. אמרה: "נפשנו כציפור נמלטה מפח יוקשים, הפח נשבר ואנחנו נמלטנו" (תהילים קכד). ומרדכי ענה ואמר: "ברוך ה' שלא נתננו טרף לשיניהם". ועל זה אמר שלמה בחכמתו (משלי פרק יא): "צדיק מצרה נחלץ, ויבא רשע תחתיו", שהשכים המן בבוקר לתלות את מרדכי, והנה נתלה הוא עצמו באותו יום על העץ אשר הכין לו.

פרק ח

בית המן למרדכי

באותו יום נתן המלך אחשורוש לאסתר את בית המן. ויש להבין כיצד הסכימה אסתר לקבלו, והלוא מצוה למחות את זכר עמלק ולהחרים אפילו את בתייהם ורכושם מגמל ועד חמור, כדי שלא יאמרו גמל זה של עמלק או אילן זה של עמלק, ואם כן היאך יכלה אסתר לקבל לרשותה את בית המן? אלא שהלכה בידינו, שכל הרוגי המלכות רכושם ונכסיהם למלכות. אם כן כל נכסי המן שייכים כעת לאחשורוש, וכאשר ניתנו במתנה לאסתר, מותר לה לקחתם שהרי הם כבר לא נכסי זרע עמלק. ועל כך נאמר בקהלת (פרק ב פסוק כו): "ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס" - זה המן הרשע שאסף וכנס נכסים רבים לעצמו. "לתת טוב לפני האלוקים" - אלו מרדכי ואסתר, שנאמר: "וַתֵּשֶׁם אֶסְתֵּר אֶת מֶרְדֳּכָי עַל בֵּית הָמֶן". אומר המדרש כי ממונו של המן נחלק לשלושה: שליש ניתן למרדכי ואסתר, שליש ניתן לעמלי התורה, ושליש נשמר לבנין בית המקדש.

באותו מעמד ממנה המלך את מרדכי למשנה למלך, ונותן לו את טבעתו. כי המנהג היה שהיתה טבעת המלך אצל המשנה. עד עכשיו, שהיה המן משנה למלך, היתה הטבעת אצל המן. זאת מחמת השגחתו של ה' יתברך על עם ישראל, שביודעם כי הטבעת ביד המן, נכנס פחד בליבם וחזרו בתשובה, כמו שאמרו חז"ל: "גדולה הסרת הטבעת, יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שעמדו להם לישראל", שעם ישראל לא תמיד התעוררו מהנביאים לתשובה, אך טבעתו של המן עוררה את עם ישראל לחזרה בתשובה מיידית.

שליחת אגרות ההצלה - ונהפוך הוא

לאחר התשועה הגדולה שעשה ה' במפלת המן וגדולת מרדכי, מתחננת אסתר לפני המלך כי יבטל כליל את אגרות השמד של המן באופן רשמי, ולא יסתפק בהכרזה בלבד, כי יתכן שההכרזה לא תגיע לכל המקומות, וגם אם תגיע, לא יתייחסו אליה כל כך בחשיבות כמו שיתייחסו לאגרות החתומות בטבעת המלך, ועלולים להרוג את היהודים למרות ההכרזה. המלך אכן נענה לבקשתה, ואמר לה ולמרדכי שיכתבו אגרות חדשות ויחתמו אותם בטבעת המלך.

מרדכי ואסתר כותבים אגרות חדשות, ושולחים אותם ביום כג' בסיון. מדוע חיכו זמן כה רב, הלוא כבר בטו' בניסן נתלה המן? אלא שחלוקת האגרות הראשונות בכל המדינות ארכה זמן רב מאוד. בחודש ניסן עדיין לא הספיקו לחזור כל השליחים הראשונים ששלחו את אגרות השמד ביום י"ג בניסן. לכך חשבו מרדכי ואסתר שאם ישלחו אגרות חדשות עכשו על ידי שליחים אחרים, עלולים האומות לחשוב שאלו הן אגרות מזויפות שנשלחו על ידי היהודים, מחמת פחדם ומוראם משונאיהם הגויים. לכך המתינו מרדכי ואסתר עד לחזרתם של כל השליחים הראשונים, שחזרו עד יום כג' בסיון, ואז שלחו שוב בידי אותם שליחים עצמם את האגרות השניות, וכך לא היה ספק, כי אכן אלו הן אגרות אמיתיות. מחמת שהיו השליחים עייפים כבר משליחותם ולא היה בהם עוד כח לרוץ, ולעומת זאת מרדכי רצה שיגיעו כמה שיותר מהר כדי לשמח את היהודים ולבטל יגונם, לכן שלח מרדכי את השליחים כשהם רכובים על "בני הרמכים" - מין גמל שיש לו שתי חטוטרות על גבו, ויש לו שמונה רגליים וממילא ריצתו מהירה מאוד, וכוחו גדול שיכול לרוץ ששה ימים ללא אכילה ושתייה.

נוסח האגרת שכתב מרדכי בשם אחשורוש

וכך כתבו מרדכי ואסתר באגרות החדשות בשם אחשורוש: כה אמר המלך הגדול

אחשוורוש לכל יושבי מדינותיו. ידוע לכם כי אחד הטעה אותי, וכתבתי וחתמתי למחות ולהרוג אנשים חפים מפשע, אנשים אמיתיים ותמימי דרך, אהובים ואוהבים, ועושים טובה עם מושלי הארץ. וכיון שהטעה אותי אותו רשע, אף אני הטעיתי אותו ונתתי לו לשלוח אגרות, לא מתוך כונה שאכן יהרגו היהודים, אלא כדי לגלות מי הם שונאי ישראל [שכשיתפרסמו אגרות השמד, יראו היהודים מי בדיוק שונא אותם ומתכוון להורגם]. ורוצה אני שכולם יעשו כמו שעשינו בהמן בן המדתא, שתלינו אותו והשבנו לו גמולו בראשו. ועכשיו אני בא להודיעכם שהיהודים אוהבים את כל האומות ומכבדים את כל המלכים, וגומלים טובה לכל המושלים. לכן עליכם לחיות בשלום עם היהודים ולעזור להם שלא יפלו ביד אויביהם. וכל המציקים לישראל, יימסרו בידם להענישם ולהורגם ביום י"ג לחודש אדר.

גדולת מרדכי

"ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן צהלה ושמחה"

זכה מרדכי, ובשכר שיצא אל רחוב העיר בשק ואפר - יצא עכשיו בכבוד גדול מאוד. ועל שקרע בגדיו בעבור ישראל - זכה ללבוש בגדי מלכות. ועל שנתן אפר על ראשו - זכה לתכריך בוץ וארגמן.

היה לבוש מרדכי בבגדים יקרים עד מאוד ששוויים 120 ככרי זהב. היתה גלימתו עשויה משי ירוק וארגמן, משובצת בזהב ואבנים טובות ומרגליות, ובמותניו היתה חגורה שהיתה בה שורה של אבני שוהם יקרות. גם נעליו היו מעובדות בזהב ומרגליות, וחורב של העיר מדי, תלויה היתה על צוארו בשרשרת של זהב. על ראשו היה כתר העשוי 'זהב מוקדון' [סוג משובח של זהב], ואת התפילין לא פסק מלהניחם, ובכך הכירו כולם שהוא מרדכי היהודי, ונתקיים בו הפסוק: "וראו כל עמי ארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" (דברים כח).

כשיצא מרדכי מבית המלך, היו הרחובות מקושטים בהדסים, ובחצרות היו פרושים יריעות ארגמן הקשורים בחבלי שש, כדי להצל עליו מפני השמש. בחורים הלכו לפניו כשבידיהם כתרים, כדרך שעושים לשרים הגדולים, והכוהנים תקעו בחצוצרות. עשרת בני המן היו קשורים בידיהם והיו הולכים לפניו, והתוודו ואמרו: ברוך המקום ברוך הוא, שמשלם שכר טוב לצדיקים, וגמול רע לרשעים. ומשיב גמול רשעים בראשם, ואת המן אבינו השוטה שבטח ברכושו, שבר מרדכי העניו בתענית ותפילה. ואסתר המלכה היתה מסתכלת מחלונה ואמרה: "עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ".

כיצד הסכים מרדכי, העניו והצנוע, ללכת בלבוש כל כך יקר ולהתכבד בכבוד כה גדול? אכן שנא מרדכי את השררה והכבוד, אלא שכוונתו היתה לשם שמים: כאשר הגיעו האגרות השניות של הצלת עם ישראל, והתפרסמו בעולם, לא ידעו כולם לאיזה אגרות להאמין, לאגרות הראשונות או לאגרות השניות. לכן עשה מיד מרדכי מעשה, שיוכיח לכולם שאכן התהפך לב המלך, והוא מגדל את מרדכי, ורוצה לרומם את היהודים. כך יאמינו כולם ללא ספק לאגרות האחרונות.

"ליהודים היתה אורה ושמחה..."

ליהודים היתה אורה ושמחה ושושן ויקר: ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע שמחה ושושן ליהודים משתה ויום טוב ורבים מעמי הארץ

מְתִיָּהִים בִּי נֶפֶל פָּחַד הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם. עכשיו יכלו היהודים לצאת מן המחבואים והמקומות החשוכים שבהם הסתתרו מפחד הגויים, ויצאו מחשכה לאור גדול. התהפך הגלגל, והגויים שונאי ה' הם אלו שהתחילו לחפש מקום מסתור. מרוב פחדם של הגויים היו הרבה ש'התייהדו' - לבשו לבושים של יהודים, כדי שלא יכירו אותם ולא ינקמו בהם.

מעשה היה ברבי חייא ורבי שמעון בן חלפתא שהיו הולכים בדרך, וראו איילת השחר, שבקע אורה [ראו את זריחת השמש]. אמר רבי חייא לרבי שמעון: כך היא גדולתם של ישראל, לאט לאט. בתחילה זכה מרדכי לשבת בשער המלך, ואחר כך זכה ללבוש ולטוס, ואחר כך "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות...". לבסוף - "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר".

פרק ט

לעשות נקמה בגויים

ביום המיועד לשנה הבאה, יום י"ג באדר, התקבצו היהודים בכל עיר ועיר להילחם באויביהם. תחילה אמרו הם שליחות ותחנונים לפני בורא עולם, שיהיה בעורם במלחמה זו. אין זו מלחמה פשוטה כלל וכלל, שהרי בודאי ששונאי ישאל ניסו להגן על עצמם ולהחזיר מלחמה שעה. אולם זכו היהודים לתשועה גדולה ולא עמד איש בפניהם, אף טיפת דם יהודי לא נשפכה. וכך הרגו היהודים אשר בכל מדינות המלך 75,000 איש משונאי ישראל. כיצד ידעו מי בדיוק מהגויים שונא לעם ישראל? - זאת ידעו עם שליחת האגרות הראשונות, שאז היו אויביהם של ישראל ששים ושמחים, והיו אומרים להם: מחר אנו הורגים אתכם ונוטלים ממונכם. את אותם אנשים הרגו היהודים.

המלחמה בשושן

בשושן הבירה הרגו היהודים 500 איש, ואף את עשרת בני המן. התחננה אסתר לפני המלך, שיתן ליהודים אשר בשושן יום נוסף לנקמה בשונאיהם, וזאת מפני שבעיר שושן היה ריכוז גדול יותר של שונאי ישראל, אשר הסיתם המן נגד היהודים, ולא הספיקו לכלותם ביום אחד.

מלבד זאת היו היהודים אשר בשושן פוחדים להרוג מידי הרבה אנשים בצורה מופרזת, שמא יכעס עליהם המלך, ויתרעם על כך שהם ניצלו את הרשות שנתן להם ועשו הרג מוגזם, לכן לא הרגו לגמרי את כל השונאים. רצתה אסתר שיתן המלך יום נוסף, ובכך יבינו כולם שאין המלך מתרעם על הריגת אויבי היהודים אלא אדרבה שמח בכך ומוסיף להם יום נוסף, ולכך יהרגו בהם בלי פחד.

הסכים המלך לבקשתה של אסתר, ואף הוסיף ואמר, כי את עשרת בני המן שהרגו, יתלו על עץ, למען יראו כולם וייראו. כך הרגו היהודים אשר בשושן ביום השני, יום י"ד באדר, עוד 300 איש. ואת עשרת בני המן תלו על העץ אשר היה המן תלוי עליו. זרש, אשתו של המן, נסדה על נפשה עם 70 בניה, והתפרנסו מקיבוץ נדבות [שְׁנוּרָר]. ברוך משפיל גאים עדי ארץ, מגביה שפלים עד מרום.

ימי שמחה לדורות

יוצא אם כן שהרגו היהודים אשר בכל מדינות המלך את שונאיהם ומבקשי רעתם ביום י"ג באדר, ונחו ביום י"ד באדר, אותו עשו יום משתה ושמחה. לעומת זאת בשושן הבירה הרגו היהודים את שונאיהם בימים י"ג וי"ד באדר, ונחו רק ביום ט"ו באדר, ואז

עשו יום משתה ושמחה. קבע מרדכי דווקא את ימי המנוחה כימי שמחה ומשתה לדורות, ולא את ימי המלחמה, משום שאין שמחתנו בכך שנקמנו מן הגויים, אלא השמחה היא תשועתם של ישראל מאת ה' יתברך.

התחזקות בתורה

מתוך שמחתם של היהודים, קבלו הם את התורה עליהם ביתר שאת וביתר עוז, כמו שנאמר: "וְקָבַל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הִחְלוּ לַעֲשׂוֹת". "וקיבל" - בלשון יחיד, לומר שקבלו עליהם הכל כאיש אחד בלב אחד, כמו שבמתן תורה קבלו את התורה מתוך אחדות מלאה, שנאמר שם: "ויחן שם ישראל נגד ההר".

ואומרת הגמרא (מסכת שבת דף פח עמוד א) כי בימי מרדכי ואסתר קבלו היהודים את התורה שבעל פה בשמחה. שהתורה שבכתב כבר קבלוה ברצון ובשמחה במעמד הר סיני, כמו שנאמר בתורה: "כל אשר דבר ה', נעשה ונשמע". מפני שאין בתורה שבכתב לא יגיעה ולא צער. אבל התורה שבעל פה שיש בה הרבה דקדוקי מצוות וצריכה עמל ויגיעה, לא רצו אז לקבלה, עד שכפה הקב"ה עליהם הר כגיגית, ואמר להם: אם מקבלים אתם את התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתם. והוכרחו לקבלה בעל כרחם. ובימי מרדכי ואסתר, מרוב חביבות הנס, חזרו וקבלו גם את התורה שבעל פה ברצון ובשמחה.

כתיבת המגילה

וּתְכַתֵּב אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה בַּת אֲבִיחַיִל וּמֶרְדֳּכִי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל תִּקְּףָהּ לְקִים אֶת אֲגֶרֶת הַפְּרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִיָּה:

אמרו חז"ל כי אחת הראיות שמגילת אסתר נכתבה ברוח הקודש, שנאמר: ובבזה לא שלחו את ידם. מהיכן ידעו מרדכי ואסתר מה עשו במקומות הרחוקים? אלא ודאי ברוח הקודש נאמרה. וכן מספר ההרוגים המדויק - 75,000 - מראה לנו כי ברוח הקודש נאמרה, שאם לא כן מאין ידעו?

שלחה אסתר המלכה לחכמי ישראל ואמרה להם: "קבעוני לדורות", שתהיה למגילת אסתר קדושה כמו לספרי הקודש. אך חכמים לא רצו להסכים איתה, כדי שלא לעורר שנאה אצל אומות העולם. השיבה להם אסתר, הלוא כבר כתוב מאורע זה בספר ההסטוריה של מלכי מדי ופרס. ובכל זאת לא רצו להסכים עמה. אמרו: כתוב בתורה "אלה המצוות אשר ציוה ה' את משה" - שאין נביא אחר יכול לחדש דבר מעתה, ומרדכי ואסתר מבקשים לחדש לנו דבר? והיו נושאים ונותנים בדבר, ולא זזו משם עד שהאיר הקדוש ברוך הוא את עיניהם, ומצאו את הפסוק שנאמר במלחמת עמלק: "כתוב זאת זכרון בספר" ואז הסכימו לה.

פרק י

כִּי מֶרְדֳּכִי הַיְּהוּדִי מִשְׁנָה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְגָדוֹל לַיְּהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו דִּרֵּשׁ טוֹב לַעֲמֹ וְדַבֵּר שְׁלוֹם לְכָל זֶרְעוֹ. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בֶּר אַחָא: אָמַר הַקֶּב"ה לְמֶרְדֳּכִי, אַתָּה דִּרְשֵׁת אֶת שְׁלוֹם נַפְשָׁהּ שֶׁל נַעֲרָה אַחַת יְתוּמָה מֵאֵב וְאֵם, חֵיִיךְ שְׁאִנִּי נֹתֵן לָךְ לְדִרְוֹשׁ אֶת שְׁלוֹם אוֹמֶה שְׁלִימָה, שְׁנֵאמַר: "דִּרְשׁ טוֹב לַעֲמֹ, וְדוּבֵר שְׁלוֹם לְכָל זֶרְעוֹ". הַקֶּב"ה מְנַסֶּה תַּחֲלִילָה אֶת מְנַהִיגֵי יִשְׂרָאֵל וּבֹדֵק אוֹתָם בְּמַרְעָה הַצֵּאן, שְׁאֵם יִנְהִיגוּ אֶת הַצֵּאן בַּהֲנַהֲגָה יִפָּה וְנִכְוֹנָה, יִדְעוּ לַהֲנַיֵּג אֶף אֶת עַם יִשְׂרָאֵל. אֶף כֵּאֵן עָשָׂה הַקֶּב"ה נִסִּיּוֹן לְמֶרְדֳּכִי בַּהֲנַהֲגָתוֹ כְּלָפִי אֶסְתֵּר, וּכְשֶׁרָאָה אֶת חֲמִלְתּוֹ עֲלֶיהָ וְטוֹב לִיבּוֹ, זִכְהוּ שִׁינְהִיג אוֹמֶה שְׁלִימָה.

✧ מאמרים לפורים ✧

השמחה - מאין תימצא?

אל חדר הרופא נכנס אדם מדוכא ומר נפש. "דוקטור", בכה האיש, "סובל אני מעצבות גדולה מאוד, שרוי אני בדכאון נפשי עמוק, ואין ביכולתי לשמוח בשום דבר. חיי אינם חיים, רוצה אני כי תתן לי עצה או תרופה כדי לצאת מדכאוני הקשה".

"עצה מצויינת לי אליך", ענה הרופא, "בעיר הסמוכה ישנו בדרך, העורך מופעי בידור מיוחדים במינם. גם האדם הקשוח והעצוב ביותר, ההולך למופעים אלו, אינו יכול שלא לצחוק ולשמוח. עצתי לך אם כן שתלך למספר מופעים כאלו, וכך בודאי תצליח להכניס ללבך הדווי אור ושמחה".

"עצתך היתה יכולה להיות נפלאה", שח האיש בעוגמת נפש, "אלא שישנה בעיה אחת: אותו בדרך אינו אלא... אני בעצמי".

האוויר, השמחה - הם משאת נפשו של כל אדם עלי אדמות. בכל פעולותינו אנו רוצים ושואפים להגיע למטרה נכספת זו. אך כיצד?

מספרים על ר' אייזיק, שפעם חלם חלום, כי בעיר הבירה ברלין מתחת לגשר ישנו מטמון גדול. כאשר חזר חלום זה שוב ושוב, החליט ר' אייזיק לנסות את מזלו. הוא נסע לעיר הבירה, והתחיל לחפש את האוצר מתחת לגשר. השומר הניצב במקום, אשר ראה אדם המתנהג כמרגל, ניגש אליו ושאלו לפשר חיפושיו. ר' אייזיק ניסה להתחמק, אך השומר לא הרפה. לבסוף בלית ברירה סיפר לו את דבר החלום. למשמע החלום פרץ השומר בצחוק גדול, ואמר: "האם גם אתה מאלו שמאמינים בחלומות? הנה גם אני חלמתי חלום, כי בעיירה הסמוכה מתגורר יהודי בשם אייזיק, אשר מתחת לתנור ביתו ישנו אוצר גדול. האם חושב אתה כי בשל חלום טפשי זה אטריח את עצמי ללכת לביתו של היהודי?" אך שמע ר' אייזיק את דברי השומר, מיהר מיד לביתו והתחיל לחפור מתחת לתנור. אכן לאחר חפירה קלה מצא מטמון גדול והתעשר עושר רב.

פעמים רבות מחפשים אנו אחר אוצרות שמחה נעלמים, מחפשים אנו אותם בכל מקום אפשרי: במסיבות, בקניות, בבתי מלון ועוד ועוד, אך עלינו לדעת כי אוצר השמחה האמיתי, נמצא דווקא אצלנו פנימה!

שמחה חיצונית דומה לשמחתו של השיכור, שכאשר יפוג טעם היין, תפוג גם השמחה. שמחה זו היא בעצם **בריחת האדם מעצמו**. לעומת זאת שמחה אמיתית נובעת **מהתרכזות האדם בעצמו**.

יום פורים, יום שמחה, עומד לפנינו. רוצים אנו להרבות בשמחה, כמצות היום. אך עלינו לזכור, כי השמחה לא תושג מתוך הוללות, מתוך פריצת גדרות, ליצנות, לשון הרע והפקרות. "שמחה" שכזו מותירה אחריה טעם מריר מאוד.

"עבדו את ה' בשמחה" - אותיות **מחשבה**. רק מתוך מחשבה נצליח בעז"ה לשמוח באמת. נשתדל שתהא שמחתנו שמחה יהודית של מצוה. נחשוב על כל אותם אנשים, אשר המשלוח מנות שנשלח להם, יוסיף להם אור ושמחה. ימי הפורים הם גם הזדמנות פז עבורנו לשפר יחסים מתוחים עם שכנים ומכרים על ידי משלוח מנות מחויך. כדאי לחשוב גם על זה. נחשוב על הזכות שנפלה בחלקנו לקיים את מצוות היום, ונשתדל לקיימם בשמחה. עם מעט השקעה של מחשבה נוכל בעזרת ה' לשמוח ולשמח, ולקיים בהידור את מצוות היום.

הנה לנו דוגמאות מן המקורות לשמחה אמיתית, הנובעת מפנימיות הנפש:

⬅ "איזהו עשיר? - השמח בחלקו!"

אדם היודע לשמוח במה שיש לו - הנו אדם מאושר. כתוב: "השמחה - מאין תמצא?" - בסימן שאלה, אך ניתן לקרוא זאת גם בסימן קריאה: "השמחה - מאין תמצא!" - אדם הרוצה למצוא את השמחה באמת, יכול לשמוח מכלום, מאין! וזאת אם רק ישכיל למצוא את נקודות האור והיופי שבחיו.

מסופר על רבי אריה לוי זצ"ל שהיה חי לפני כחמישים שנה, בדירה עלובה ובדוחק רב. כאשר ראינו אותו עיתונאים ושאלו: "רבי אריה, יאמר נא, האם טוב ונח לו כאן? כלום אין התקרה דולפת בחורף? והמיטה אינה קשה? ודלתות הארון גם כן נפתחות בקושי...?" הניח רבי אריה את ידו על כתף העיתונאי ואמר: ישמע נא! פעם נדברתי עם רעייתי ע"ה, כי תמיד נחיה ממה שיש לנו! וברוך ה' מה חסר לי? החדר גבוה ממני ואינני צריך להתכופף כדי להכנס. מים יש לי, וגם חשמל, ובאמת שאני חי היום, איך אומרים? ממש כמו לורד!

מה שקובע את מידת האושר והשמחה של האדם, אינו מה שיש לו, אלא צורת ההתייחסות שלו למה שיש לו, כמו שאומר הפתגם: "מיהו האדם שיש לו כל מה שהוא רוצה? מי שרוצה את מה שיש לו!".

מעשה נודע מסופר על הבעל שם טוב הקדוש שפגש את חייקל, שואב המים של העיר, שהתהלך לו בסמטאות עם האסל והדליים הכבדים על כתפיו, ושאלו: "מה שלומך ר' חייקל?", "אוי! נאנח ר' חייקל כשהוא מוריד את האסל מעל כתפיו, ומוחה את הזיעה הניגרת על מצחו, "קשה לי מאוד, אני כבר לא צעיר, ונגזר עלי להסחב עם דליי מים כבדים, לטפס עד קומות גבוהות ובשכר זה כמה אני מקבל? בקושי כמה פרוטות עלובות, כמה מר הוא גורלי!".

למחרת שוב פגש בו ושאלו: "מה שלומך היום, ר' חייקל?", "הו, ב"ה!" חייך ר' חייקל, "למרות שאינני צעיר אני עדיין מצליח לשאת את האסל והדליים הכבדים, ומטפס עד לקומות גבוהות. אומנם אינני מרויח מעבר לכמה פרוטות אך בכל זאת אני מתפרנס בכוחות עצמי ואיני נופל לטורח על זולתי, כמה שפר חלקי..." כששמע זאת הבעש"ט אמר: "עתה התישבה לי הסתירה בין מה שאמרו חז"ל "מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה עד ראש השנה", ומצד שני אמרו "אדם נידון בכל יום" - הכיצד? אומנם מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה לכל השנה, אך בכל יום אדם קובע מחדש כיצד להתייחס אל הדברים, בקושי או בקלות.

מספרים שפעם שאל ר' שמעלקא מניקלשבורג את רבו: איך אפשר לקיים את דברי חז"ל: "חייב אדם לברך על הרעה, כשם שהוא מברך על הטובה, בשמחה?" וכי אפשר לאדם לשמוח בדברים הרעים שקורים לו, באותה מידה שהוא שמח בדברים הטובים? השיב לו הרב, תלך לבית המדרש, ותמצא שם את תלמידי רבי זושא מאניפולי, והוא יסביר לך את דברי חז"ל, שכן רבי זושא הוא עני מרוד, ומצבו בכי רע ודחוק מאוד. אותו מתאים לשאול שאלה זו.

הלך ר' שמעלקא אל רבי זושא ושטח לפניו את שאלתו. תמה רבי זושא ואמר: אינני מבין מדוע שלח אותך רבנו אלי? שאלה כזו מתאים היה לשאול אדם שעבר צרות ורעות בחיים שלו, אבל אני - יש לי ברוך ה' כל טוב מיום היוולדי ועד עתה, ומנין אוכל לדעת כיצד מברכים על הרעה? הרי לא עבר עלי שום דבר רע?

שמע ר' שמעלקא את התשובה, והבין כי לא לחינם שלח אותו רבו לרבי זושא. יהודי צריך להיות תמיד בשמחה כזו, שאף אם הוא מגיע למצב רע, הוא לא מרגיש כלל שזה רע, אלא מביט תמיד אך ורק על הטובות הרבות עד אינסוף שעוטף בהן אותו ה' יתברך.

❧ "פיקודי ה' ישרים, משמחי לב"

מקור בלתי נדלה של שמחה עבור היהודי הוא קיום המצוות. שמחה של מצוה היא שמחה בעלת עוצמה גדולה כל כך, אשר רק כאשר חווים אותה מבינים את עוצמתה ועומקה. התגברות פנימית, עשיית מצוה לשם שמים, ואולי גם מתוך קושי - אלו מותירים אחריהם שובל ארוך של טוהר ושמחה.

❧ "נגילה ושמחה בישועתך"

האמונה והבטחון בה' יתברך מהווים אף הם מקור אמיתי של שמחה. וזכור כי:

המאמין בה' בלב שלם, אין בחייו דאגה כלל וכלל

כי הוא יודע שהכל נעשה לטובתו ולתועלתו האמיתית. גם אם עדין לא הגענו אל הבטחון השלם, ואל אי הדאגה המוחלטת, הרי שכל התחזקות באמונה ובטחון, משרה עלינו יותר שלווה ושמחה.

כותב רבנו בחיי (תחילת פרק א משער הביטחון): "מהות הביטחון הוא מנוחת נפש הבוטח, ושיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו שעושה הטוב והנכון לו בענין אשר יבטח עליו".

ובספר 'אור לציון - מוסר' באר, כי הנה מצות הביטחון מנה אותה רבנו בחיי זצ"ל בין המצוות הקשורות ללב, להורות שעיקר המצוה היא בלב, שאם יאמר אדם בפיו, אני בוטח בה', אבל בלבו איננו מרגיש זאת, הרי לא קיים את המצוה, אבל אם בלבו בוטח בודאי קיים את המצוה, ואמנם טוב שיבטא זאת בפה מלא. וצריך לדעת ולהאמין שאין הסיבה גורמת לאשר נעשה, אלא הקב"ה הוא המסובב וגורם שתהיה הסיבה שעל ידה נעשה הדבר, לכן חלילה לתלות דבר מהנעשה בעולם, באיזו סיבה כל שהיא. לדוגמא בעל חנות שעשה סיכום שבועי או חדשי ונוכח לדעת שרווחיו מועטים היו, לא יתלה זאת בסיבה מפני שחברו בחנות הסמוכה הכריז על מכירת חיסול ובוזה משך את כל הקונים אליו, וכן כל כיוצא בזה, כי אלה מחשבות הבל וריק. אלא הכל נעשה בהשגחה עליונה ומדוקדקת. ומכלל זה לומדים גם שלא לבטוח בשום גורם בעולם שהוא יעשה, שהוא יעזור ויפעל, אלא יתלה בטחונו אך ורק בבורא יתברך, וכל שכן שלא להחניף לאף אדם כדי להשיג על ידו דבר כל שהוא, שהרי זה כבוטח באדם חלילה.

ובאמת שכל הגורמים בעולם, הם רק שלוחיו של הקב"ה. נמצא שכשהוא בוטח בגורם כל שהוא, הרי בטחונו באמצעי ולא בעיקר, וזה כאדם שנחוצה לו דירה למגורים ודואג כיצד ישיג כסף לקניית הדירה, בודאי שטעות היא בידו, כי הוא צריך לבטוח בהקב"ה שימצא לו דירה בדרך הטובה לפניו יתברך, אבל לא ידאג על הכסף. ועל אף שצריך לעשות השתדלות להשגת מבוקשיו, גבול ההשתדלות נמדד לפי דרגת האדם. ואין צריך לומר שאין לעשות חריצות יתירה המהווה חוסר בטחון. וגם ישתדל ככל האפשר להעסיק רק את גופו ולא את ראשו, כי לראש נודעת חשיבות עליונה, וצריך לנצלו רק לתורה וליראה, ולא תעזור חריצות ומחשבות יתרות להשגת מבוקשיו, כי רבות מחשבות בלב איש, ועצת ה' היא תקום.

רצונך להיות מאושר?

קרא את השורות שלפניך, חזור וקרא אותם שוב, חזור וקרא אותם בכל הזדמנות, חקוק אותם על לבך, השתדל להפנימם ותרגיש את תחושת האושר והשלווה המציפה אותך בכל עת ובכל מצב בחייך, תחושתו של אדם מאמין!

שבעת עמודי היסוד שידיעתם מביאה לביטחון (על פי רבנו בחיי בספרו חובת הלבבות, שער הבטחון):

- א. שהקדוש ברוך הוא אוהב את כל אחד ומרחם על כל אחד, ומוכן למלא את כל משאלותיו.
- ב. דואג ומשגיח בקפדנות על כל צרכיו.
- ג. הקדוש ברוך הוא חזק וכל יכול ובעל הכוחות כולם.
- ד. יודע באופן יסודי את טובתו של כל אחד.
- ה. מנהיגו היחיד של האדם מתחילת בריאתו ועד יום מותו.
- ו. אף אחד לא יכול להזיק לי, ולא להיטיב לי אלא רק ברצונו יתברך.
- ז. מידת טובו ונדיבותו של ה' יתברך, היא רבה מאוד לכל אחד.

← "ושמחתים בבית תפלתך"

כמה מאושר הוא היהודי אשר יש לו "קו פתוח" אל בורא עולם, לפנות אליו בתפילה בכל מקום, בכל מצב ובכל זמן, כמו שנאמר בתורה, "כי מי גוי גדול אשר לו אֱלֹהִים קרבים אֵלָיו כֹּה, אֱלֹהֵינוּ בָּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו" (דברים פרק ד פסוק ז).

עגלון אחד נסע בעגלתו מעיר לעיר. בדרך ראה עני מסכן העושה את דרכו ברגל, כשעל שכמו תרמיל כבד. נכמרו רחמי העגלון, הוא עצר את העגלה והזמין את העני לעלות אליה. אורו עיניו של ההלך המסכן. הוא עלה על העגלה והתרווח על המושב, אלא שאת התרמיל לא הוריד משכמו. "מדוע לא תסיר מעליך את התרמיל?" שאל העגלון הרחמן. "אדה", נאנח העני, "אתה באמת נדיב לב, אך לא נעים לי להטריח אותך יותר מדי. די לי בזאת שהכבדתי על העגלה בכובד גופי, אינני רוצה להכביד גם על ידי הנחת התרמיל..."

ומה נאמר אנחנו? גם אנחנו לפעמים מרגישים לא נעים להטריח את הקב"ה בבקשות קטנות ופעוטות ערך. "נפקיד את הבעיות הגדולות ביד הקב"ה", אנו אומרים לעצמנו, "אך עם הבעיות הקטנות והיומיומיות, ננסה להסתדר לבד". האמנם?!

מסופר על אחד ממקורביו של החזון איש זצ"ל שהגיע יום אחד לבית רבו, ושמע מפיו את הדברים הבאים: "לפעמים רואים אנו אדם שומר תורה ומצוות ופתאום ביום בהיר אחד הוא פורק מעליו את העול. לכולם נדמה שמפנה זה חל בפתאומיות, אך למעשה, ההידרדרות הפנימית החלה בודאי זמן רב קודם לכן, האמונה בתוך ליבו נחלשה כבר מזמן" כך סיים החזון איש את דבריו. כאשר יצא הבחור בדרכו חזרה לירושלים, טרוד היה מאוד במחשבתו, הוא שאל את עצמו שוב ושוב: מדוע החזון איש אמר לי דברי תוכחה קשים כל כך? איזה פגם מצא בי? כשהגיע לירושלים פגש את חברו וסיפר לו את כל הענין, הדברים נראו תמוהים גם בעיני החבר, והוא יעץ לו לשוב לבני ברק, אל ביתו של החזון איש ולבקש הסבר על הדברים. הבחור אכן כך עשה. למחרת נסע שוב אל החזון איש ושאלו לפשר הדברים. החזון איש קידם את פניו בחיוך ואמר לו: "אמונה היא מהדברים הצריכים חיוך תמידי. אם אין אדם מחזק את אמונתו, היא הולכת ונחלשת. אדם צריך לחוש את הקב"ה יום-יום!"

וכיצד מגיעים לאמונה חושית? - כל דבר שהנך זקוק לו, בקש אותו מהקב"ה. אם דרושות לך נעליים חדשות, עמוד בפנינת החדר ותאמר: רבונו של עולם, המצא נא לי כסף כדי לקנות נעליים חדשות, וכך בכל דבר ודבר. על ידי זה תרגיל את עצמך להכיר ולהרגיש שה' יתברך הוא הנותן לך את הכל. כך רוכשים אמונה חושית! סיים החזון איש.

באפשרותנו לפנות אל אבא שלנו שבשמים בכל עת ובכל שעה, הוא תמיד זמין, אף פעם לא "תפוס" אצלו, וגם אין אצלו "שיחה ממתונה", לא "תא קולי", ולא "מזכירה", הקב"ה מתאוה לתפילותינו. על ידי שנתפלל אליו תמיד, נחוש תחושת תלות בה' יתברך "כגמול עלי אמו, כגמול עלי נפשי", נטיל על הקב"ה את כל "כובד" בעיותינו הגדולות והקטנות, והוא כבר ידע היאך לטפל.

ויש לדעת, כי בכל מצב יש לפנות אל אבא שלנו שבשמים, אף אם נראה שבמצב שבו אנו נמצאים, לא יוכל להינתן שום פתרון שבעולם, בכל זאת יודעים אנו שאנו בוטחים לא בבשר ודם שהוא מוגבל, אלא בה' יתברך בורא העולם שבודאי הוא הכל יכול, ואין מה שיכול לעצור בעדו. וכבר ראינו בנביא (מלכים א פרק כב. דברי הימים ב פרק יח) על אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה שנלחמו עם מלך ארם, וציוה מלך ארם לחייליו שלא להרוג שום אדם אלא את מלך ישראל בלבד. ומלך ישראל התחפש ולבש בגדים פשוטים מחמת פחדו שמא יכירוהו, אבל יהושפט מלך יהודה לבש בגדי מלכות, והחיילים חשבו שמלך יהודה הוא מלך ישראל והגיעו אליו והניחו עליו את החרב להורגו, ואז זעק אל הקב"ה, ומיד הסית הקב"ה את חיילי ארם ממנו ולא הרגוהו, ככתוב בנביא: וּמֶלֶךְ אֲרָם צָוָה אֶת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֲשֶׁר לוֹ לֵאמֹר לֹא תִלָּחֲמוּ אֶת הַקָּטָן אֶת הַגָּדוֹל, כִּי אִם אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ: וַיְהִי פְּרָאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת יְהוֹשָׁפָט וְהָמָּה אָמְרוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיִּטְּבוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט וְה' עֲזָרוֹ וַיִּסִּיתֵם אֱלֹהִים מִמֶּנּוּ.

ואמרו במדרש ילקוט שמעוני (מלכים סימן רכב): "ויזעק יהושפט וה' עזרו" - מלמד שלא היה חסר כי אם להתזיו את ראשו, וזה שאומר הפסוק (דברים ד ז): "כֹּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאנוּ אֵלָיו". אמר רבי יודן, אדם בשר ודם שיש לו אדון - אם הגיע לו עת צרה, אינו נכנס אצלו פתאום, אלא קורא לבן ביתו ואומר לו, תאמר לאדון שפלוגי רוצה לדבר עמו, אבל אצל הקב"ה אינו כן, אלא אם הגיע לאדם צרה, לא יקרא לא למיכאל ולא לגבריאל אלא יקראני ואענהו, וכן הוא אומר (יזאל א ד) "כל אשר יקרא בשם ה', ימלט". ע"כ.

ומיהושפט מלך יהודה, למד גם כן נכדו חזקיהו המלך, שבשעה שהיה חולה מאוד, שלח אליו הקב"ה את ישעיהו הנביא שיאמר לו שנגזרה עליו הגזירה שימות, אך חזקיהו לא התיאש כלל, ועמד בתפלה ובתחנונים לבורא עולם, וקיבל הקב"ה את תפלתו. כמסופר בנביא (מלכים ב כ):

בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה חֲזַקְיָהוּ לְמוֹת וַיְבֹא אֵלָיו יִשְׁעִיָּהוּ בֶן אֲמוּץ הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' צוּ לְבִיתְךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תַחִיָּה: וַיֹּסֶב אֶת פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל ה' לֵאמֹר: אָנָּה ה' זָכֹר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֶיךָ בְּאֵמֶת וּבְלִבָּב שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂיתִי וַיִּבֶךְ חֲזַקְיָהוּ בְּכִי גָדוֹל: וַיְהִי יִשְׁעִיָּהוּ לֹא יָצָא חֹצֵר הִתִּיכְנָה וּדְבַר ה' הָיָה אֵלָיו לֵאמֹר: שׁוּב וְאִמְרָתְךָ אֶל חֲזַקְיָהוּ נְגִיד עַמִּי כֹה אָמַר ה' אֱלֹהֵי דָוִד אֲבִיךָ שְׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ רְאִיתִי אֶת דְּמַעְתְּךָ הִנְנִי רֹפֵא לְךָ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי תַעֲלֶה בֵּית ה': וְהִסְפַּתִּי עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמִכָּפָּה מֶלֶךְ אֲשׁוּר אֲצִילְךָ וְאֶת הָעִיר הַזֹּאת וְגִנּוּתֶיהָ עַל הָעִיר הַזֹּאת לְמַעַנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי.

ואמרו חז"ל בגמרא מסכת ברכות (דף ט ע"א) שמה שאמר לו ישעיה הנביא, כי מת אתה

ולא תחיה, היינו מת אתה בעולם הזה ולא תחיה גם לעולם הבא, כלומר שלא יהיה לו חלק לעולם הבא. ושאל אותו חזקיה למה כל זה, ענה לו ישעיה כיון שלא נשאת אשה לקיים מצות פריה ורביה. אמר לו חזקיה, וכי בחינם לא נשאתי אשה, הלוא ראיתי ברוח הקודש שיצאו ממני בנים לא טובים שיעברו על התורה. אמר לו ישעיה: למה לך להכניס את ראשך בסודותיו של הקב"ה? מה שאתה מצווה לעשות - תעשה, אתה מצווה על מצוות פריה ורביה, ועליך להביא לעולם ילדים ולחנך אותם לתורה, והקב"ה מה שטוב בעיניו יעשה הוא. אמר לו חזקיה, הריני חוזר בי ממחשבתי, ותן לי אולי את בתך לאשה, ואז אפשר שהזכות שלי ושלך יגרמו ויצאו לי בנים צדיקים. אמר לו ישעיה, הקב"ה אמר לי שכבר נגזרה עליך הגזירה, וממילא לא אתן את בתי לאדם שהולך למות. אמר לו חזקיה: בן אמוץ, כלה נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא ניהושפט הנ"ל אפילו חרב מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים. שנאמר (איוב יג טו) הֵן יִקְטְלֵנִי, לוֹ אֵיחָל. ע"כ. וכמו שראינו בפסוקים לעיל קיבל הקב"ה את תפלתו של חזקיה, ועוד לא הספיק לצאת ישעיהו הנביא מחצר המלך, וכבר נגלה אליו הקב"ה ואמר לו שידיע לחזקיה שהוא מרפא אותו מהשחין, ומוסיף לו עוד חמש עשרה שנה לחיות, וכן יצילוהו מסנחריב מלך אשור שבא להלחם בו.

אחים יקרים, הנה לנו חזקיהו המלך ששמע את גזרתו של הקב"ה מפורשות, "כי מת אתה, ולא תחיה", ובכל זאת לא נתן אל לבו תחושת יאוש כלל, אלא הסב פניו אל הקיר ובכה והתפלל מקירות לבו, והקב"ה ענה לו. על אחת כמה וכמה במקרים שונים ומשונים שקורים אצל כל אחד, ואדם כבר נשבר ומתייאש ואין לו מצב רוח כלל, כי לדעתו אין תקוה, אך שוכח הוא לרגע את בורא עולם ישתבח שמו לעד שהכל שלו והכל הוא יכול, וכמו שאמר בנביא (שמואל א יד ו): "כִּי אֵין לֵהּ מַצְעוֹר לְהוֹשִׁיעַ בְּרָב אוֹ בְּמַעַט" - להקב"ה אין מניעה להושיע ישועה קטנה או ישועה גדולה, הכל בשבילו אותו הדבר.

אשר על כן, אחי ורעי, בואו ונחלץ חושים לשותף את בורא עולם בכל עניינינו כולם, מהקטנים ועד הגדולים, ונבטח בה' באמת ובתמים ובלב שלם, שהכל ממנו יתברך, ושהכל לטובתנו. ועצה טובה לכל אדם שמגיעים אליו כפעם בפעם מקרים המצערים אותו מאוד, שישתדל לומר 'תקן חצות' ולהצטער ולבכות על חורבן בית המקדש, וכמו שפסק מרן בשלחן ערוך (או"ח סימן א סעיף ג) "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש". כי בורא עולם קבע לאדם כמות של צער שיצטרך לעבור אותה, והחכם ממיר את הצער הזה על חורבן בית מקדשנו ותפארתנו ובוכה על גלות וצער השכינה, וממילא לקח את מכסת הצער והיסורים המגיעה לו, אבל אדם שלא בוכה על דברים חשובים אלו, אין ברירה אלא לשלוח לו ענייני צער אחרים, ה' יצילנו.

ועל כל פנים לאחר שאדם מתפלל, אומר החזון איש, צריך הוא לחוש תחושה כזאת: אני את שלי עשיתי, כלומר התפללתי, והוא יתברך יתן לי כפי מה שהוא מבין, ומתי שהוא מבין, ואני סמוך ובטוח שגם אם לא יתן לי, אין זה אלא לטובתי, ותפילתי בודאי לא הלכה לחינם, הקב"ה גונז את כל התפילות ושומרן, ואותן תפילות יעמדו לי במקום אחר. וכאשר רואה אדם שתפילתו אכן התקבלה, מן הראוי הוא שישוב ויפנה אל ה' ויודה לו. ואז הוא חווה שוב את החוויה של הקשר עם הקב"ה. אם הוא עושה כך בתמידות יזכה לאמונה חושית, זוהי הדרך הקלה להשגת האמונה שהורה החזון איש לתלמידו.

אמונת חכמים

ראינו במהלך סיפור המגילה, שגזירת השמד נגזרה על עם ישראל בגלל חוסר אמונת חכמים, שלא צייתו להוראתו של מרדכי היהודי - לא להשתתף במשתה אחשוורוש. והתשועה הגיעה על ידי שתיקנו פגם זה, ונשמעו להוראתו של מרדכי להתקבץ בתפילה, אף על פי שבמבט אנושי היה נראה שמרדכי אשם בכל מה שקרה (כפי שסופר לעיל בהרחבה).

אמונת חכמים היא אחת מיסודותיו של העם היהודי. מעלתם הנשגבה של חכמי ישראל מתאפיינת בדעת תורה ובכשרונם האדיר לראות בשכל ישר את הדברים. העצה שלהם היא לא רק עצה נכונה, אלא היא מבחינת "צדיק גזור והקב"ה מקיים". על פי זה ניתן להבין את הנאמר בתורה: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", מפרש בספר: אפילו נראה בעיניך שהשמאל הוא הימין והימין הוא השמאל, שמע להם.

יתכן בהחלט שער שלא יצא הדבר מפי החכמים, היה הימין ימין והשמאל שמאל, כפי שהדברים אמנם נראים. אך מכיון שאמרו על ימין שהוא שמאל, נהפך הימין להיות שמאל, מכיון שכך גזר הצדיק, וממילא הקב"ה מקיים.

מסופר על שני בחורים שבאו מארצות הברית ללמוד בישיבת מיר בליטא וחלו במחלה נדירה. קצרה יד הרופאים המקומיים מלהושיע, ולכן שלח אותם הגאון רבי ירוחם זצ"ל משגיח הישיבה, אל אחד מגדולי הדור שישאלהו אודות רופא הנמצא באזור מגוריו. לפני שיצאו לדרכם הזהירים רבי ירוחם שתייעצו עם הרב ההוא בכל פרט ולא ימרו פיו חלילה. השניים יצאו לדרך, וכשהגיעו אל מקום מגורי הרב פנו אל בית הרב, וקבלו ממנו הוראה מפורשת שאם ירצו הרופאים לנתחם אל יסכימו בשום אופן שיתבצע הניתוח אלא על ידי רופא פלוני. אחד מהם ציית להוראות והתעקש לקבל את הטיפול אך ורק על ידי הרופא שאמר לו הרב, ולאחר זמן הבריא. אבל חברו - כשבא לקבל את הטיפול במחלתו, נעדר הרופא ההוא מהמקום, אי לכך אמר שהוא רוצה להמתין עד שיחזור. השפיעו עליו הרופאים שיפנה אל רופא אחר שכן לא כדאי לדחות את הטיפול, מה גם שהרופא השני אף הוא רופא מצוין. הדברים השפיעו עליו ולמרות אזהרת הרב הסכים שהניתוח יתבצע על ידי הרופא השני. אחרי שלושה ימים נפטר הבחור. מספרים תלמידי ישיבת מיר שבמשך חצי שנה בסיומה של כל שיחה שאמר רבי ירוחם בפני בחורי הישיבה, היה מזכיר את השניים שנסעו להירפא, והיה מסיים בזה הלשון: זה ציית וזה לא!

כיצד זכו חכמי ישראל לבהירות השכל והבנה עמוקה בכל צרכי העם ברוחניות ובגשמיות? מכח התורה הקדושה! אומר החפץ חיים: "יש בחיי האדם רגעים אשר הוא נאלץ להחליט בענין מסוים ואינו יודע מה להחליט ויש ענין הנוגע לו עד נפש, ומי שאינו יודע מה לעשות, הוא בא לידי יאוש. והנה לוחש לו אחד על אוננו: "הרי תוכל לשאול בעצתו של ה' יתברך בכבודו ובעצמו".

"איככה אוכל?" ישתומם האדם, ובאמת, אומר החפץ חיים, ניתנה אפשרות זו לכל אדם ואדם! יש לנו תורה הכוללת תשובות על כל השאלות שבעולם. הפתרון שמוצאים אותו בתורה הוא עצה ה'. יש לדעת שמלבד המצוות הכתובות בתורה, רשומות שם גם עצות, עצות מנוסות, וכשם שהתורה נצחית גם עצתה היא נצחית".

רבי אלחנן וסרמן זצ"ל מוסיף משל ציורי: הרי שבא אליך ראובן ואומר לך שנתלכלכו פניך, ולעומתו שמעון מכחישו ואומר שפניך נקיים לגמרי. מה היית עושה? אתה ניגש לראי ונוכח לראות בעצמך עם מי הצדק. והנה התורה היא הראי הבהיר שלנו שהכל

משתקף בה, וכשיש ספקות ומתגלים חילוקי דעות, יש להתבונן קודם כל מה כתוב בתורה. התורה נקראת "תושיה" מפני שהיא העצה היחידה לאומה הישראלית, וכן לאיש ישראל כפרט - בכל השאלות.

אנו רואים בימינו שנתרבו בישראל ארגונים שונים בתחומי הפוליטיקה, הכלכלה, התרבות והלאומיות המרבים בחיפוש עצות להטבת מצבינו. וראה זה פלא, מכל העצות הניתנות מכל עבר, מחלת העם רק מכבידה ומוסיפה ואנו מתדרדרים מבחינה גשמית, ובמקביל - ברוחניות.

מדוע כל העצות מביאות לידי תוצאות הפוכות? אומר רבי אלחנן וסרמן זצ"ל שכדי להיות בר סמכא להשיא עצה נכונה ויעילה, צריך האדם להיות נחון בתכונות הבאות:

- א. שיהיה בר דעה.
- ב. שלא יהיו לו נגיעות אישיות בדבר.
- ג. עליו להיות שונא בצע.
- ד. בנוסף לשכל הישר, צריך הוא להכיל דעת תורה שהיא אינסופית. דעתם של האנשים הפשוטים מעורבת היא בכל מיני השפעות ודעות מן השוק, עיתונים, רדיו וכו', ולכן דעתם משתנה בהתאם למה ששמעו. לפיכך רק מי שמכיל בקרבו דעת תורה נקיה במאת האחוזים ללא שמץ של תערובת דעות זרות אחרות כלשהן, יכול להיות בר סמכא!
- ה. בנוסף לכל התנאים הנזכרים יש צורך בכח עילאי הגדול מכולם והוא - "סייעתא דשמיא", ולה זוכים יחידי סגולה.

ואם ישאל השואל: מה לתלמידי חכמים בעלי דעת תורה לעניינים מדיניים, תעשייתיים או סוציאליים? שיתעסקו הם בהוראות ההלכה שזה הוא תחום עיסוקם? התשובה לכך ענה ה"חפץ חיים" בשם רבנו יצחק מוולוז'ין זצ"ל, "כי אין שום שאלה שאין למצוא לה תשובה בתורתנו הקדושה! דרושות רק עיניים מאירות, כדי לגלות היכן היא כתובה".

למה דומה תלמיד חכם שכולם סרים למשמעתו, ואין מי שיוכל לשנות את דעתו הצרופה על ידי לחצים של 'ארחי פרחי'? לשעון שמעמידים אותו גבוה במרכז העיר, ולזה שתי סיבות:

- א. שיִקָּאָה למרחוק.
- ב. מכיון שמטרת השעון שכל הקהל יכוין את השעה על פיו, הרי שאם השעון היה עומד במקום נמוך אז היה כל אחד ניגש אליו ומכוין את הזמן של שעון העיר בהתאם לשעונו הפרטי, וממילא היתה מתבטלת המטרה של השעון, אך עכשיו כשמעמידים את שעון העיר במקום גבוה, ואין בידו של היחיד לגשת אליו ולהתאימו לשעונו הפרטי, הרי בהכרח שהוא מכוין את שעונו על פי שעון העיר.

בעונותינו הרבים, ישנם אנשים שמעמידים את תלמידי החכמים במקום נמוך, ממילא כשלא מתאים להם, קל להם לדחות את דברי החכמים בשביל צורכיהם הפרטיים. עלינו להעמיד את רבותינו במקום גבוה, שדעתם - דעת תורה - תעלה על כל שיקול אישי שלנו, ואז נזכה 'לסייעתא דשמיא' ולעצות טובות ומעולות מפי החכמים, ובכך נהיה מוצלחים בכל דרכינו.

בן תורה מול נשיא ארצות הברית

ימים טרופים עוברים על מדינת ישראל, הבעיה הבטחונית הולכת ומחריפה, ותחושת אין אונים אופפת את אזרחי המדינה. כולם מנסים למצוא פתרונות לבעיה. השמאל מציע הסכמי שלום, ואילו הימין הקיצוני דוגל בדיכוי וביד קשה. כל הפתרונות נראים טובים כשהם בדיבורים ועל הנייר, אך בשטח לצערנו הם לא עובדים. יש לעיתים רגיעות זמניות, אך למרבה הצער לא פתרון תמידי. מדוע זה כך? למה הפתרונות השונים לא עובדים? הרי הם כל כך נכונים מבחינה מדינית, כל כך מסתברים והגיוניים? אכן משהו לא טבעי מתרחש מתחת לפני השטח!

בתורה הקדושה (בראשית כו מ) אומר יצחק אבינו לעשו: **וְעַל חֶרְבֶּךָ תַּחֲיֶה וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כְּאִשְׁרֵי תְרִיד וּפְרִקָּתָ עָלָיו מֵעַל צִוְּאֶרְךָ**: אומר רש"י: אם עם ישראל יעברו על התורה, אז יהיה לעשו פתחון פה לערער על הברכות שניתנו ליעקב, והוא יצליח לגבור עליו. זהו זה! לא פרשנויות כאלו ואחרות, לא פתרונות מימין ומשמאל. תמונת מצב בהירה וברורה, מציבה לנו תורתנו, תורת אמת. "על מה אבדה הארץ? על עזובם את תורת!" (ירמיה ט יא)

אשר על כן, לא נהיה כאותם חכמי חלם שהחליטו להקים בית חולים לנפגעי הגשר השבור, עלינו לנסות לתקן את הגשר! לפתור את הבעיה מן השורש! החזרה אל התורה והמצוות, היא שתתן לנו את הביטחון האמיתי. לא נחכה שאחרים יתחילו. ננסה לחזק את עצמנו בלימוד התורה ובשמירתה, נשאף לתקן את עצמנו, ובכך נעשה את ההשתדלות הטובה ביותר למען שלום עם ישראל.

דוגמא מאלפת להשתדלות נכונה ואמיתית למען עם ישראל אנו מוצאים אצל מרדכי היהודי. הפסוק האחרון במגילת אסתר אומר: "ומרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו, דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו". מרדכי עולה לגדולה, נהיה משנה למלך המושל בכיפה - 127 מדינות. אנו מתארים לעצמנו שמרדכי בודאי נעשה מאז אותו היום עסקן פוליטי ממדרגה ראשונה, מעורב בכל תהליך מדיני, הכל כמובן מתוך דאגה לאחיו היהודים המפוזרים ברחבי תבל. בתוקף תפקידו ודאי יכל לפעול רבות למען זכויותיהם ורווחתם של אחיו, ולהקל מעליהם. כך בודאי אנו סוברים שטוב ונכון שיעשה מרדכי. אך ראה זה פלא, מרדכי לא סבר כמונו. לאחר סיפור המגילה, מחליט מרדכי היהודי לעזוב את לשכתו ההדורה בשושן, והוא שם פעמיו לירושלים, שם הוא מורה הוראות בבית המקדש בהלכות הסבוכות. כפי שמוזכר במשניות מסכת שקלים: "פתחיה זה מרדכי. למה נקרא שמו פתחיה, שהיה פותח בהלכות ודורשן, ויודע שבעים לשון". איזה עוול! אנו חושבים לעצמנו, איזה בזבוז! אדם שכל כך מעורב בפוליטיקה, בעל השפעה כל כך עצומה, אינטלגנט גדול הבקי בשבעים שפות, הולך ו"מתבזבז" בירושלים, וראשו נתון בפתירת סוגיות בהלכות?!

נתאר לעצמנו שהיו מציעים לאיזשהו יהודי טוב להיות נשיא ארצות הברית, ואותו יהודי היה נמנע מכך ומעדיף להסתגר באיזו ישיבה וללמוד תורה. הלוא היינו מרעימים עליו בקולנו: עזוב את הישיבה ורוץ לקחת את התפקיד שניתן לך! ביכולתך להציל את מדינת ישראל, למנוע את תהליך הטרור, להביא רווחה כלכלית לאלפי משפחות יהודיות! אל תהיה בטלן!

כן, בעיני הבשר שלנו נדמה, כי המושכים בחוטים והקובעים מהלכים, הם אותם בעלי שררה, נשיאים, ראשי ממשלות, אילי ההון - כל נגידי תבל וחשובי ארץ הם שמובילים את המהלכים, ובידם לעזור לנו. מרדכי היהודי בהשקפתו הטהורה ידע את האמת: מה שבן תורה אחד מסוגל לעשות בעת שהוא יושב ולומד תורה, לא יעשה גם משנה למלך או נשיא ארצות הברית!!!

וגם חרבונה זכור לטוב

בגמרא (מסכת מגילה דף טז עמוד א) אמרו, אף חרבונה רשע באותה עצה היה עם המן לתלות את מרדכי, אלא שכאשר ראה שכלתה להמן הרעה מאת המלך, פחד על עצמו ואמר: 'גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי, עומד בבית המן גבוה חמשים אמה'. ויש להבין, מנין לנו שחרבונה היה באותה עצה, הלא במגילה מבואר שנתן עצה טובה, ותו לא.

ואפשר להבין את הדבר על פי משל לעיור עני שהיה רגיל לקבץ נדבות פעם פה ופעם שם, והנה יום אחד הציעו לו חבריו שכדאי לו ללכת ביום לג' בעומר למירון לקבר רבי שמעון בר יוחאי, שם יש כינוס של הרבה אנשים, ולבטח יתרמו לו בעין יפה. שמח לעצה זו, שכר איזה נער שיוליך אותו למקום, והבטיח לו שבסוף היום יתן לו סכום יפה. הנער לקח את העיור והושיבו בכניסה, וכך נתנו לו כל אחד ואחד כמתנת ידו. לאחר כמה שעות כשכבר התעייף העיור, אסף את כספו, והניחו באמתחתו. הוא ביקש מהנער שיקח אותו למקום צדדי כדי לנוח מעט. תוך כדי שהעיור היה נח, בא הנער בלט וגנב את כספו של העיור, ספר אותו והניחו במקום מוחבא. לאחר שהתעורר העיור, חיפש את כספו והנה איננו, ויצעק צעקה גדולה ומרה, 'היכן כספי' 'גנבו את כספי'. באו אנשים ועזרו לו לחפש, וגם הנער עשה את עצמו מחפש. תוך כדי החיפוש, אמר העיור לסובבים אותו, שיבדקו אצל הנער שנמצא איתו. הרגיש בזה הנער, ומיד פנה לעיור וקרא בקול גדול: הנה מצאתי לך את האלפיים שקל שאבדו לך! לקח העיור את הכסף, ולקח גם את הנער והתחיל להכותו מכות נמרצות, ולצעוק עליו שהוא הגנב. כל האנשים הסובבים התפלאו על העיור, למה מכה הוא את הנער, במקום להודות לו שמצא את הכסף, ומניין לו שהוא הגנב? אמר להם העיור, ודאי שהוא הגנב, שאם לא כן, מנין לו לדעת שיש כאן אלפיים שקל בדיוק, אולי יש כאן אלף חמש מאות ואולי אלפיים מאתיים? אם אמר הוא בדיוק את הסכום, בודאי שהוא גנב את הכסף וספר אותו, ועכשו פחד שיגלו שהוא הגנב, לכן אמר שמצא את הכסף.

והנמשל, הנה חרבונא אומר, 'גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי עומד בבית המן גבוה חמשים אמה', והרי מנין לחרבונה לדעת שגובהו של העץ חמשים אמה, אולי ארבעים ותשע אולי חמשים ואחד, אלא ודאי שהרשע הזה, אף הוא באותה עצה היה, ורק כשראה שכלתה הרעה אל המן מאת המלך, ופחד על עצמו, לכן עשה עצמו כאילו אינו מאנשי המן, ואמר שיתלו את המן עליו.

בגתנא ותרש

בתחלת המגילה נכתב שמרדכי אמר לאסתר על 'בגתן ותרש' שרצו להרוג את אחשוורוש, על ידי שימת רעל בתוך המשקה. והנה כשהמלך אמר לנעריה לראות מה כתוב בספר הזכרונות, נכתבו שמוותיהם בשינוי לשון: "וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על 'בגתנא ותרש'", ולמה השינוי הזה? אלא אמרו חז"ל, שמזכירו של המלך - שמשו, בנו של המן הרשע, משנאתו למרדכי, לא רצה שמרדכי יבוא על שכרו מאת המלך, ולכן כתב שמרדכי אמר על בגתן 'או' תרש. כלומר שרק אחד מהם רצה להרוג את המלך, ומחמת הספק הרגו את שניהם. וממילא לא מגיע למרדכי שכר על זה, כיון שבגללו נהרג אדם בחינם. אבל שלח הקב"ה את המלאך גבריאל משמים, וחילק את המילה 'או' לשנים. בגתנא ותרש, כדי שידעו שבאמת שניהם רצו להרוג את המלך ויבוא מרדכי על שכרו.

גדול השלום

כותב הגאון מוילנא על הפסוק: **פִּי מִרְדֵּכִי הִיְהוּדִי מִשְׁנֶה לְמֶלֶךְ אַחֲשֹׁרֹשׁ וְגָדוֹל לַיהוּדִים וְרָצוּי לָרֶב אֲחִיו דָּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדָבָר שְׁלוֹם לְכָל זָרְעוֹ: מִשְׁנֶה לְמֶלֶךְ** - הוא בעיני אומות העולם. **וגדול ליהודים** - פירוש, שהיה גם חשוב בעיני עם ישראל, לפי שהיה גדול בתורה. **ורצוי לרוב אחיו** - בתורה, כמו שכתוב (משלי ח לה): **כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה: דורש טוב** - הוא מעשים טובים ומדות טובות. והמדות טובות, הן יותר מכולן, שהרי הטעם שלא נכתבו המדות טובות בתורה, כי הם כוללים את כל התורה, כמו שאמרו (שבת קה ע"ב) **'כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה'**, וכל המספר לשון הרע ככופר בעיקר (ערכין טו ע"ב), וכן כולם. **והשלום** הוא הכלי לכל המדות, והוא הלבוש של כל המדות. וזה שאמרו (עוקצין פ"ג מ"ב): **לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום**. והיינו שהכלי צריך שיהיה יכול לקבל הכל, ולא מצא הקב"ה כלי שיוכל לקבל הכל **אלא השלום**, שהוא הלבוש של כל המדות, והמדות הם כלל של כל המצוות. ובירך ה' את ישראל **בשלום**, שיהיו יכולים לקבל את התורה, והיינו ברכת כהנים, שהם שש ברכות, חמש כנגד חמשה חומשי תורה, והששית היא כנגד המדות. **ושלום** הוא כלל כל המדות, לכן סיים **בשלום**, ולכן גם הששה סדרי משנה סיים **בשלום**, כי הם גם כן כנגד ששה הנזכרים לעיל. ועל כן מתחיל המשניות בברכות, כי **שלום** הוא הצדיק, וברכות לראש צדיק (משלי פרק י פסוק ו), ולכן אמר גם כן ודובר שלום לכל זרעו, שהיה מטיב מרדכי עם כל האומות, שלא ינקמו בזרעו הבאים אחריו, שבחיייו היה תקיף גדול ולא יכלו לעשות כנגדו כלום, אבל היה מטיב עם כל האומות במדותיו הטובות, שלא ינקמו מזרעו אחר מותו, שהיה דובר **שלום** עם הכל, ומזה הגיע **שלום** לכל זרעו עד עולם. **ושלום** וברכה יהיה לנו ולכל ישראל עד העולם. אמן.

מילי דבריחותא לפורים

☺ פעם אחת שאל כומר אחד את הגאון רבי יהונתן אייבשיץ: אתם היהודים אסורה לכם הנקימה והנטירה, ולמה עד היום אתם מתנקמים בהמן שהיה לפני יותר מאלפיים שנה? ענה לו הרב: חס ושלום, אין בזה משום נקימה ונטירה, אלא זוהי "תזכורת" ל"המנים" של כל דור ודור, להזכיר להם את סופו של המן רבם הראשון...

☺ ראו פעם אחת עם הארץ כשהוא יושב ומגרד בסכין כל שם "המן" הכתוב במגילת אסתר המודפסת בסוף החומש. גערו בו: איך אתה מקלקל את המגילה? תמה עם הארץ: הרי כתוב במפורש בתורה "מחה תמחה את זכר עמלק", אם כן צריך למחוק את שם המן מן הספר! אמרו לו: טוב, מילא שמו של המן ראוי למחוק אותו, אולם בזה אתה מגרד ועוקר גם את המילים הקדושות שמעבר לדף מול תיבת המן? אמר להם אותו עם הארץ: הרי אמרו חז"ל 'אוי לרשע ואוי לשכנו'...

☺ עם הארץ אחד שאל את חברו: משה רבנו כידוע נולד ביום ז' באדר, אם כן יוצא שיום הברית מילה שלו חל ב"ד באדר שהוא פורים, והשאלה היא במה התחילו אז, אם במגילה או בברית? חברו ה"גאון" עיין, יגע ומצא, ענה ואמר לו: העיר גושן מסתמא היא היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, ואם כן אין מקום כלל לשאלתך, כי שם קורים את המגילה ביום ט"ו ולא ביום י"ד...

☺ נדבן אחד שאשתו קמצנית, הזמין פעם קבוצת עניים לסעודת פורים. ראו שהאשה מגישה לבני הבית רבע עוף לכל אחד, ואילו להם העניים – רבע עוף לארבעה אנשים. מיד קם אחד מהם וקרא: רבותי, קומו ונתפלל מנחה! אמר לו בעל הבית: מה אתה ממהר, הלוא טרם אכלנו והשעה היא רק רבע לאחת? השיב לו העני בחיוך: אצלך בצלחת רבע לאחד אבל אצלנו רבע לארבע...

☺ איש אחד הזמין לביתו אורח עני לסעודת פורים. הגישו לשולחן קערה גדולה מלאה כיסנים טעימים מאוד, וריחם נודף למרחוק. נטל האורח כיסן אחד ואמר: זה כנגד יחידו של עולם! נטל עוד שניים ואמר: אלה כנגד משה ואהרן. נטל עוד שלושה ואמר: אלו כנגד שלושת האבות, ועוד ארבעה – כנגד ארבע האמהות, ועוד שנים עשר כנגד י"ב שבטים... אמר בעל הבית לאשתו, סלקי מיד את הקערה מכאן, בטרם יקח כנגד ששים ריבוא של ישראל...

* * *

סער ההלכה ס

ס חודש אדר ס

משנכנס אדר מרבין בשמחה

הן אמת שתמיד צריך האדם להיות בשמחה, בכל מצב ובכל זמן, ויכול להגיע לזה על ידי שתולה את בטחונו אך ורק בבורא יתברך, ולא חושש משום אדם בעולם, וכמו שכתב בספר חובות הלבבות, כי אחד מעמודי הביטחון הוא: להאמין ולדעת ששום אדם בעולם לא יכול להזיק לי, ולא להיטיב לי, אם לא ברצון הבורא יתברך, [ועיין בזה בהרחבה בשער האגדה] מכל מקום אמרו חז"ל (תענית כט ע"א): "משנכנס אדר מרבין בשמחה", וכמו שנאמר במגילה: "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה".

וגבר ישראל

חודש אדר מסוגל לישועות גדולות יותר מכל חודש אחר, שכך גזרה חכמתו יתברך. (הריטב"א) ולכן אם יש משפט ליהודי עם גוי, ישתדל שהדיון יתקיים בחודש אדר. (לא)

פטירת משה רבנו

ביום ז' באדר נפטר משה רבנו ע"ה, כמבואר בגמרא (קידושין לו ע"א) ובשלחן ערוך (סימן תקפ"ב). ומנהג החסידים הבריאים להתענות ביום זה. ולליל ז' באדר, יש לומדים את התיקון שסידר הגאון רבנו יוסף חיים זצ"ל, ומנהג יפה הוא. ובשנה מעוברת [שישנם שני חודשי אדר], יעשו כן ב-ז' אדר ב'. וטוב שיעשו את הלימוד גם ב-ז' אדר א'. (לב) [ועיין בחוברת 'חג הסוכות בהלכה ובאגדה' את כל תהליך פטירתו של משה רבנו ע"ה בהרחבה מיוחדת מרגשת ונפלאה].

קבלת תענית - המתענה ביום שבעה באדר, צריך לקבל על עצמו את התענית בתפלת מנחה של היום הקודם, ככל תענית יחיד שאדם מקבל עליו להתענות, שצריך לקבל ממנחה שביום הקודם, כמבואר בשלחן ערוך (סימן תקס"ב סעיף ו). ויאמר את הנוסח המובא בסידורים קודם אמירת 'עושה שלום' שבסיום העמידה.

פורים קטן

בשנה מעוברת, ימי י"ד וט"ו שבאדר ראשון, אע"פ שאין עושים בהם את מצוות הפורים, מכל מקום אסורים בהספד ובתענית, ואין אומרים בהם תחנון. וראוי לעשות בהם קצת משתה ושמחה, בי"ד לבני הפרזים, ובט"ו לבני ירושלים, בשירות ותשבחות לה' יתברך, ויאמרו דברי תורה וחיוזוק האמונה, כדי לזכות את הרבים. וכל העושים כן, תבוא עליהם ברכה. וכמו שכתב הרמ"א בסוף הלכות פורים: (משלי טו ט): "וטוב לב משתה תמיד", והעיקר שיהיה הכל לשם שמים. נכון כתבו בשבח המנהג הזה הסמ"ק, הר"ן ועוד. ורבנו פרץ העיד שכך נהגו רבותיו, ושכן היה רגיל רבנו יחיאל להרבות בו בשמחה ובסעודה, ולהזמין בני אדם לשמוח עמו. וכן כתבו הגאון מוילנא, נהר שלום, החתם סופר, האליה רבה ועוד. (רח)

❖ קריאת ארבע פרשיות ❖

סדר ארבע פרשיות

כתוספת לקריאת התורה של פרשת השבוע, תקנו חז"ל עוד ארבע קריאות בשבתות הסמוכות לפורים, ואלו הן: שקלים, זכור, פרה, החודש. והיינו שלאחר הקריאה בפרשת השבוע, קורא המפטיר אחת מהקריאות הנ"ל. פעמים שתהיה שבת אחת או שתיים מחודש אדר, שבה לא נקרא מהקריאות הנ"ל, ושבת זו נקראת 'שבת הפסקה', שמפסיקים בה מהרצף של הקריאות הנוספות.

כדי לקבוע באיזו שבת אנו קוראים את הקריאה הנוספת, ובאיזו שבת היא 'שבת הפסקה', תלוי הדבר באיזה יום בשבוע יחול ראש חודש אדר [או ראש חודש אדר ב']. דהיינו, אם יחול ר"ח אדר ביום שבת, אזי בשבת זו יקראו פרשת שקלים, ולאחריה [ח' אדר] פרשת זכור, ולאחריה [ט"ז אדר] תהיה שבת הפסקה, ולאחריה [כ"ב אדר] פרשת פרה, ולאחריה [כ"ט אדר] פרשת החודש.

אם יחול ר"ח אדר ביום שני, אזי בשבת הקודמת [כ"ט שבט] יקראו פרשת שקלים, ולאחריה [ו' אדר] תהיה שבת הפסקה, ולאחריה [י"ג אדר] פרשת זכור, ולאחריה [כ' אדר] פרשת פרה, ולאחריה [כ"ז אדר] פרשת החודש.

אם יחול ר"ח אדר ביום רביעי, אזי בשבת הקודמת [כ"ז שבט] יקראו פרשת שקלים, ולאחריה [ד' אדר] תהיה שבת הפסקה, ולאחריה [י"א אדר] פרשת זכור, ולאחריה [י"ח אדר] פרשת פרה, ולאחריה [כ"ה אדר] פרשת החודש.

אם יחול ר"ח אדר ביום שישי, אזי בשבת הקודמת [כ"ה שבט] יקראו פרשת שקלים, ולאחריה [ב' אדר] תהיה שבת הפסקה, ולאחריה [ט' אדר] פרשת זכור, ולאחריה [ט"ז אדר] תהיה שבת הפסקה, ולאחריה [כ"ג אדר] פרשת פרה, ולאחריה [ר"ח ניסן] פרשת החודש.

כסימן לזכור את התאריכים הנ"ל, נתנו לנו חז"ל ראשי תבות: ז"טו, ב"ו, ד"ד, ו"ביו. והיינו: ז"טו, כשיחול ר"ח אדר ביום ז', אזי שבת הפסקה תחול בט"ז לחודש. ב"ו, כשיחול ר"ח ביום ב', שבת הפסקה תחול בו' לחודש. ד"ד, כשיחול ר"ח ביום ד', שבת הפסקה תחול בד' לחודש. ו"ביו, כשיחול ר"ח ביום ו', יהיו שתי שבתות הפסקה, אחת תחול בב' לחודש, ואחת בי"ז (ט"ז) לחודש. ובמבואר כל זה בהרחבה ברש"י מסכת מגילה (ל ע"ב), ובשלחן ערוך (סימן תרפה).

פרשת שקלים

בשבת שלפני ראש חודש אדר, או בשנה מעוברת בשבת שלפני ראש חודש אדר ב', מוציאים שני ספרי תורה. בספר הראשון קוראים את פרשת השבוע, ובספר השני קורא המפטיר פרשת 'שקלים', שהיא בספר שמות בתחילת פרשת כי תשא.

הטעם לקריאת פרשה זו, מכיון שבזמן בית המקדש, בתי הדין שבכל ערי ישראל, היו מכריזים בראש חודש אדר להביא תרומת 'מחצית השקל' לבית המקדש, כדי שמראש חודש ניסן יקריבו את קרבנות התמיד של שחר ושל בין הערבים מכסף זה, כמו שציוותה התורה, ולכן קוראים בתורה בשבת שלפני כן מענין נתינת 'מחצית השקל', כדי להזכיר לציבור שהגיע הזמן לתת את 'מחצית השקל'.

אם חל ראש חודש אדר בשבת, קוראים את פרשת שקלים באותה שבת של ראש חודש, ולא מקדימים לשבת שלפני כן, כיון שראש חודש הוא הזמן המתאים ביותר לקריאה זו, שבו מתחילים לתת את 'מחצית השקל'. (א)

פרשת זכור

פרשת 'זכור', היא שלושה פסוקים האחרונים שבפרשת 'כי תצא', המדברים בענין מצות מחיית עמלק. והיינו שנצטוונו לזכור פעם אחת בשנה את אשר עשה עמלק לעם ישראל כששהו במדבר לאחר שיצאו ממצרים, היאך בא להלחם בהם, והפיג את האימה והפחד הנוראים שהיו לאומות העולם מעם ישראל, כי מאחר ששמעו כולם את גבורות ה' בעשר המכות שהביא על מצרים, ואת קריעת ים סוף, כולם רגזו ופחדו ונמס לבם ולא העזו להלחם בישראל, כפי שהתורה מעידה בשירת הים: "שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן, חֵיל אֶחָז יִשְׁבִּי פִלְשֵׁת: אֹז נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוֹם, אֵילֵי מוֹאָב יֵאֻחֲזֻמוּ רָעַר. נִמְגוּ [נמסו] כָּל יִשְׁבֵּי כְנָעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפֶחַד, בְּגֹדֶל זְרוּעֶךָ יִדְמֻ [שתקו] כְּאֶבֶן". ועל ידי שבא זה הרשע עמלק, ונלחם עם ישראל, העזו אומות אחרות לאחר זמן גם כן להלחם בישראל. לכך נצטוונו לזכור דוקא את אשר עשה עמלק, ולא מזה שעשו האומות האחרות, אף שגם הם נלחמו בישראל.

תקנו חכמים לקרוא פרשה זו בשבת שלפני פורים, כדי להסמיך את מחיית עמלק למחיית המן, שאף הוא היה מזרע עמלק, כמו שנאמר במגילה: "המן בן המדתא האגגי", ואגג היה מלך עמלק. (א)

מצוות צריכות כוונה - לדעת רוב הפוסקים קריאת פרשת זכור היא מן התורה, וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן תרפ"ט). ומאחר ומצוות צריכות כוונה, לכך על השליח צבור לעורר את דעת הקהל קודם הקריאה, שיטו אוזן קשבת לשמוע כל מילה, ויכונו לצאת ידי חובת מצות עשה מן התורה של זכירת עמלק ומחייתו, ושגם הוא מכוין להוציאם ידי חובתם, ולא יקראו עם החזן בלחש כלל. (א)

ספר תורה מהודר - יש להקפיד בקריאת פרשת 'זכור', להוציא את ספר התורה היותר מהודר שיש בבית הכנסת. (ה)

מושבים - הגרים במקום שאין שם מנין קבוע מידי שבת, עליהם לתת דעתם על זה לפני שבת, ולארגן מנין לשבת 'זכור'. ואם אי אפשר, עליהם לשבות במקום אחר שיש בו מנין, כדי לשמוע פרשת 'זכור'. ומכל מקום אם לא השיגו מנין, יקראו מתוך ספר התורה את פרשת 'זכור', אך בלי הברכות שעל התורה. (ו)

נער בר מצוה - שעלייתו לתורה בשבת זכור, לא נכון שיקרא בציבור פרשת זכור, אלא יקרא עליה אחרת מפרשת השבוע, שכיון שקריאת זכור היא מן התורה, יש להקפיד שיקרא אותה אדם גדול ממש. ומכל מקום בדיעבד אם קרא נער הבר מצוה, יצאו הציבור ידי חובתם. (בט)

חולה - שלא בא לבית הכנסת, טוב לפחות שיקרא את הפסוקים של 'פרשת זכור' בחומש. וירשום לעצמו לתזכורת שכאשר יגיעו הציבור לפרשת 'כי תצא' לקראת סוף השנה בחודש אלול, יאמר לחזן שיכוין להוציא ידי חובה בקריאת 'זכור'. ועל כן, טוב שכל חזן בפרשת 'כי תצא', יאמר לציבור שהוא מכוין להוציא ידי חובה, את כל מי שלא שמע את קריאת 'זכור' בחודש אדר. (ז)

ספר תורה פסול - ציבור שקראו פרשת זכור, ולאחר זמן נמצאה טעות בספר התורה, טוב שיכוונו לצאת ידי חובת 'זכור' בפרשת כי תצא, וכן"ל. (ילק"וי מועדים ערב)

בני ספרד ואשכנז - אף על פי שבשאר ימות השנה, אין בני ספרד ואשכנז מקפידים להתפלל דוקא בבית הכנסת שעל פי מבטאם, ומתפללים אלו אצל אלו, ושומעים קריאת התורה ותפלה ויוצאים ידי חובה, מכל מקום בשבת זכור, הנכון שכל אחד ישמע פרשת זכור כפי מסורת אבותיו, כיון שקריאה זו מן התורה. (ח)

הכה תכה - נהגו להכות ברגלים על הארץ בעת שהחזן מזכיר 'עמלק' בפרשת בשלח וכיוצא, אולם בפרשת 'זכור' לא יעשו כן, פן יגרמו מכשול לציבור, שלא ישמעו את הקריאה כראוי. (ה)

נשים - מכיון שנחלקו הפוסקים אם נשים חייבות לשמוע פרשת 'זכור', לכך אשה שיכולה לבוא לבית הכנסת ולשמוע 'זכור', תעשה כן ותבוא עליה ברכה. אך אשה שקשה לה להגיע, כגון שאין בית הכנסת בקרבת ביתה וצריכה ללכת רחוק, יש לה על מה לסמוך שלא לבוא לשמוע קריאת פרשת 'זכור'. (ט)

נשים שיש להם ילדים קטנים ועסוקות בטיפול הילדים, ואי אפשר לעוזבם מבלי השגחה, פטורות מלבוא לשמוע פרשת 'זכור'. והטעם בזה שכלל גדול בדינו (סוכה כה ע"ב): 'העוסק במצוה פטור מן המצוה', וכיון שהן עסוקות כרגע בהשגחה וחינוך הילדים, פטורות הן ממצות שמיעת פרשת 'זכור'. (י)

ואמנם יש לדעת שאותן נשים הבאות לבית הכנסת לשמוע 'זכור', הרי זה בתנאי שבאות בצניעות ויראת שמים, ואינן מדברות בשעת התפלה. ולאחר התפלה פונות מיד לבתיהן ואינן מתעכבות לפטפט על יד בית הכנסת, שבזה גורמות צער לשכינה, ומחטיאות את הרבים בחוסר זהירות בשמירת העיניים. וכל אשה תבדוק בעצמה, אם כדאי שתבוא לבית הכנסת או שתשאר בירכתי ביתה, ולמצוה יחשב לה. והלוואי שכל הנשים תקיימנה את המצוות שחייבות בהן מן הדין כברכת המזון, כיסוי הראש כהלכה ועוד, עד שיחפשו להן מצוות נוספות מחוץ לבתיהן.

מניין נשים - כדי לזכות את אותן נשים שלא יכולות לבוא לבית הכנסת בבוקר מחמת טיפול הילדים וכיוצא, יש נהגו לארגן בשעה מאוחרת יותר קריאה מיוחדת לנשים בלבד, ובא חזן ירא שמים עם אשתו, וקורא להן מתוך ספר התורה בלי ברכה. והמארגנים דבר זה, תבוא עליהם ברכה. (י)

נשים שאינן מגיעות לבית הכנסת, טוב לפחות שיקראו את הפסוקים של 'פרשת זכור' מתוך החומש. (שו"ת יביע אומר חלק ח חאר"ח סימן נד)

פיוט 'מי כמוך'

רבי יהודה הלוי [לפני כתשע מאות שנה], חיבר וערך פיוט "מי כמוך ואין כמוך", בטוב טעם ודעת, עם חרוזים נעימים ויפים, מתוקים מדבש ונופת צופים. פיוט זה מסכם בקצרה את כל הקורות במגילת אסתר, וממלא את האדם בשמחה ובאמונה בה' יתברך. ומנהג רוב קהילות ישראל לאומרו בשבת 'זכור' אחר קדיש תתקבל קודם קריאת התורה. ויש שנהגו לאומרו אחר קריאת התורה. (מז)

הפיוט מחולק לארבעה פרקים. הפרק הראשון הוא על סדר א' ב', ובאות ר' ישנם שני קטעים, [הקטע הראשון הוסיפו רבי אברהם אבן עזרא, ראה בסיפור להלן] ואלו הם: **"רְצָה הָאֶחָד לְשֹׁמֵר פְּלִיטָה, מְשֻׁמְרָתוֹ וּמְשֻׁמְרֵת חֲבֵרוֹ שְׁתֵּי יָדָיו, וְהַשְׁנִי סֵם בְּסֶפֶל הַמַּיִם, שֶׁם שָׁם לוֹ. רְחֹשָׁה אֶסְתֵּר לְמַלְךְ בְּאִמְרֵי שֹׁפֵר, בְּשֵׁם מְרִדְכִי וְנִכְתָּב בְּסֶפֶר, בְּקֶשׁ וְנִמְצָא לִפְנֵי צָבִי עֹפֵר, כִּי בּוֹל הָרִים יִשְׁאוּ לוֹ"**. וזהו הנוסח הנכון, ולא כמו שהביאו בחלק מן הסידורים את הקטע השני בלבד. [נראה בפירוש רבנו יצחק אברבנאל על התורה (פרשת כי תשא) שכתב: "ואטה אוזני לדברי הרב אברהם בן עזרא, ומצד אחר לדברי רבי יהודה הלוי חותנו".] (שנב, שנט)

"מי כמוך ואין כמוך"

כתב בסדר הדורות, רבי יהודה הלוי היה עשיר גדול, והיתה לו בת נאה וחסודה. כשבגרה, לחצה אמה שוב ושוב על בעלה רבי יהודה להשיאה בהקדם, עד שהחליט הרב להשיאה ליהודי הראשון שיבוא לפניו. והנה למחרת בפתע פתאום, הגיע לפניו רבי אברהם אבן עזרא שהיה עני ובא בלבוש בלוי. ובראות אשת הרב שזהו החתן המיועד לבתה, נפלו פניה, והתחילה לחקרו מה שמו ומה מדעו. ויתנכר האיש שלא יכירוהו, והסתיר ממנה את האמת. ותלך האשה אל בעלה ותבכה לפניו. ויאמר לה רבי יהודה, אל תיראי, אני אלמדו תורה. ויקראהו רבי יהודה ויחקרהו, אך רבי אברהם הערים ולא רצה לספר את האמת שהוא רבי אברהם אבן עזרא הידוע.

באותם הימים, היה רבי יהודה עוסק בבית מדרשו בעריכת הפרק הראשון של הפיוט "מי כמוך" על סדר א' ב', וכשהגיע לאות ר' לא הזדמן לו לערכו. אחר שישב והתמהמה, באה אשתו והפצירה בו שיבוא לסעוד את לבו ולאחר מכן ימשיך בכתיבה. פנה הרב אל ביתו, או אז הגיע רבי אברהם אבן עזרא לבית המדרש ומצא את הפיוט ערוך לפניו וחסר בו האות ר'. ויקח קולמוס ויתקן בפיוט בשנים ושלוש מקומות, וכשהגיע לאות ר' כתב את כל הבית בזה הלשון: **"רְצָה הָאֶחָד לְשֹׁמֵר פְּלִיטָה, מְשֻׁמְרָתוֹ וּמְשֻׁמְרֵת חֲבֵרוֹ שְׁתֵּי יָדָיו, וְהַשְׁנִי סֵם בְּסֶפֶל הַמַּיִם, שֶׁם שָׁם לוֹ"**. כשחזר רבי יהודה לבית מדרשו, ראה שהושלם הקטע. אחר דרישה וחקירה, מצא כי ידיו של רבי אברהם כוננו זאת. ואז התגלה שהוא רבי אברהם אבן עזרא המפורסם בחריפותו ובחכמתו, במליצותיו ובמשליו, ושמו מאוד לקראתו, ויחבקהו וינשקהו, ויאמר לו: עתה ידעתי כי אברהם אבן עזרא אתה, וחתן אתה לי. אז העביר רבי אברהם המסוה מעל פניו, והודה על האמת. ויתן לו את בתו לאשה ויתעשר עושר גדול. אחר כל זאת, חזר רבי יהודה הלוי וכתב אות ר' בזה הלשון: **"רְחֹשָׁה אֶסְתֵּר לְמַלְךְ בְּאִמְרֵי שֹׁפֵר, בְּשֵׁם מְרִדְכִי וְנִכְתָּב בְּסֶפֶר, בְּקֶשׁ וְנִמְצָא לִפְנֵי צָבִי עֹפֵר, כִּי בּוֹל הָרִים יִשְׁאוּ לוֹ"**. ולכבודו של חתנו הפרשן על התורה רבי אברהם אבן עזרא, השאיר גם את הקטע שכתב הוא. (שנא)

פרשת פרה

קריאת פרשת פרה היא בתחילת פרשת חוקת. והטעם לקריאה זו, משום שמתקרבים אנו לחודש ניסן, שבו נצטוונו להקריב קרבן פסח כשבית המקדש היה קיים, וכתזכורת לטהר עצמנו מטומאת מת, כדי להקריב את הקרבן בטהרה, קוראים בפרשה זו, ששם בארה התורה את תהליך הטהרה באפר פרה אדומה.

לטעם זה, מבואר שנכון שגם הנשים תשתדלנה לשמוע קריאה זו בספר תורה, שהרי גם בהן שייך הטעם שיטהרו, כדי לאכול קרבן פסח. (יח)

מהדרין - רבים מהפוסקים אומרים שקריאת פרשת פרה היא מן התורה, נכון דעת תוספות רבי יהודה החסיד, תוספות שאנץ, הרשב"א, הריטב"א, הרא"ש, תרומת הדשן, הרש"ל ועוד. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן תרפה סעיף ז), על כן, יש לקרוא את הפרשה בספר התורה היותר מהודר, ויכונו קודם הקריאה לצאת ידי חובה מן התורה, ויקפיד כל אחד על מבטא אבותיו, כמו בפרשת זכור. (טז, יז)

פרשת החודש

קריאת פרשת החודש היא בחומש שמות פרשת בא, ששם ציוה הקב"ה לעם ישראל על קרבן פסח, שנאמר: "ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית".

ראש חדש ניסן שחל בשבת, מוציאים שלשה ספרי תורה. בספר הראשון קוראים ששה עולים בפרשת השבוע. בספר השני קורא העולה השביעי בקריאת ראש חדש, ואומר קדיש. בספר השלישי קורא המפטיר בפרשת החדש, ואומר קדיש. ואין אומרים קדיש אחר גמר הקריאה בספר תורה הראשון, מכיון שעדיין לא עלו שבעה עולים ולא הסתיימה חובת העולים של היום. אך לאחר הספר השני, שעלו כבר שבעה עולים, אומרים קדיש. ומכל מקום, אם העלו שבעה עולים בספר הראשון, כיון שהשלמה חובת היום, יאמרו קדיש, ונמצא שאז אומרים שלושה קדישים. (יט)

בכל פעם שמוציאים שלושה ספרי תורה, נראש חודש טבת או אדר או ניסן שחל בשבת, או בשמחת תורה. מנהג קדום לומר את הפסוקים דלהלן בפתיחת ההיכל: ירמיהו פרק י' פסוק ו, ז, י. שמע ישראל, אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא. (הגרי"ח פלאנץ, הלבוש ועוד)

טעה בהפטר

בארבע הפרשיות: שקלים, זכור, פרה והחודש, אם טעה המפטיר וקרא את הפטרת פרשת השבוע במקום ההפטר של אלו הפרשיות, חוזר וקורא את ההפטר הנכונה. אלא שאם כבר ברך את הברכות שאחר ההפטר, לא יחזור לברכן שוב. (כב)

❦ מחצית השקל ❦

זכר למחצית השקל

כבר בארנו שהמעות של מחצית השקל שציונה התורה לתת, היו לצורך קניית קרבנות התמיד שהקריבו בבית המקדש בכל יום, ואמנם גם היום בעונותינו הרבים שחרב בית המקדש, נוהגים לתת סכום זה, אך נוהרים לומר שהוא 'זכר' למחצית השקל, ולא מחצית השקל ממש. וגם הנשים יתנו 'זכר' למחצית השקל. (קא, קה)

זמן הנתינה

מראש חודש אדר [ובשנה מעוברת מראש חודש אדר ב'] מתחיל הזמן של נתינת 'זכר' למחצית השקל. ולפחות ישתדל לתת קודם קריאת המגילה, כמו שדרשו חז"ל (מגילה יג ע"ב): "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעתיד הזמן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים הקב"ה את שקלי ישראל לשקליו". (קא)

מאיזה גיל?

מגיל עשרים שנה, יתנו 'זכר' למחצית השקל. וטוב להחמיר ולתת כבר מגיל שלוש עשרה. וטוב לתת גם עבור ילדיו הקטנים. [כיון שנותנים את הכסף לצדקה, ורומזים בזה

מה שאמר הקב"ה הקדימו שקליכם לשקליו של אותו רשע המן, והלוא גם הנשים והילדים היו באותו הנס, לכן נותנים גם כנגדם. [קד, קה]

הסכום

מטבע של 'מחצית השקל' הוא 9 גרם כסף טהור, לפי מחיר הכסף הגולמי מדי שנה בשנה. [מחצית השקל בשקל הקודש הוא: 2 דינרים, וכל דינר הוא משקל מיתקאל, שהוא דרהם וחצי (כסף משנה הלכות כלי המקדש פ"ב ה"ג), ו-2 דינרים הם: 3 דרהם. וכל דרהם הוא: 3 גרם, בסה"כ: 9 גרם. ובשנים האחרונות סכום זה נע בין 18 ש"ל-25 ש"ל]. ורשאי לתת גם חפץ בשווי זה. (קב, קג)

הרוצה לתת יותר מהסכום הנדרש, רשאי לתת כמתנת ידו כדי להרבות תורה, צדקה וחסד, ותבוא עליו ברכה. ומאידך, מי שמצבו הכלכלי קשה, די שיתן מטבע של חצי שקל [50 אגורות] המצוי כיום. (קד)

מעשר כספים = מדה בינונית

ראוי ונכון לכל אדם [במשך כל ימות השנה] להפריש מרווחיו לצדקה. ויש לדעת, כי הנותן מעשר כספים, דהיינו 10% מכל הרווחים, זו היא מדה בינונית בצדקה, אך מצוה מן המובחר לתת חומש [20%]. והנותן פחות ממעשר, הרי זו עין רעה. כמבואר כל זה בשלחן ערוך הלכות צדקה (יורה דעה סימן רמט סעיף א).

אין לתת מעות של 'זכר מחצית השקל' ממעשר כספים או מהחומש. אולם אם כשהתחיל לתת את המעשר או החומש, אמר שנוהג כן 'בלי נדר', ועתה מצבו הכלכלי קצת קשה, רשאי לתת ממעות אלו. (קד)

למי נותנים?

את הכסף, נותנים למוסדות של תורה שמגדלים בהם תלמידי חכמים, שזה מהווה כתחליף לקרבנות שהיו מכפרים על עם ישראל בזמן בית המקדש. ואדרבה אמרו חז"ל (מגילה ג ע"א): "גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת הקרבנות". ובמדרש מסופר על רבן יוחנן בן זכאי שהיה מהלך בירושלים ורבי יהושע תלמידו היה מהלך אחריו, וראו את בית המקדש חרב, אמר רבי יהושע אוי לנו על בית המקדש שהוא חרב, שבו היו מתכפרים עוונותינו. אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: בני, אל ירע בעיניך, יש לנו כפרה אחרת שהיא כמותה, והיא תלמוד תורה וגמילות חסדים, שנאמר (הושע ו ו): "כִּי חֶסֶד חִפְצָתִי וְלֹא זָבַח, וְדַעַת אֱלֹהִים [תורה] מַעֲלֹת". וכל המשתדל להיות עושה ומַעֲשֶׂה בהרמת קרן התורה ולומדיה, יזכה לראות בהרמת קרן ישראל. (קד)

❖ תענית אסתר ❖

חסדי ה' כי לא תמנו

ברוב רחמיו וחסדיו של בורא עולם עלינו, ביטל את גזרתו של המן הרשע, ששלח אגרות למאה ועשרים ושבע מדינות, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ביום י"ג לחודש אדר. בעקבות ביטול הגזרה, נשלחו אגרות שניות ליהודים שיקהלו באותו יום י"ג אדר, לעמוד על נפשם מפני אויביהם ולהרוג בשונאיהם, והיו זקוקים לרחמי שמים מרובים, לבל יוכלו אויביהם לפגוע בהם, ועמדו בתפלה ובתחנונים ובתענית באותו יום, כשם שעשה משה רבנו ביום שנלחמו ישראל בעמלק, שישב בתענית ובתפלה, וגבר ישראל. וה' יתברך שמע את

תחינתם, וקיים בהם "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם", והרגו בהם שבעים וחמשה אלף איש, מלבד מה שהרגו בשושן הבירה, ושום יהודי לא נהרג, כי לא בחיל ולא בכוח, כי אם ברוחי אמר ה' צבאות. וזכר לנס זה שנעשה לעם ישראל בתענית, נהגו להתענות בכל שנה ושנה ביום זה, י"ג באדר, וצום זה נקרא "תענית אסתר". (לז)

כשחל י"ג באדר בשבת, מקדימים להתענות ביום חמישי. ואע"פ ששאר תעניות שחלו בשבת מאחרים ליום ראשון, כאן מקדימים, מכיון שכל התעניות נתקנו מחמת פורענויות שהיו כמאורעות החורבן וכדומה, וכלל בדינו שאין מקדימים פורענות, אבל תענית אסתר אינה זכר לפורענות. ועוד כי לא שייך לדחות את התענית ליום ראשון שזהו פורים שאסור להתענות בו. (לז)

החייבים והפטורים מהתענית

על כל אדם בריא להתענות, האנשים מגיל 13 שנה, והנשים מגיל 12 שנה. (מב)

חולה - פטור מלהתענות, ולא רשאי להחמיר על עצמו. וכן אדם שנתקף בחולשה יתירה או זקן מופלג שתש כוחו, פטורים מלהתענות. ומי שמצטער מכאבי עיניים, הגם שפטור מלהתענות, מכל מקום כשיבריא, ישלים את תעניתו לאחר פורים, ורק אם אכל על פי פקודת רופא, אינו צריך להשלים את התענית. (לט)

מעוברות - פטורות מלהתענות, אף אם אינן מצטערות מהתענית. ומעוברת, היינו משלושה חדשים ומעלה. ומכל מקום אף קודם לכן אם סובלת מהקאות ומיחושים או חולשה רבה, פטורה מלהתענות. ויש מקילים כל שנודע לה על ידי בדיקה רפואית שהיא בהריון. (לז. סנסן ליאיר עמוד קמח)

יולדת או מפלת - פטורה מלהתענות עד עשרים וארבע חודש [שנתיים] מהלידה. ויש לציין שקולא זו היא רק בתענית אסתר, אבל בשאר תעניות עד שלושים יום היא פטורה, ולאחר מכן, אם היא מניקה, היא פטורה, ואם אינה מניקה, תתחיל להתענות, ואם תרגיש חולשה יתירה, רשאית לאכול. כמבואר בחוברת 'ארבע התעניות בהלכה ובאגדה'. (לח. ילקוי רעח)

מזל טוב - חתן וכלה שנמצאים בשבעת ימי המשתה, פטורים מלהתענות. וכן שלושה בעלי ברית: אבי הבן, הסנדק והמוהל, פטורים מלהתענות, ואינם רשאים להחמיר על עצמם, כיון שיום טוב שלהם הוא. [אבל בשאר התעניות שחלו בזמן ואינן דחיות, הרי הם חייבים להתענות. וההבדל ביניהם, מאחר והתענית בשאר הצומות היא משום אבלות על חורבן בית המקדש וירושלים, לכן דוחה האבלות של כל ישראל את השמחה של יחיד שהוא החתן, וגם כי הלוא החתן עצמו אומר: "אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי", לא כן תענית אסתר, אינה משום אבלות אלא אדרבה זכר לנס שהרגו באויביהם ביום התענית.] (מב)

רוב מתענים

מוציאים ספר תורה בשחרית ומנחה של התענית, וקוראים 'ויחל משה', ובלבד שיהיו לפחות ששה מתענים. ומכל מקום אם חלה התענית בשני או בחמישי ואין ששה מתענים, יקראו בספר תורה בפרשת השבוע, אבל אם חלה התענית בשאר הימים, לא יוציאו ספר תורה כלל. (מד. ארבע תעניות קיג)

אין להעלות לספר תורה אלא מי שמתענה, ולכן אם יש כהן אחד שאינו מתענה, טוב שיצא מבית הכנסת, ויעלה ישראל במקומו. ואם קשה לו לצאת, יאמרו "אף על פי שיש כאן כהן, יעמוד ישראל במקום כהן". והוא הדין כשיש לוי שאינו מתענה, יקרא הכהן פעמיים גם במקום הלוי. ומכל מקום אם חלה התענית בשני או

בחמישי, שאף ללא התענית היינו מוציאים ספר תורה, רשאים להעלות בשחרית גם אדם שאינו מתענה. (מזה. ארבע תעניות קח, קיב)

אם אין ששה מתענים, לא יאמר השליח ציבור 'עננו' בחזרת התפלה בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו', אלא בברכת 'שומע תפלה'. (מד)

❦ מדיני קריאת המגילה ❦

באלו ערים קוראים מגילה בי"ד באדר ובאלו בט"ו?

נאמר במגילה (ט ט): "על בן היהודים הפרזים הישבים בערי הפרזות, עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלח מנות איש לרעהו". ומכאן למדו חז"ל שערי הפרזות [פרוז, פרוץ בלי חומה], עושים את כל מצוות הפורים בי"ד באדר, והערים המוקפות חומה עושים בט"ו באדר. ואולם, היינו דוקא לערים שהיו מוקפות חומה בתקופתו של יהושע בן נון בשעת כיבוש ארץ ישראל, כירושלים וכיוצא, אבל ערים שהוקפו בחומה לאחר מכן, עושים בי"ד.

מה שתלו את הדבר במוקפות חומה מזמן יהושע בן נון דוקא, משום שהוא הראשון שנלחם בעמלק, והמן היה מזרע עמלק. וגם כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שהיתה חרבה בימי אחשורוש, ובזה שיקראו בכמה מערי ארץ ישראל כבני שושן, יהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה. (קי. תורת המועדים עמוד רד)

ערים המסופקות

ישנן כמה מערי הארץ העתיקות שמסופקים אנו אם היו מוקפות חומה בתקופת יהושע בן נון או לא, [כגון: טבריה, חברון, יפו, עכו, צפת, לוד, רמלה, באר שבע, חיפה, בית שאן]. ואף שבפסוקים בנביא נראה שכמה מהן היו מוקפות חומה, מכל מקום אפשר שהערים האלו נבנו עתה לא במקומם הראשון ממש שהיה מוקף חומה. על כן, מקומות אלו קוראים את המגילה ועושים את כל מצוות הפורים בי"ד, וחוזרים לקוראה בט"ו בלי ברכה. ויאמרו גם 'על הניסים' בט"ו, ואין בזה חשש הפסק. וטוב שיעשו שוב משלוח מנות ומתנות לאביונים וסעודת פורים בט"ו. אך לא יוציאו ספר תורה בט"ו לקריאת התורה של פורים. (ק. קיא, קיד)

ירושלים

ירושלים עיר הקודש, אין ספק שהיא אותה ירושלים של פעם המוזכרת בתנ"ך. וכיון שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, קוראים בה את המגילה ועושים את כל מצוות הפורים בט"ו בלבד. והוא הדין לעיר 'שושן' [המאדאן] שבפרס, שגם הם עושים את כל מצוות הפורים בט"ו בלבד, כיון ששם המשיכו עם ישראל להרוג בשונאיהם גם ביום י"ד באדר, ונחו מהמלחמה בט"ו. (קי)

סמוכים לעד לעולם

עיר המוקפת חומה שקוראים בה בט"ו, ויש עיר הסמוכה לה, עד מיל [960 מטר], גם בה קוראים בט"ו. [נמכין שפרטי דינים רבים יש בזה, לכן כשיש ספק יש לשאול מורה הוראה.] (קי)

לו יצויר שיבנו את השטחים הפנויים שבין עיר לעיר בארץ ישראל עד ירושלים, באמת נמצא שבכל ערי הארץ יקראו את המגילה בט"ו כירושלים עיר הקודש.

ובאמת אין זה פלא, כי בקרוב ממש עומד להיות כך, כמו שאמרו חז"ל (פסיקתא רבתי פרשה א): אמר רבי לוי עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל, וארץ ישראל ככל העולם כולו. ושואל המדרש, הלוא נאמר (ישעיה סו כג): "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ וּמִדֵּי שָׁבָת בְּשַׁבָּתוֹ יָבוֹא כָּל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אֲמֵר ה'", אם כן היאך באים עם ישראל לבית המקדש בראש חודש ובשבת מסוף העולם? אלא העננים באים וטוענים אותם ומביאים אותם, והם מתפללים שם בבוקר. וכשחל ראש חודש להיות בשבת, הם באים שתי פעמים, אחת בשביל שבת ואחת בשביל ראש חודש. והיאך הם באים? העננים טוענים אותם בהשכמה ומביאים אותם לירושלים, ומתפללים שם בבוקר, וטוענים אותם שוב לבתיהם. ובמנחה, מחזירים אותם שוב לירושלים, שנאמר (ישעיה ס ח): "מִי אֵלֶּה כְּעֵב [כענן] תְּעוּפִינָה וְכִיּוֹנִים אֶל אֲרֻבֹּתֵיהֶם" - הרי של בוקר. וְכִיּוֹנִים אֶל אֲרֻבֹּתֵיהֶם - הרי של מנחה. ע"כ. יהי רצון שיראו עינינו וישמח לבנו בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

ערים הסמוכות ברצף בתים לערים המסופקות, כמו בני ברק, רמת גן, תל אביב, חולון, שהן סמוכות לעיר יפו, וכן חיפה שסמוכה לחיפה העתיקה, טוב שיקראו את המגילה גם בט"ו בלי ברכה, וכן כל כיוצא בהן. (קיב)

ביום ובלילה

חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה, ולחזור ולקרואה ביום. וקריאה של לילה, זמנה כל הלילה עד עמוד השחר. ואם לא הספיק לקרואה, לא מועיל שיקראה ביום פעמיים. וקריאה של יום, זמנה מהנץ החמה ועד השקיעה. (מז) אם היה טרוד ולא קרא המגילה ונזכר בסוף היום, ויודע שיכול לסיימה קודם צאת הכוכבים, יקרא ויברך. (יביע אומר ח"י סי' נב)

ברוב עם הדרת מלך

מצוה מן המובחר לקרוא את המגילה בציבור גדול ככל היותר, שנאמר (משלי יד כה): "ברוב עם הדרת מלך", שבזה מתהדר ומתגדל שמו יתברך, היאך ישראל מתקבצים ובאים בהמוניהם לפרסם את שבחיו ונסיו ונפלאותיו, שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. ומכל מקום אם בבית כנסת זה ישנם רעשים, ואינו יכול לשמוע את המגילה כראוי, ילך לבית כנסת אחר. (מט)

מגילה לעצמו - מי שיש בידו מגילה כשרה, רשאי מן הדין לברך ולקרוא לעצמו בלחש, אך הנכון יותר שישמע מהחזן, כי בכל בית כנסת מתוקן, ישנו חזן המכין את הקריאה היטב וקוראה כראוי בדקדוק ובטעמים, אבל זה הקורא את המגילה לבדו, על פי רוב אינו בקי, ויכול לטעות ואין מי שיתקנו. גם שהקריאה בלחש מפריעה ליושבים בצידו. ולבד מזה, הרי שבקריאתו, הוא מפסיד את מעלת "ברוב עם הדרת מלך", שזה שייך דוקא כשכולם יוצאים ידי חובה מאדם אחד. (סט)

קודם הקריאה

אכילה - אסור לאכול קודם קריאת המגילה עוגה או לחם בשיעור כביצה [נלי קליפתה - 50.4 גרם]. וגם הנשים צריכות להזהר בזה. ואולם, מותר לאכול פירות או אורז וכיוצא, וכן מותר לשתות תה וקפה. ומאחר ורוב העולם קוראים את המגילה בליל י"ד, שזה מוצאי תענית אסתר, אם רוצים, רשאים לאכול עוגה יותר משיעור כביצה, ובלבד שימנו אדם שיזכיר להם לקרוא את המגילה. (צח)

פיצוצים - על האחראים בבית הכנסת, לעמוד על המשמר ולהשגיח שלא יפריעו הילדים ברעשנים ובאקדחים ובכל מיני פיצוצים בעת שהשליח ציבור אומר 'המן', שדבר זה מפריע את הסדר, ומונע את שמיעת המגילה כהלכה לחייבים בה. (אס)

וכן היה מנהגו של מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף שליט"א, בהיותו מתפלל לפני כחמישים שנה בבית הכנסת 'בורוכוב' בשכונת הבורכים בירושלים, קודם שהיה קורא את המגילה היה אוסף בכבודו ובעצמו יחד עם גבאי בית הכנסת את 'כלי הנשק' שהביאו הילדים, ברודים ופיצוצים למיניהם, כדי שלא יפריעו בקריאה.

נטילת ידיים - טוב להחמיר ליטול את הידיים קודם קריאת המגילה, כדי שיוכל לגעת במגילה בידיו ממש, ולא באמצעות מטפחת. (עו)

גלילה - יש שליחי ציבור שנוהגים לפתוח את המגילה כולה מתחילה, ויש נוהגים שלא לפתוח את המגילה, רק שאחר שמסיימים לקרוא את העמוד הראשון, אינם גוללים אותו כספר תורה, אלא מניחים את המגילה פתוחה, וכן הלאה בכל עמוד ועמוד, עד שכשמיסיים את הקריאה, נמצאת כל המגילה פתוחה לפניו כאגרת, כדי לפרסם ולהראות את הנס יותר.

יש להזכיר לקהל שגם הם לא יגללו את המגילה אחר קריאת העמוד הראשון, אלא יניחו אותה פתוחה עד סיום הקריאה, ויזהרו מאוד שלא תיגרר בארץ. (עד)

כוונת הלב - על השליח ציבור לעורר תשומת לב הקהל, שיכוונו לצאת ידי חובת המצוה, ושגם הוא מכוון להוציאם, [ש"מצוות צריכות כוונה". וגם כשמכוון, הוא מתבונן יותר ויש בוזה פרסום הנס, שאינו כקורא פסוקים לבד]. ויאמר להם שיטו אוזן קשבת לשמוע כל מילה, שלדעת הרבה פוסקים אם לא שמע אפילו מילה אחת, לא יצא. (ע)

ברכות המגילה

קודם קריאת המגילה בלילה, עומד השליח ציבור ומברך שלוש ברכות בניגון מעט: א. על מקרא מגילה. ב. שעשה ניסים. ג. שהחיינו. וקודם קריאת המגילה ביום, מברך רק שתי ברכות: א. על מקרא מגילה. ב. שעשה ניסים. (סג, ע)

יש מבני אשכנז שנהגו לברך 'שהחיינו' גם קודם קריאת המגילה ביום. משום שקריאת המגילה של יום חשובה יותר מהלילה, אך החולקים אומרים, שהרי מי שברך 'שהחיינו' בשעת בניית הסוכה, אינו חוזר לברך בכניסתו בליל החג לסוכה, ואם כן כל שכן כאן שברך כבר בלילה 'שהחיינו' על קריאת המגילה שהוא זמן של חובה, שבדאי לא יחזור לברך שוב ביום. (סג)

כבוד הציבור - השליח ציבור קורא את המגילה מעומד, מפני כבוד הציבור. אבל הקורא לנשים בביתו, אינו צריך לעמוד בשעת הקריאה. (סט)

עומדים או יושבים - יש נוהגים שהקהל עומד בשעת הברכות, אך המנהג היותר נכון שלא לעמוד בברכות. שמאחר ועיקר מצוותה של קריאת המגילה בישיבה, [ורק החזן עומד מפני כבוד הציבור], כל שכן שאף ברכתה תהיה בישיבה. ודוקא במצוות שעיקרן מעומד, כגון: ציצית, ספירת העומר, הלל וכיוצא, ברכתן גם כן מעומד. (כן פסקו: האבודרהם, כנסת הגדולה, הגר"ח פלאג'י, תפלה לדוד, פני יהושע, אורה ושמחה, היעב"ץ, הגר"ש קלוגר ועוד. סח)

במקום שנוהגים לעמוד, טוב שגם כשקוראים לנשים, יעמדו בעת הברכות. (סח)

טוב ששני אנשים יעמדו, מימין השליח ציבור ומשמאלו, בעת הברכות והקריאה. (ע)

ברכה אחרונה - בסיום קריאת המגילה, גוללים השליח ציבור והקהל את המגילה לתחילתה, ולאחר מכן מברך השליח ציבור: 'האל הרב את ריבנו'. ולא ידברו עד אחר הברכה. (עז, פ, פח)

אין לברך ברכה אחרונה על המגילה אלא אם היו עשרה גברים או עשר נשים. וכן אם היו חמשה גברים בבית הכנסת, וחמש נשים בעזרת הנשים, מצטרפים לעשרה. וגם קטנים או קטנות שהגיעו לחינוך, אפשר לצרפם לעשרה, כדי לברך ברכה זו. (פט)

ארור המן - אחר הברכה האחרונה, אומרים: "ארור המן, ברוך מרדכי, ארורה זרע, ברוכה אסתר, ארורים הרשעים שונאי ה', ברוכים כל הצדיקים המאמינים בה', וגם חרבונה זכור לטוב". ונוהגים לכפול קטע זה שלוש פעמים, כדי לחזק הדבר. (צד)

יש להקפיד לומר, ארורים הרשעים שונאי ה', ולא ארורים הרשעים בלבד, כיון שישנם רבים מאחינו התועים שאינם שונאי ה' חס ושלום, ומה שעוברים על התורה, הוא מחמת חוסר ידיעה, והם תינוקות שנישבו, שהולכים אחר התקשורת המסיתה נגד ה' ונגד התורה. ואין ספק שאם היו מודעים, בודאי שהיו מקיימים.

קריאת המגילה

צריך לדקדק היטב בקריאת המגילה ובשמיעתה, לכל ידלג אפילו תיבה אחת, כי רבו הפוסקים האומרים שאם חיסר אפילו תיבה אחת, לא יצא ידי חובתו. ולכן בבית כנסת שמרעשים באמירת 'המן', על החזן להמתין עד שיעבור הרעש, ולחזור על המילה שוב, כדי להוציא ידי חובה את אותם שלא שמעו כראוי. (עז, עט)

טעמים - לכתחילה צריך לקרוא את המגילה עם נגינת טעמי המקרא שלה. אולם אם אין בציבור מי שידע לקרוא עם הטעמים, יקראוה בלי טעמים. (נח, פו)

אבל - היושב שבעה ב"מ, רשאי לקרוא את המגילה ברוב עם בבית הכנסת ולברך גם ברכת 'שהחיינו', וכל שכן כשהוא בתוך שלושים או י"ב חודש. (ס)

ויש לשאול, הלוא בענין הדלקת נר חנוכה, מבואר בחוברת "ימי החנוכה בהלכה ובאגדה", שאבל היושב שבעה ובא לבית הכנסת להתפלל, לא יכבדוהו להדליק את נר החנוכה בלילה הראשון, מפני שצריך לברך 'שהחיינו' שיש בה שמחה יתירה, ואם כן מדוע כאן התירו לו לקרוא בציבור ולברך 'שהחיינו'? אולם שונה דין זה מזה, שבנר חנוכה בבית הכנסת, אין יוצאים בו ידי חובה, ומה שמדליקים הוא רק בשביל לפרסם את נסיו של ה' יתברך ברבים. לא כן בקריאת המגילה, הרי האבל עצמו חייב בקריאת המגילה ובברכת שהחיינו כמו כולם, והדבר דומה לאבל שחייב להדליק נר חנוכה בביתו ולברך שהחיינו, ולכן רשאי גם לברך ולקרוא ברבים. ומה גם שאם ימנע מלברך שהחיינו ויתן לאחר לברך, הרי זה נראה כאבלות בפרהסיא שאינה נוהגת בפורים, וכדלהלן. (ס)

מגילה כשרה - טוב שכל אדם יחזיק בידו מגילה אפילו שאינה כשרה, כדי שאם לא שמע כמה מילים, ישלים ממנה מהר וידביק את הקצב עם החזן. ואינו רשאי להמשיך לשמוע ובסוף הקריאה להשלים מה שלא שמע, מאחר וצריך לשמוע את כל הקריאה על הסדר. ומכל מקום אם לא שמע ענין שלם במגילה, כגון המעשה של בגתן ותרש, אינו יכול להשלים אלא מתוך מגילה כשרה דוקא. (עט)

ואתם תחרישון - אסור לדבר בעת הקריאה, ואם דיבר בעוד שהחזן המשיך לקרוא, שלים מהר וידביק את הקצב עם החזן, וכן"ל. (ב)

עניית 'אמן' - הקורא את המגילה לבני ביתו ושמע ברכה או קדיש או קדושה, יענה עימם. שדיני ההפסק במגילה, כדיני ההפסק בהלל, שהוא גם כן שבח והודאה לבורא עולם. (פב)

רעמים - הקורא את המגילה, ובתוך כך שמע רעמים, יברך: "בא"י אמ"ה שכוחו וגבורתו מלא עולם", ויחזור מיד לקריאתו. והטעם שאין זה נחשב הפסק, כיון שהכל ענין אחד, שבח ותהילה לבורא העולם. ומאחר ואם לא יאמרה עתה, אפשר שיפסיד הברכה לגמרי. והרי זה דומה לאדם השומע רעמים או הרואה קשת באמצע ברכות קריאת שמע, שרשאי לברך, מאחר והיא כמצוה עוברת. וכן כיוצא בזה, במקרה שהיום המיועד ל'ברכת החמה' [שהוא פעם ב-28 שנה] היה יום מעונן, ובתוך קריאת שמע וברכותיה התפזרו העננים וזרחה החמה, מאחר ואם לא יברכו עתה, יש חשש שתתכסה החמה ושוב לא יוכלו לברך, לכן יסיימו את הברכה או את הפרק שבקריאת שמע, ויצאו לברך 'ברכת החמה'. ואם העננים סמוכים זה לזה, ויש חשש שהעננים יכסו מיד את החמה שנית, ולא יספיקו לברך עליה עד שיסיימו את הברכה או הפרק, יפסיקו באמצע הברכה או הפרק ויברכו, מפני שהיא כמצוה עוברת. כמבואר בחוברת הנפלאה "ברכת החמה בהלכה ובאגדה". (פג)

מתנמנם - הקורא את המגילה כשהוא מתנמנם, יצא ידי חובתו. אבל השומע את המגילה כשהוא מתנמנם, לא יצא. ועל כן, יש להזהר בקריאת המגילה של בוקר, שפעמים והוא עייף, וגם הקריאה ארוכה ועלול הוא להתנמנם, ואז אינו יוצא ידי חובה. וגם ישנה בעיה שהוא ישן עם התפילין. (פד)

ארבע לשונות של גאולה - נוהגים הציבור לומר בקול רם את ארבעת הפסוקים הקשורים לגאולה שהיתה לעם ישראל בפורים, ואלו הם: א. איש יהודי היה בשושן הבירה. ב. בלילה הוא נדדה שנת המלך. ג. ומרדכי יצא מלפני המלך. ד. ליהודים היתה אורה ושמחה. ויש שנהגו לומר בקול רם גם את הפסוק האחרון, כי מרדכי היהודי משנה למלך וכו'. ולאחר שאמרו הקהל בקול רם, חזר החזן לומר שוב את אותם הפסוקים מתוך מגילתו הכשרה. (פד)

דקדוקים בקריאה

מלעיל ומלרע - יש להזהר לקרוא את המגילה בדקדוק נכון, ולא יחליף בין מלעיל למלרע וכיוצא, שפעמים רבות משנה את משמעות הענין. כגון בתיבת "באה", שפעמים קריאתה מלעיל משמעותה לשון עבר, ופעמים קריאתה מלרע משמעותה לשון הווה. כדלהלן: בפסוק (פרק א פסוק יז): **לְהִבִּיא אֶת וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה לְפָנָיו וְלֹא בָּאָה, קורא מלעיל. ובפסוק (פרק ב פסוק יג): וּבָנָה הַנְּעָרָה בָּאָה אֶל הַמֶּלֶךְ, קורא מלרע. וכן בפסוק (פרק ב פסוק יד): בְּעֶרְבָה הָיָא בָּאָה וּבִבְקָרָה הָיָא שָׁבָה, קורא מלרע. (פ)**

טעות בקריאה - אם טעה וקרא ומרדכי 'יִשָּׁב', במקום 'יֹשֵׁב', או שטעה וקרא והמן 'נִפְל' במקום 'נוֹפֵל', לא יצא, ומחזירים אותו לקרוא שנית כהוגן. וכן בכל טעות שמשנה את הענין, מחזירים אותו. אבל אם אין זה משנה את הענין, כגון שקרא 'יהודיים' במקום 'יהודים', אין מחזירים אותו. (עט)

קרי וכתוב - כשיגיע הקורא במגילה לפרק ח פסוק יא, יכפול: **לְהִשְׁמִיד לְהָרִג וּלְאַבֵּד, וּלְהָרִג וּלְאַבֵּד. וכן בפרק ט פסוק ב, יכפול: וְאִישׁ לֹא עָמַד בְּפָנֵיהֶם, וְאִישׁ לֹא עָמַד לְפָנֵיהֶם. כי ישנן שתי נוסחאות. אבל אין לכפול בפרק ג פסוק ד, וַיְהִי כְּאֶמְרָם, באמרם, אלא יקרא 'כְּאֶמְרָם' בלבד ככל קרי וכתוב שבתורה.**

כמבואר בשלחן ערוך (סימן קמ"ח): "כל תיבה שהיא קרי וכתוב, הלכה למשה מסיני שתהא נכתבת כמו שנמסר לכתוב בתורה, ותהיה נקראת בענין אחר כמו שנמסר לקרותה. ומעשה בחזן אחד שקרא בתורה כמו שהיא כתובה, בפני גדולי הדור רבנו יצחק אבדוה, ורבנו אברהם ואלאנסי, ורבנו שמואל ואלאנסי בנו ז"ל, והתירו בו שיקרא כפי המסורה לקריאה, וסירב ולא רצה לעשות כן, ונידו אותו והורידוהו מן התיבה". (פז)

'המלך' - כשקורא החזן 'בלילה ההוא נדדה שנת המלך', ינגן ויאריך מעט בתיבת 'המלך', כדי לרמוז מה שדרשו חז"ל (ילקוט שמעוני אסתר תתרנז): 'שנת המלך', אמר רבי תנחומא, כביכול 'נדדה שנת מלכו של עולם'. ועיין לעיל בזה בשער האגדה. (פה)

'אורה', 'ויקר' - בקריאת המגילה ביום, כשיגיע לפסוק, 'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר'. בתיבת 'אורה' ימשמש בספר תורה המונח על התיבה. ובתיבת 'ויקר', ימשמש בתפילין של יד ושל ראש, וינשקם. (קח)

עשרת בני המן - צריך החזן לקרוא את שמות עשרת בני המן עם תיבת 'עשרת' בנשימה אחת, כדי לרמוז שכולם נהרגו ונתלו כאחד. וטוב שיתחיל לקרוא בנשימה אחת מתיבות 'חמש מאות איש' עד 'עשרת', לרמוז שעשרת בני המן היו שרים על אותם חמש מאות איש. ואם לא אמר בנשימה אחת, יצא ידי חובה. (פה)

'ואת' - כשקורא בנשימה אחת כנ"ל, יזהר שמחמת המהירות לא יקרא על פה תיבות 'ואת' של כל אחד מעשרת בני המן, אלא יקראם מתוך הכתב. (פז)

אגרת - כשיגיע לפסוקים: "על כל דברי האגרת הזאת", "אגרת הפורים הזאת", ינענע את המגילה. (מגן אברהם סימן תרצ סק"י. קח)

החייבים והפטורים

עיוור ואילם - חייבים לשמוע מקרא מגילה מאדם אחר. (נז)

חרש המדבר - קורא את המגילה לעצמו, ואינו יכול להוציא אחרים ידי חובתם, כיון שלא ברור חיובו כל כך [נמאחר והמגילה עיקרה לפרסום הנס, וכל שאינו שומע לא מתפרסם אצלו הנס כל כך]. ומכל מקום אם הוא שומע על ידי מכונת שמיעה, ואין קורא אחר, יש להקל שיקרא להוציא אחרים ידי חובתם. (נד)

חולה - שלא הגיע לבית הכנסת ולא שמע את המגילה, רשאי החזן ללכת לביתו אחר התפלה ולברך ולקרוא לו. ואף שהחזן כבר ברח ויצא ידי חובה, מכל מקום כלל יש לנו בברכת המצוות, שאע"פ שיצא אדם ידי חובת המצוה, יכול להוציא את אחרים ידי חובתם. שכיון שכל ישראל ערבים זה לזה, נמצא שכל עוד יש יהודי שלא קיים את המצוה, חסר בי גם כן חלק מקיום המצוה, ורשאי אני להוציאו כדי להשלים את חלקי. והוא הדין שרשאי להוציא את הנשים וכדלהלן, שגם הגברים ערבים לנשים במצוות שהן חייבות בהן. (סימן תרצב ס"ג. נא, סה)

קטנים - שהגיעו לחינוך [מגיל חמש או שש ומעלה, כל ילד לפי הבנתו], מצוה להביאם לבית הכנסת, אבל ילדים שלא הגיעו לחינוך, אין להביאם לבית הכנסת, שהם מבלבלים את השומעים החייבים בקריאה, והמביאם לבית הכנסת, חטא הרבים נשא. ואולם, אם הם שקטים ודעתנים, מצוה להביאם. (נה, סא)

חייב הנשים

הנשים חייבות בקריאת המגילה עם ברכותיה. ובפרט שברוך ה' רבה הדעה בבנות ישראל ויודעות קרוא וכתוב כבר מגיל קטן, ומבינות את הכתוב, שבודאי יש להן לברך, ואין לחשוש שמא לא יטו אוזן קשבת לכל הקריאה. (ג, נג, נו)

ואף על פי שכלל גדול בדינו, "נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא [גורם]", דהיינו כל מצוה שזמנה קבוע - שהזמן גורם לה לבוא, האשה פטורה מלעשותה, כגון: ציצית, שהנשים פטורות מלהתעטף בציצית, כי זמנה קבוע ביום ולא בלילה. וכן פטורות מלהניח תפילין, כי זמן הנחתן בחול ולא בשבת. וכן פטורות משופר ולולב, כי זמנם קבוע, וכן כל כיוצא בזה. וכיון שכלל זה קיים גם במצוות מדברי חכמים, אם כן לכאורה תהיינה הנשים פטורות מקריאת המגילה, כיון שמצוה זו זמנה קבוע בי"ד או בט"ו באדר? אולם ישנן מצוות שהגם שזמן קבוע, בכל זאת הנשים חייבות, מטעם שאף הן היו באותו הנס. כמו הדלקת נר חנוכה, שגם הנשים היו בגזרת השמד של היוונים שלא לשמור שבת וכו', ונושעו גם הן. וגם כי נעשה הנס בזכות אשה, יהודית בתו של יוחנן כהן גדול שגרמה לאחיה החשמונאים שילחמו ביוונים ולא יכנעו להם. וכן בפורים, שביקש המן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ואף הן נושעו, ונתקיים "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם". וגם כי הנס היה בהשתדלותה של אשה, היא אסתר המלכה, לכך גם הנשים חייבות בקריאת המגילה ובשאר מצוות הפורים.

נוסח הברכה: 'על מקרא מגילה'. ויש מבני אשכנז הנוהגים לברך לנשים: 'לשמוע מקרא מגילה'. (נג)

נשים השומעות את המגילה מעזרת הנשים, יקפידו לשמוע היטב ולא לאבד אפילו מילה אחת, שלדעת הרבה פוסקים לא יוצאים ידי חובה. (משנ"ב תרפט סק"א. נד, עח)

אם אבי המשפחה יודע לקרוא את המגילה בדקדוק כראוי, יקרא בביתו לאשתו ובנותיו, ויברך להן ויוציאן ידי חובה. אך מאחר ולא כולם בקיאים בקריאה כראוי, ואינם מקפידים שלא לשנות בין מלעיל למלרע ושאר כללי הדקדוק, על כן, הנכון לארגן בבתי הכנסת בשעה מסוימת לכל הנשים, שתבואנה לשמוע קריאת המגילה מחזן ירא שמים, והוא יברך את כל הברכות ויקרא להן. (משנ"ב תרצב סק"י. נג, סה, פט)

הסירו מכשול - נשים הבאות לשמוע את המגילה בלילה, ואינן באות למחרת ביום, יש להבהיר להן שאינן נוהגות נכון על פי ההלכה, שהרי הקריאה ביום חובה יותר משל לילה [כמבואר בגמרא (מגילה כ ע"א) מהפסוק: "והימים האלה נזכרים ונעשים"]. ומה שטוענות שעסקות הן בצרכי הפורים, עליהן לקרוא את המגילה קודם, ולאחר מכן יתעסקו בשאר צרכי היום. (ז)

שמיעה באמצעות מכשירים

רדיו, טלפון - השומע את המגילה ברדיו בשידור חי או בטלפון, אינו יוצא ידי חובה. ומכל מקום יענה 'אמן' אחר הברכות. ואם אינו שידור חי, לא יענה. (נז)

רמקול - אם באים קהל גדול לשמוע את המגילה, ורוצים להשמיע את המגילה באמצעות הרמקול, תלוי הדבר, אם הקהל יכולים לשמוע את החזן גם אם לא היה הרמקול, אלא שהרמקול מסייע להגברת קולו של הקורא, הרי הם יוצאים ידי חובה. אבל אם אינם יכולים לשמוע ללא הרמקול, אין יוצאים בזה ידי חובה. עיין מנחת אלעזר ממונקטש, החזן איש, שובע שמחות לאדמ"ר מליבאוויטש, שבט הלוי וואזנר, שער המזרח ועוד. (נז)

כדי להבין את דעת המתירים, ראינו לנכון להביא מה שבאר בזה בשו"ת אגרות משה (אורח חיים ח"ב סימן קח), וזה תוכן דבריו: אף אם נאמר שהאמת כדברי המומחים שעל ידי הרמקול לא נשמע קול האדם, אלא קול אחר שנעשה מקולו, מכל מקום כיון שעל כל פנים רק כשהוא קורא נשמע הקול, יש להחשיב זה כשמיעת קולו ממש, שהרי כל מה שנשמע הוא מכח קולו ממש. שהרי מניין לנו עצם כח השמיעה איך הוא? אולי הוא גם כן באופן כזה, שנבראים גלי קול באוויר ומגיעים לאזנו. וכן מסתבר לפי מה שאומרים חכמי הטבע, שהקול יש לו הילוך עד האוזן, וגם יש קצת שיהיו זמן בהילוכו עד שמגיע לאוזן, ובכל זאת נחשב שהוא קול האדם. לכן אפשר שגם הקול שנעשה על ידי הרמקול ששומעים אותו בעת שמדבר, הוא נחשב קולו ממש, [שהוא מעביר את גלי הקול מהאדם עצמו למרחק רב יותר]. וכן מסתבר יותר. ומה שאומרים שהוא קול אחר, לא ברור. ולכן מצד ההלכה, אין למחות ביד אלו שרוצים לקרוא את המגילה על ידי הרמקול. ע"כ.

נפלה המגילה מידו לארץ - אין צריך להתענות כמו אם נפלו תפילין מידו, ודי שיתן מחיר של סעודה אחת לצדקה לעניים. (עח)

❖ ליל פורים ❖

בגדים נאים

בליל פורים יבוא לבית הכנסת בבגדים נאים של יום טוב, לכבוד היום הקדוש והחשוב הזה, ולא כאותם הבאים עם בגדי חול. וכבר הפליגו חז"ל בשבח יום פורים, עד שאמרו שיום הכיפורים מעלתו כיום פורים. (צט. ועיין תיקוני הוזהר נו ע"ב)

תפלת ערבית

קודם תפלת ערבית, נהגו להזכיר לציבור לתת המעות של 'זכר למחצית השקל', כמבואר לעיל בהרחבה. וקוראים מזמור תהלים (פרק כב) 'למנצח על אילת השחר', שדרשו אותו חכמים בגמרא (יומא כט ע"א) על אסתר המלכה. (צט, קא)

אחר העמידה אומר החזן חצי קדיש, וקורא את המגילה בשמחה ובחדוה ובדקדוק כהלכה. ואחר הקריאה, יאמרו קדושת 'ובא לציון' ויתחילו מ'ואתה קדוש', ויאמר החזן קדיש תתקבל, שיר למעלות אשא עיני, קדיש יהא שלמא, ועלינו לשבח. (קא, קו)

לבני אשכנז, אחר העמידה אומר החזן קדיש 'תתקבל' וקורא המגילה. ואחר 'ואתה קדוש' יש שנהגו לומר שוב קדיש 'תתקבל', ויש שנהגו לומר קדיש 'יהא שלמא'.

הטעם שאומרים 'ואתה קדוש' אחר קריאת המגילה, כיון שעיקר קריאת המגילה בלילה סמכו חז"ל על הפסוק (תהלים כב א): אֱלֹהֵי אֶקְרָא יוֹמָם וְלַיְלָה וְלַעֲנָה וְלִילָה וְלֹא דוּמְיָה לִי. וסמוך לפסוק זה נאמר: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל. (קו)

'ועל הניסים' - בכל התפילות מוסיפים נוסח 'ועל הניסים' שהוא שבח ותהילה לבורא עולם על הניסים שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. (ק)

נכון יותר לומר 'ועל הניסים' עם ו' החיבור, ולא 'על הניסים'. וכן נכון יותר לומר 'בימים ההם בזמן הזה', ולא 'בזמן הזה'. ובסופו יאמר: 'ועשית עימם נסים ונפלאות' בלשון רבים, ולא 'ועשית עימם נס ופלא', בלשון יחיד. והטעם לזה, שכשם שבחנוכה היו שני ניסים עיקריים, נס ההצלה ונס פך השמן, כך בפורים שנים זו שמענו, נס ההצלה מההריגה חס ושלום, ונס הרמת קרן ישראל וגדולת מרדכי היהודי למעלה למעלה. (ק, קפב)

שכח ולא אמר 'על הניסים' - אם נזכר כשאמר 'ברוך אתה' קודם שהמשיך 'ה' הטוב שמך ולך נאה להודות', חוזר ואומר 'על הניסים', אבל אם כבר אמר ברוך אתה ה', כיון שהזכיר שם ה' בחתימת הברכה, יסיים את העמידה. וקודם 'עושה שלום', נכון שיאמר: מודים אנחנו לך על הניסים ועל הפורקן וכו', בימי מרדכי ואסתר וכו' עד ונודה לשמך הגדול סלה, יהיו לרצון וכו', עושה שלום. (ק)

ליל פורים שחל במוצאי שבת

זמן תפלת ערבית - כשחל פורים במוצאי שבת, נהגו לאחר מעט את תפלת ערבית, כדי שישפיקו הציבור להגיע בנחת, ובפרט שישנם הגרים רחוק מבית הכנסת ובאים ברכב יחד עם בני ביתם. והרבה נשים גם כן באות לשמוע, ועליהן להתארגן מעט לאחר השבת. על כן טוב ונכון לארגן שיעור "בהלכה ובאגדה" מענייני הפורים קודם תפלת ערבית עד השעה שיראו לנכון שבה כבר יתאספו כולם. ואשריהם המזכים את הרבים בעולם הזה שאין חטא בא על ידם, וטוב להם לעולם הבא.

סדר התפלה - מתחילים ערבית כבכל מוצאי שבת, עד 'ואתה קדוש' שלאחר העמידה, ולאחר מכן קוראים את המגילה. לאחר הקריאה אומרים 'ואתה קדוש', קדיש 'תתקבל' ומסיימים את התפלה. (ק)

"בורא מאורי האש" - קודם קריאת המגילה, יברך על הנר 'בורא מאורי האש'. ואף בזמנינו שאין קוראים את המגילה לאור הנר אלא לאור החשמל, לא משתנה המנהג ומברכים. וכן עשה מעשה מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף שליט"א, בהיותו מכהן כרב ראשי בתל אביב, וחל פורים במוצאי שבת (בשנת תש"ל ותשל"ג), וברך על הנר קודם קריאת המגילה. (כן כתבו רבנו חננאל, הר"י מפאריש, הראב"ד, האשכול, הכל בו, ארחות חיים, אבודרהם, מהריק"ש, פרי חדש, פרח שושן, ברכי יוסף, מאמר מרדכי, פעולת צדיק, בית דוד, ערך השלחן, הגר"ח פלאגי, בית יהודה עייאש, יד אבישלו, גינת ורדים, כסא אליהו, יפה ללב, זכור לאברהם פלאגי, נוה שלום, קרבן אשה, זבחי צדק, זכרונות אליהו מני ועוד, סו, קו. ת"ה רנב)

אם שכחו לברך על הנר קודם קריאת המגילה, יפסיק החזן באמצע המגילה בין פרק לפרק ויברך. ואם נזכרו אחר הקריאה, יברכו בהבדלה כבכל מוצאי שבת. (ק)

כשמבדיל לאחר התפלה לבני ביתו, לא יברך שוב על הנר, אלא הם יברכו בעצמם. ואם אינם יודעים לברך, רשאי לברך ולהוציאם ידי חובה. (סח)

הבאת המגילה מהבית - אין להביא את המגילה בשבת בשביל מוצאי שבת, שהרי מכין משבת לחול. ואולם במקום צורך, רשאי להביאה לאחר השקיעה. (קז)

זיכוי הרבים - בית כנסת האוהבים תורה ומארגנים שיעור "בהלכה ובאגדה" קודם צאת השבת כרבע שעה לפני השקיעה, עד שיתאספו הציבור לתפלת ערבית, ואדם זה רוצה לזכות ולהגיע לשיעור, רשאי להביא את המגילה בשבת. [מאחר ולא יספיק להביאה במוצאי שבת בין השיעור לתפלת ערבית, נמצא שאינו מביאה בשבת כדי לחסוך זמן במוצאי שבת, אלא רק מחמת שאין לו אפשרות אחרת.] וטוב שיקרא מעט מהמגילה בבואו לבית הכנסת, שנמצא שמשתמש בה בשבת ממש. כמבואר בחוברת השבת בהלכה ובאגדה.

המגילה בשבת זו אינה מוקצה, ורשאי להכין בה את הקריאה, ואין בזה איסור מכין משבת לחול, כיון שמקיים מצוה בעצם לימודו עכשיו. (השבת בהלכה ובאגדה. קז)

תחפושות

נאמר בתורה (דברים כב ה): "לא יהיה כלי גבר על אשה, ולא ילפש גבר שמלת אשה כי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה". והיינו שאסרה התורה שאשה תלבש בגד של גבר, ושגבר ילבש בגד של אשה. והעובר על זה, הרי הוא יותר גרוע מהאוכל חזיר, כי האוכל חזיר חוטא לעצמו, אבל הלוש בגדים אלו, הרי הוא חוטא ומחטיא גם את האחרים. ואין ספק שגם בפורים חייבים להזהר בזה. ולצערנו, ישנם שנכשלים מחוסר ידיעה, ונותנים לבנותיהם ללבוש בגדי בנים בהצגות במשך השנה או בפורים, ואף שולחים אותן כך מחופשות לבית הספר. וכמה מכשולים וירידה ביראת שמים יצאו ממעשים אלו. ובכלל זה, אותם גברים המניחים על ראשם פאה נכרית, ומופיעים כך בציבור לשמחם בפורים, ובאותה שעה נכשלים באיסורי תורה.

ומה שיש רצו לסמוך על מהר"י מינץ שכיון שכוונתם לשמחה בלבד מותר, כבר כתב הב"ח שאין ספק שנעלם ממנו מה שכתב רבי אליעזר ממיץ בספר היראים, שאפילו עראי דרך שחוק אסור, ואם היה רואהו, היה חוזר בו. שאין כח ביד שום בית דין להתיר דבר איסור משום שמחת פורים, ואפילו אם היה האיסור רק מדברי חכמים, קל וחומר בזה שהוא של תורה. על כן, כל ירא שמים יזהיר לבני ביתו ולשומעי לקחו שלא יכשלו חס ושלום, לא בפורים ולא במשך השנה. ע"כ. גם הרמב"ם כתב בתשובה, לא יעלה על הדעת להתיר איסור תורה בתועבה זו. ומה שנהגו במצרים, בטלנו אותו ומחינו זכרו. גם הגאון רבי יאשיה פינטו תלמידו של רבי חיים ויטאל, התריע נגד המנהג הרע הזה, ובמקום שאינם שומעים לקול מורים, כל ירא שמים ירחק מהם כבורח מן הנחש, ובקהלם לא יחד כבודו. וכתב מרן החיד"א: רבנו הגדול אבי התעודה הרמב"ם ז"ל כתב שלא להקל בזה אפילו למצות שמחת חתן וכלה, וכן כתב היראים, ולכן אין לסמוך כלל על דברי מהר"י מינץ שהתיר בפורים, נגד שני המאורות הגדולים ראשונים כמלאכים. וכן כתבו רבים מהפוסקים ושאגו כאריות בתוקף נגד המקילים. וכל איש על העדה יאזור חיל בדעת ובכשרון לבטל המנהג הרע הזה, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה. ע"כ. והגאון רבי שמואל אבוהב כתב: כל ימינו הצטערנו על דברי הרמ"א בשם מהר"י מינץ, שבודאי דברים תמוהים הם, לעקור איסור מן התורה בטענה שכוונתם לשמחה, ובעוונות הרבים תחת כוונה זו יש כוונות רעות ומעשים קשים ומרים כידוע. גם בספר יד הקטנה הרעיש מאוד על זה, וכתב, שעל כל גדולי ישראל להחרים על זה בחרם גמור, ולבער המנהג הרע הזה, ולא תהיה המכשלה הגדולה הזאת בישראל, ישתקע הדבר ולא יאמר. וכן כתבו עוד רבים מהאחרונים, שיש למחות ביד המקילים ולבטל מנהגם הרע בכל תוקף, וכיון שהוא איסור מפורש בתורה, לא שייך לומר בזה "מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים". (קצט)

על ההורים להזיר את בנותיהם מתחפושות שאינן צנועות, וכל שכן שלא יבואו לבית הכנסת כך לחלל את הקודש, אלא יתנהגו ביראת שמים ובצניעות כיאות לבת ישראל כשרה. [נפשוט שאין מן הראוי שאשה בוגרת תבוא מחופשת במקום שהגברים מצויים שם, שאין דרך בנות ישראל הכשרות במעשים אלו, ואין רוח חכמים נוחה מהם.]

שמחה וששון ליהודים

מצוה רבה לשמוח ולשמח ביום הקדוש הזה, וכמו שנאמר: 'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר'. ויכוון להודות לבורא עולם על כל הניסים והנפלאות שעשה לאבותינו ולנו, והצילנו מיד איש צר ואויב המן הרע הזה, אשר זמם להרוג ולאבד את היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד. וברוב רחמיו, גבר חסדו עלינו, ונהפוך הוא, אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם.

אך עם כל השמחה, יש להקפיד שלא להכשל בליצנות וקלות ראש חס ושלום, שאמרו חז"ל (סוטה מב ע"א): ארבע כיתות אינן מקבלות פני שכינה: כת ליצנים, כת חנפים, כת שקרנים, וכת מספרי לשון הרע. ועוד אמרו (עבודה זרה יח ע"ב): כל המתלוצץ, יסורים באים עליו, ומזנותיו מתמעטים, ונופל בגיהנם, וגורם כליה לעולם. ה'

יצילנו. על כן, ישמח ביראת שמים טהורה, ואך ורק בדברים המותרים, ולא ילעג על בני אדם ולא יביישם חס ושלו, שכל המלבין פני חברו ברבים, הרי הוא כאילו שופך דמים (בבא מציעא נח ע"ב), ואין לו חלק לעולם הבא (סנהדרין קז ע"א). וכתב המאירי: ולא נצטוונו בפורים על שמחה של הוללות ושטות, אלא על שמחה ותענוג שמגיעים בה לאהבת ה'. וכן מבואר בנימוקי יוסף, שמה שאמרו "חייב איניש לבסומי", היינו לומר מילי דבדיחותא ולשמוח בשמחה של מצוה, ולא שישתגע וימשך אחר שחוק וקלות ראש וניבול פה, שאין זה שמחה אלא הוללות וסכלות. על כן, שומר נפשו ירחק מכל ליצנות וקלות ראש. ולא יבוש מפני המלעיגים עליו שאינו משתתף עמם בליצנותם, ואפילו אם יצטרך לקיים בעצמו (תהלים קא ב): "אֶתְהַלֵּךְ בְּתֶם לִבִּי בְּקֶרֶב בֵּיתִי" [להישאר בבית], יזכה שיתקיים בו הפסוק (תהלים קטז ט): "אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים", שמוטב שיקרא שוטה כל ימיו, ולא יהיה רשע שעה אחת לפני המקום. (ערוך פרק ה משנה ו) (רא)

כמו כן יש להקפיד שהמסיבות שעורכים לכבוד יום הפורים, יהיו בקדושה ובטהרה, בצניעות וביראת שמים, בלי תערובת של גברים ונשים יחד. ומסיבה הנערכת בהפרדה מליאה, גורמת שמחה להקב"ה, ומגבירים בזה את כח הקדושה למעלה, ויזכו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו.

אכילה - אף על פי שמצות סעודת פורים אינה אלא ביום, מכל מקום גם בליל פורים יש ענין להרבות בסעודה. (הגאונים, ראב"ה, מהר"י מברונא ועוד. קעט)

זרעונים - מנהג טוב לאכול זרעונים בליל פורים, זכר לאסתר המלכה שכאשר היתה בבית אחשוורוש, לא אכלה מהמאכלים שהביאו שם אלא זרעונים בלבד. וכתב רבנו אברהם אבן עזרא בפרושו על ספר דניאל (א טז): "זרעונים אלו הם האורז, שהוא נכבד מאוד, ועושים ממנו תבשיל, והוא בריא וערב יותר מן החיטה, ועושה דם טהור לאדם, ומבריא את הבשר". (קעט)

ילדים - מצוה לשמח גם את הילדים בפורים, במיני מתיקה ומעדנים. (קפה)

שריפת המן

הגמרא (סנהדרין סד ע"ב) אומרת, שהיו נוהגים לשמוח בפורים ב"משוורתא דפוריא". ובאר רבנו נתן בעל הערוך (ערך שוור): מנהג בבל שהבחורים עושים צורה בדמות המן, ותולים אותה על גגות הבתים ארבעה וחמשה ימים קודם פורים, וביום פורים מדליקים מדורה גדולה, וטבעת גדולה תלויה בתוך האש, ותולים את המן בתוכה, וקופץ האש מצד לצד עד שנשרף כולו. ועומדים כולם סביב אותה צורה ומזמרים בשירות ותשבחות לבורא עולם. ועיין בסנסן ליאיר (סימן יב).

יום פורים

סדר הבוקר

יקום בבוקר בזריזות ובשמחה לעבודת בוראו, ובפרט לקראת היום הגדול והקדוש הזה, שאנחנו זוכים, ובאים לפנינו כמה וכמה מצוות חשובות לקיימן.

תפלת שחרית

זמן התפלה - בגמרא (פסחים ו ע"א) למדנו ממשנה רבנו שצריכים להתכונן וללמוד את הלכות הפסח, שלוש ימים קודם הפסח. נמצא שביום פורים שהוא יום השלושים שקודם הפסח, יש להתחיל בלימוד הלכות פסח. וכבר דרשו חז"ל (מגילה טז ע"ב): "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, אורה זו תורה". (קפא)

וסיפר רבי מנחם מנדל מקוצק שפעם אירע ביום פורים, שכל העולם היו עסוקים ברגע אחד בסעודת פורים ובשאר מצוות היום ולא למדו תורה, ובדיוק באותה שעה ישב הגאון מביאלא ועסק בתורה, ונעשה מזה רעש גדול בשמים, ונתנו לו בן עם נשמה גבוהה, הלוא הוא הגאון האבני נזר שהאיר את העולם בתורתו. (קפא)

על כן, מה טוב ומה נעים מה שנהגו רבים להתפלל שחרית בנץ החמה, וקובעים לאחר התפלה שיעור כשעה אחת מענייני היום בהלכה ובאגדה או בהלכות הפסח, כי במשך היום עסוקים במצוות ושמא ישכחו ללמוד. וכל העושה כן, עליו נאמר (דניאל יב ג): "וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים פְּפוּכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד", ואין חטא בא על ידו.

קריאת התורה - אחר חזרת התפלה, אומר השליח ציבור חצי קדיש. וקוראים בספר תורה תשעה פסוקים, מפסוק 'ויבוא עמלק' שבסוף פרשת בשלח. וחוזרים על הפסוק האחרון, כדי להשלים לעשרה פסוקים. ואם לא כפל את הפסוק האחרון, יצאו ידי חובה, ואין בכך כלום, כיון שהסתיימה הפרשה. (קז)

פרשה קטועה - הטעם שפרשת עמלק קטועה [שאין בה עשרה פסוקים אלא תשעה], כתב הארחות חיים: "אמר הקב"ה, עמלק הרשע גרם לשמי ולכסאי שיהיו חסרים, שנאמר, כי יד על כס [ולא כסא] יה [מהויה], כך תהיה פרשת עמלק חסרה". (קז)

תושב ערי הפרזות שקרא את המגילה ב"ד בעירו, ועלה בליל ט"ו לירושלים, לכתחילה לא יעלה לספר תורה בבוקר לפרשת 'ויבוא עמלק', כיון שאין זה יום פורים שלו, ואולם אם כבר קראוהו בשמו כמנהג בני אשכנז, רשאי לעלות. (קטו)

סדר התפלה - אחר קריאת התורה, אומר חצי קדיש, 'אשרי' 'ובא לציון' עד ואתה קדוש, וקוראים את המגילה. לאחר המגילה ממשיכים 'ואתה קדוש'. קדיש תתקבל, בית יעקב, "שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו... בקום עלינו אדם". וכשאומר מזמור זה יכוון למה שדרשו חז"ל (מגילה יא ע"א): "בקום עלינו אדם - אדם ולא מלך" [שהגזירה באה על ידי המן שלא היה מלך אלא הדיוט]. והיינו, שאם הגזירה באה על ידי מלך, בנקל תבטל, כי לִב מֶלֶךְ בְּיַד ה', עַל כֵּן אֲשֶׁר יִחַפֵּץ יִטְנוּ (משלי כא א), ובידו יתברך להטות לבבו לבטל הגזירה, אבל כשהגזירה היא ביד אדם הדיוט, שהוא בחירי, קשה מאוד לבטל הגזירה, כי אם בתשובה שלימה וזכות גדולה, כמו על ידי מרדכי הצדיק בשעתו, וזכות תינוקות של בית רבן אשר חסו בצילו בימים ההם, והתעוררה על ידם מדת הרחמים. (קח)

שיר של יום - אין אומרים: 'השיר שהיו הלויים אומרים על הדוכן'. ואומרים (תהלים כב): 'למנצח על אילת השחר', 'הושיענו' וכו'. (קח)

אכילה - יש להזכיר לנשים שגם ביום אסור לאכול קודם קריאת המגילה כביצה [50.4 גרם] לחם או עוגה, אך פירות ושתייה מותר. כמבואר לעיל בדיני הקריאה בליל פורים.

ברית מילה

אם יש ברית מילה בפורים, יש להקדים את קריאת המגילה למילה, משום

שבקריאת המגילה יש פרסום הנס, וגם היא מצוה של רבים, ולאחר התפלה ימולו. ויש מבני אשכנז שנוהגים למול בין קריאת התורה לקריאת המגילה. (קט)

מלאכה

המנהג שלא לעשות מלאכה ביום פורים [אבל בלילה מותר], והעושה מלאכה אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה. ואולם מלאכות שהותרו בחול המועד, פשוט שמותר לעשותן. על כן, דבר האבד שאם לא יעשהו, יפסיד, מותר. וכן צרכי רבים, וכל מלאכה שהיא לצורך היום, כגון לתפור תחפושת שנקרעה, לתקן משקפיים שנשברו, לגחץ, להסתפר ולגזוז ציפורניים, מותר. (קצד)

מותר לעשות מלאכה או לבנות או לשפץ בית על ידי גוי ביום פורים, ובפרט בארץ ישראל שמצוה לבנותה, וכל שכן אם ישנו הפסד בדבר. (קצו)

פורים שחל ביום שישי

שנים מקרא ואחד תרגום - ישתדל לקרוא לאחר תפלת שחרית, כי כן מצוה מן המובחר. ואולם, אם יש חשש שבהתעכבותו יגרום ללחץ בבית לקיום מצוות היום, עדיף יותר שיקרא אחר הצהריים או בשבת.

הכנת צרכי שבת - הגם שטוב ונכון להכין את צרכי השבת ביום שישי, מכל מקום כשחל פורים ביום זה, וקשה להכין הכל באותו יום, יכין את צרכי השבת קודם לכן.

עם כל העיסוקים במצוות הפורים, אל לנו לשכוח שאנחנו תיכף צריכים לקבל את השבת המלכה, ועלינו לנקות את הבית לכבודה, להתרחץ, לגזוז ציפורניים, לטעום התבשילים ושאר ההכנות האחרונות.

צדיק אוכל לשובע נפשו - אם בליל שבת, קשה לו ולבני ביתו לסעוד סעודת שבת לתאבון, יעכבו את הקידוש, ובינתיים ילמדו הלכות פסח וכיוצא, ולא יבזבזו זמנם.

סעודת פורים

המקור למצוות היום

נאמר במגילה (פרק ט): ויכתב מרדכי את הדברים האלה, וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש, הקרובים והרחוקים: לקים עליהם להיות עשים, את יום ארבעה עשר לחדש אדר, ואת יום חמשה עשר בו, בכל שנה ושנה: כימים אשר נחו בהם היהודים מאיביהם, והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה, ומאבל ליום טוב, לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ומשלח מנות איש לרעהו, ומתנות לאבנים.

זמן הסעודה - ביום, ואם עשה בלילה, לא יצא ידי חובתו. שנאמר 'ימי' משתה ושמחה, ימים ולא לילות. ועל פי הקבלה, יש לעשותה בבוקר. (הרש"ש, השל"ה, הפרי מגדים, הגר"א ועוד. (קעח, קפא)

כשחל פורים ביום שישי, אף הנוהגים בכל שנה לעשות את הסעודה בצהריים, יקדימו את הסעודה לבוקר, ובעיקר קודם חצות היום [בערך: 11:45], כדי שיאכלו

בליל שבת לתיאבון. ומכל מקום אם לא הקדימו הסעודה, רשאים לעשותה כל היום, אבל בליל שבת בודאי שלא יוצאים ידי חובת סעודת פורים. (ת"ה שמו)

לחם ובשר - מצוה להרבות בסעודת פורים. ולכתחילה יאכל לחם, כדי לקבוע סעודה. וטוב שיאכל בשר בהמה דוקא, כי יש אומרים שלא יוצא ידי חובה בעופות ודגים, שאין שמחה אלא בבשר בהמה. (חגיגה ח ע"א) (כן כתבו לקט יושר, היעב"ץ, החתם סופר, מועדי ה', שמחת יהודה, דבר משה אמריליו, באר היטב, הגאון ממונקאטש, הגר"מ הלברשטאם ועוד. קעג)

יין - ישתה יין יותר מהרגלו. וכתב המאירי: "חייב אדם להרבות בשמחה בפורים, ובאכילה ושתיה, עד שלא יחסר דבר מעל שלחנו. ומכל מקום אין אנו מצווים לשתות יין כל כך ולהשתכר, ולהפחית כבודנו מתוך השמחה, כי לא נצטוונו על שמחת הוללות ושטות, אלא על שמחת תענוג שנגיע מתוכה לאהבת ה' יתברך, ולהודות לו ולברך בשמו על הניסים שעשה לנו". ע"כ. ובספר חיי אדם כתב: "כיון שכל הנס נעשה על ידי משתה היין שעשתה אסתר, ציוו רבותינו לשתות יין יותר מהרגלנו לזכר הנס. אולם היודע בעצמו שבשתייתו ילול במצוה מן המצוות, כגון בברכת המזון או שלא יתפלל מנחה או ערבית או שיתנהג בשחוק וקלות ראש, מוטב לו שלא ישתה". ולכן ישתה מעט יותר מהרגלו וילך לישון, וכשהוא ישן, אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי. ובזה יקיים מה שאמרו חז"ל (מגילה ז ע"ב): "חייב איניש לבסומי [להתבשם ביין] בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". (רמב"ם. קעה)

הנשים, לא ישתו אלא מעט יין, כי גנאי לאשה לשתות יין רב. (כתובות סה ע"א) (קעז, קעה)

שירה ודברי תורה - מה טוב ומה נעים להרבות בשירות ותשבחות לה' יתברך, כי טוב להודות לה' ולזמר לשמו כי נעים, על כל הטוב אשר גמלנו. ויספר על הניסים הגדולים, היאך הרגו היהודים בשונאיהם, ואף אחד לא נכחד מישראל. וטוב שיאמר לבני ביתו כמה מהלכות הפסח, וכנזכר לעיל. (קפא)

שבת אחים - יש קהילות שנהגו לקבץ כמה משפחות, ולקיים יחד סעודת הפורים, ומזמרים לה' יתברך, עם דברי תורה וחיזוק באמונה ובטחון בה'. אמנם, כל זה טוב ונכון כאשר מתנהל הכל בקדושה, ובהפרדה בין גברים לנשים, אבל אם חס ושלום יושבים בערבוביא, שומר נפשו ירחק ממקומות אלו. ומי שיראת שמים נוגעת אל ליבו, ורוצה להציל את עצמו ואחרים מראיות אסורות, ידבר על לב האחראים שיארגנו הסעודה בקדושה ובטהרה. ואין ספק כי אז יערב לה' סעודה כזו, ויאכלו ענוים וישבעו. ואשרי העושים כן ומעשים לאחרים, שזכות הרבים תלויה בהם.

אָבֵל בתוך שנה - יכול להשתתף בסעודת פורים שנערכת חוץ לביתו. [כמו שמותר לו להשתתף בסעודות מילה, סיום מסכת, ובסעודה לגמרה של תורה בשמחת תורה וכיוצא, מפני שהן סעודות מצוה.] אלא שאם יש שם כלי נגינה, טוב שימנע מלהיות שם. ואולם אם הוא עצמו יודע נגן, מותר לו לנגן לכבוד פורים וסעודת מצוה. (קפ, קצד)

על הניסים - בכל סעודת פת שאוכלים בפורים, בין בלילה בין ביום, מוסיפים בברכת המזון 'על הניסים'. ואם שכח ולא אמר, אם נזכר כשאמר 'ברוך אתה' קודם שהמשיך 'ה' על הארץ ועל המזון', חוזר ואומר 'על הניסים'. אבל אם כבר אמר

'ברוך אתה ה', כיון שהזכיר שם ה', ימשיך את ברכת המזון. וטוב שיוסיף באמירת 'הרחמן', נוסח זה: 'הרחמן הוא יעשה עמנו ניסים ונפלאות כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה' וכו'. (קפב)

שיכור - מי ששתה יין והשתכר והתחיל לרקוד ולהסתובב, והזיק לחברו או לכלך את בגדיו, חייב לשלם לו כפי מה שהזיק, שאין הבדל בין המזיק בפורים למזיק בשאר ימות השנה. וכתבו השל"ה והאליה רבה: "ושומר נפשו ירחק מזה, כי זוהי שמחת הוללות, ולא נצטוינו אלא על שמחה של מצוה". (רז)

✽ משלוח מנות ✽

המצוה וטעמיה

חייב אדם לשלוח לחברו ביום פורים שתי מנות של שני מיני מאכלים, שנאמר: "ומשלוח מנות איש לרעהו". והטעם למצוה זו, כי על ידי ששלוח לחברו תשורה ומנחה, מביע בזה את רגשי אהבתו וחיבתו אליו, ונוטע בלב חברו אהבה ואחוה ושלום כלפיו, כי כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם. ובזה אנו מראים היפך דברי איש צר ואויב המן הרשע, שאמר: "ישנו עם אחד מפורד ומפורד", שיש בהם פירוד לבבות חס ושלום. (מנות הלוי לרבי שלמה הלוי אלקבץ) וגם כי ישנם אנשים מחוסרי כל, וצנועים בהליכותיהם, אשר יבושו לפשוט ידם לקבל צדקה כדי לקיים הסעודה במאכל ובמשתה כיאות, אבל כששלוח להם "משלוח מנות" דרך כבוד והדר, לא יבושו ולא יכלמו, ויקיימו הסעודה כראוי. (תרומת הדשן (קיו)

ריבוי משלוחים - מן הדין די במשלוח מנות אחד, שנאמר: "ומשלוח מנות איש לרעהו". אלא שכל המרבה לשלוח, הרי זה משובח, שמרבה שלום ואחוה בישראל. וכבר אמרו (עוקצין פ"ג מ"ב): "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום". ועל ידי האחדות שבעם ישראל, ה' יתברך מבטל כל גזרות קשות ורעות. (קלג)

פרטי המצוה

להלן יבוארו פרטי מצות משלוח מנות. אולם אין צורך להקפיד בכל הפרטים הללו, אלא במשלוח הראשון בלבד, ולא בשאר המשלוחים שאינם חובה. (קלג)

מאכלים - משלוח מנות אינו אלא במיני מאכל, ולא בבגדים או בכסף וכיוצא. (קב)

שני מינים - אין יוצאים ידי חובה אלא בשני מיני מאכל שונים, אבל מין אחד, אפילו חילקו לשתי צלחות, אינו נחשב לשתי מנות. על כן, השולח לחברו שתי לשונות של עגל, אפילו מניח כל לשון בצלחת נפרדת, אינו יוצא ידי חובה, כיון שהכל מין אחד. אבל השולח לחברו לשון, וגם חתיכת בשר אחרת, יוצא ידי חובה, כיון שחלוקים הם בטעמים וטבעם. (קכד)

משקה - גם משקה נחשב למנה. ולכן רשאי לשלוח לחברו מנת מאכל ומנת משקה, או שני סוגי משקים, אלא שטוב יותר לשלוח שני מיני מאכל. (קכד)

מיני מתיקה - כיום נהגו רבים לשלוח מיני מתיקה. (קלה) ומכל מקום הרוצה לשלוח לחברו מיני בשר ותבשיל, ויודע שחברו ישמח בזה, תבוא עליו ברכה. ובפרט שיש אומרים שהשולח לחברו ממתקים ויודע שלא יאכלם מטעמי בריאות, לא יצא ידי חובה. אין ספק שבבשר ותבשיל מביע יותר את רגשי אהבתו וחבתו לחברו, בזה שטורח ומכין עבורו, ולא מסתפק בנתינת כמה ממתקים בצלחת. גם כי בדברים אלו יוכל לקיים סעודת פורים. ובפרט שרוב ככל הממתקים, אינם מומלצים לאכילה. (עיין עמוד קב)

הטעם למשלוח מיני מתיקה - כתב מרן החיד"א (נחל אשכול אסתר ט כב): "טעם גדול יש במנהג ישראל לשלוח בימי הפורים איש לרעהו מגדנות ומיני מתיקה, שכן בימי אחשוורוש שבו ישראל וקיבלו את התורה מרצון. והתורה הלוא מתוקה היא מדבש ונופת צופים. וכשם שבחג השבועות אוכלים מאכלי חלב על שם קבלת התורה שנמשלה לחלב, כן בפורים אוכלים מיני מתיקה על שם קבלת התורה שמתוקה מדבש. וטעם נוסף, כי 'דבש' בגימטריא 'אשה', והוא לכבוד אסתר המלכה, שהיתה האשה החשובה שעמדה להם לישראל כשליח להצלתם. גם כי 'מיני מתיקה' בגימטריא 'אסתר' עם ארבע אותיותיה, לרמז על אסתר שעמדה להם לישראל, ובעבור כך אנו אוכלים מיני מתיקה ומגדנות בחג הפורים." עכ"ל.

שאלה: ברצוני לשלוח לחברי סט חוברות "בהלכה ובאגדה", כדי לזכותו בהלכות המצוות, ובאגדות חז"ל המושכות את הלב, עד שנפעמים מנפלאות ה', ומתמלאים באהבה ואמונה בבורא יתברך, האם יוצא אני בזה ידי חובת משלוח מנות או לא?

תשובה: אין ספק שכוונתך לטובה לזכות את חברך, וברוך ה' רבים התחזקו בקיום התורה והמצוות דרך החוברות הללו. ולא אוכל לחשוך פי מלומר לך מה שהיה לאחרונה: יהודי ממרכז הארץ התקשר ואמר במילים אלו: "אני רחוק מתורה ומצוות, השתתפתי באיזו אזכרה וחילקו שם חוברות 'השבת בהלכה ובאגדה' לעילוי נשמת הנפטר, קראתי את החוברת כולה, התרגשתי מאוד, לא ידעתי שזו השבת, תמיד דברתי נגד הדתיים, אני רוצה לבקש סליחה מכל הדתיים שדברתי נגדם". אין ספק שדבר זה עשה עילוי נשמה גדול לנפטר, שבזכותו מצטרף עוד יהודי למעגל הגדול של שומרי השבת, ומתחזק בקיום התורה והמצוות. אם כן בודאי שזכותך גדולה מאוד. אולם אין יוצאים ידי חובת משלוח מנות אלא במיני מאכל דוקא, לכן רשאי אתה לשלוח לחברך שני מיני מאכל, ולצרף לו את סט החוברות, ובזה הנך מקיים את המצוה בהידור גדול יותר.

והאמת אומר, כי רבים ברוך ה', מצרפים למשלוחי המנות את החוברת "חג הפסח בהלכה ובאגדה", המחזקת מאוד את האדם בהשגחת הבורא עלינו, עם כל קורות עשר המכות, יציאת מצרים וקריעת ים סוף, בלשון סיפורית מעניינת ומרתקת מאוד, עם ההגדה של פסח המבוארת בפירוש קצר ומתוק. וזכות הרבים תלויה בהם.

כמות המנות - טוב שיהיו לפחות כמשקל סעודה אחת, דהיינו 162 גרם. ומכל מקום ראוי ונכון שיהיו המנות יקרות וחשובות לפי ערך הנותן, כדי להראות חיבה וריעות למקבל. וכן, ראוי גם שיהיו לפי ערך המקבל, אם הוא תלמיד חכם או עשיר. וכל חכם יעשה בדעת, שמנותיו אכן יכבדו את המקבל וישמחוהו, ובפרט כשמביא לרבו או להוריו וכיוצא, יראה שימת לב, כי זהו ציווי התורה להיזהר בכבודם. (קכט)

זמן המשלוח - טוב שישלח קודם שיאכל סעודת פורים, אבל אין זה מעכב. (קלה)

רשאי אדם לשלוח מנות לחברו כמה ימים קודם פורים, ובלבד שיודע שלא יאכלם עד שיגיע יום הפורים, שהוא שעת חיוב הנתינה. (קסב)

תזכורת - יש להזכיר לבני הבית לשלוח מנות. וטוב שגם הילדים הקטנים שהגיעו לחינוך [חמש או שש ומעלה, כל ילד לפי הבנתו], ישלחו מנות לחבריהם. (קמא)

למי שולחים? - ישלח את המנות לאדם גדול, אבל השולח לילד קטן, לא יצא. (קמדה)

לכתחילה לא תשלח האשה לאיש, ולא האיש לאשה. ובמקום צורך, כגון שהיא עניה או אלמנה, רשאי לשלוח לה, על דרך שנאמר (איוב כט יג): "וְלֵב אֶלְמָנָה אֶרְנֶן". (קמז)

אף על פי שכתוב ומשלוח מנות איש 'לרעהו', בכל זאת שולח התלמיד מנות לרבו, שהרי אפילו הקב"ה מאהבתו וחיבתו אלינו קראנו רעים, שנאמר (תהלים קכב ח): "לְמַעַן אֶחָי וְרַעִי", כל שכן שהרב נחשב 'רעהו' של התלמיד מבחינה מסוימת. והשולח מנות מכובדות לרבו כפי כבודו, מקיים בזה גם מצות עשה של כבוד התורה. (קלח)

לאור האמור, הוא הדין גם כששולח הבן להוריו. וכן ראוי לעשות, כי מראה בעליל את חיבתו ואהבתו אליהם, ויהיו נקשרים בעבותות אהבה ביתר שאת ויתר עוז. (קלח) ולבד מהמבואר לעיל שגם ההורים נחשבים 'רעהו' מבחינה מסוימת, כבר כתב מרן החיד"א: "ראוי לכל אב להחשיב את בניו הגדולים כאילו הם אחיו, ובוה ישבו הוא ובניו בנחת ושלחה, כמו שנאמר (בראשית לא מז): "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לָקֹטוּ אֲבִנִים". ופירש רש"י: לאחיו, הם בניו. נמצא שיעקב אבינו החשיב את בניו כאחיו, וכן ראוי לאב שיחשיב את בניו הגדולים כאילו הם אחיו, ובוה יהיו שקטים ושננים". ע"כ. וכמבואר בחוברת "כבוד אב ואם בהלכה ובאגדה".

שליחות - רשאי אדם למסור את המנות לקטן, כדי שישלחם לחברו. ואננם עליו לוודא שהגיע המשלוח למקום ייעודו. אבל אם מסרם לאדם גדול אין צריך לוודא, שמן הסתם עשה מה שציווהו (גיטין סד ע"א). (קמג, קמז)

משלוחים - רשאי אדם לשלוח את המנות באמצעות המשלוחים שבחנויות, ואפילו אם השליח הוא גוי. כן השיב הגאון החתם סופר לחותנו הגאון רבי עקיבא איגר. (קמה)

בעילום שם - השולח מנות לחברו על ידי אדם אחר, צריך להודיעו מי הנותן. ואם שלח בעילום שם, לא יצא. מאחר והמטרה היא להראות חיבה וריעות, וכשאינו יודע מי שלח, אין כאן חיבה. נוכחו שאמרו (ביצה טז ע"א): אמר לו הקב"ה למשה, משה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבתי שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיע אותם. מכאן אמר רבן שמעון בן גמליאל: הנותן פת לתינוק, צריך לעשות לו אות וסימן, כדי שאם יאכלהו קודם שיבוא לאמו, תראה את הסימן, ותשאלהו: מי עשה לך כך, והוא יאמר: פלוני, וגם נתן לי פת, ומתוך כך ידעו אביו ואמו שהוא אוהבם, ותרבה אהבה וריעות בישראל. ועל פי זה אמרו שם, הנותן מתנה לחברו צריך להודיעו, כדי שתרבה אהבה ואחוה בישראל. ואין זה דומה לנתינת צדקה לעני, שעדיף שיהיה בסתר ולא ידע מי הנותן, כדי שלא יתבייש. וכן השולח מנות לחברו, ובא ומצאו ישן והניח לו את המשלוח, ולא נודע לו אלא לאחר שהתעורר במוצאי פורים, לא יצא המשלח ידי חובה. (קנב)

כבוד התורה - קהל מוקירי תורה שהשתתפו יחד, וקנו בסכום נכבד משלוח מנות לרבים, אף אותם אנשים שלא נתנו סכום כמחיר של שתי מנות, יצאו ידי חובה, כיון שבסך הכל התקבל המשלוח בכבוד הראוי כפי ערך המקבל. (קלז)

כמו כן, רשאי הבעל לשתף את אשתו במנות ששולח לחברו, ויוצאת בזה ידי חובה. ואין חובה להוסיף בשבילה עוד שתי מנות או שתשלח היא בעצמה דוקא. (קלח)

אבל - בתוך שבעה, חייב במשלוח מנות ובמתנות לאביונים. וטוב שלא ישלח מעדנים וממתקים מיוחדים. וכן לא ירבה במשלוחי מנות להרבה אנשים. (קצג)

בני ספרד נהגו לשלוח מנות לאבל בתוך י"ב חודש על פטירת אב או אם, או בתוך שלושים יום על שאר קרובים, אבל בני אשכנז לא נהגו לשלוח, אלא אם הוא רבו, שאז אין זה אלא כתשלום חוב. ושולחים מנות לבעל אף שאשתו אבלה. (קצג)

✧ מתנות לאביונים ✧

המצוה וטעמה

חייב אדם לתת ביום פורים שתי מתנות לשני אביונים, דהיינו מתנה אחת לכל אביון, כדי שיהיה להם לשמוח יחד עם כל בית ישראל. כמו שנאמר: **לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מְשִׁתָּה וְשִׂמְחָה, וּמְשַׁלַּח מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ, וּמִתְּנוֹת לְאֲבִיּוֹנִים.** (קסה, קסח, קעא)

זמן המצוה - ביום ולא בלילה. ויתנם לאחר קריאת המגילה. (שער הכוונות. קסט)

רשאי אדם לתת מתנות לאביונים כמה ימים קודם פורים, ובלבד שיודע שלא ישתמש בהם האביון עד שיגיע יום הפורים, שהוא שעת חיוב הנתינה. ועל כן, מה שישנם אנשי אמת שאוספים מתנות לאביונים קודם פורים, ומחלקים ביום פורים עצמו, הנותן להם מקיים את המצוה ללא שום חשש. (קסג)

מה נותנים? - כסף או מאכל, אבל לא חפצים אחרים. והנותן צ"ק לאביון, יוצא ידי חובה. כי אפילו אם הבנק סגור בפורים, עדיין יכול לקנות בו. (קסו, קע)

כמות המתנה - מן הדין יוצא ידי חובה כשכל מתנה היא פרוטה. [נפרוטה היא המטבע הפחות ביותר שיוצא בשוק = 10 אגורות]. אבל טוב שתהיה כל מתנה במחיר של סעודה אחת פת ולפתן [162 גרם]. וכל המרבה, הרי זה משובח. (קסו)

למי נותנים? - הנותן לאיש ואשתו אביונים, יוצא ידי חובת שתי מתנות לשני אביונים. וכן לאב ובנו אביונים. ומעלה יותר לתת ליתומים ואלמנות. (קסז)

רשאי לתת לאביון קטן. [אבל משלוח מנות לא מועיל לתת לקטן, משום שכתוב 'איש לרעהו', 'איש' היינו גדול, ו'רעהו' משמע כמוהו - גדול, שאין דרך האיש לעשות ריעות עם קטן.] (קמו, קסח)

בסבר פנים יפות - צריך לתת את המתנות לאביונים בעין יפה ובסבר פנים יפות, שלא יתבייש המקבל. וכמו שכתב מרן בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רמט ס"ג): **"צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות, בשמחה ובטוב לבב. ואם נתנה בפנים זועפות ורעות, הפסיד זכותו."** ורשאי לתת לאדם אחר שהוא יעביר את המתנות לאביונים ביום פורים. ואדרבה ישנה מעלה גדולה יותר, כשהאביון לא יודע מי הנותן. [אבל במשלוח מנות, צריך שידע מי הנותן, כדי שתרבה ביניהם אהבה ואחווה, וכמבואר לעיל.] (קסז, קעב)

איך משמחים את הקב"ה? - כתב הרמב"ם: **"מוטב לאדם להרבות כמיטב יכולתו במתנות לאביונים, יותר מלהרבות בסעודת פורים, ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שמחה גדולה ומפוארה אצל הקב"ה, כאדם המשמח לב עניים, יתומים ואלמנות. שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, כמו שנאמר (ישעיה נז טו): מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁכֶן וְאֵת דָּכָא וְשִׁפְלָא רֹחַ, לְהַחֲיוֹת רֹחַ שְׁפִלִים וְלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים."** (קסח)

מה שירצה יעשה - אין המקבל חייב לקנות ממעות אלו דברי מאכל דוקא, אלא רשאי לעשות בהם כרצונו, לקנות בגדים, נעלים וכל שאר צרכיו. (קעב)

בני הבית - גם בני הבית חייבים במתנות לאביונים. ונכון שהאבא יתן עבור אשתו ובניו ובנותיו, כדי שלא יצטרכו הם לחפש אחר האביונים.

אביון - גם עני המתפרנס מהצדקה, חייב לתת מתנות לאביונים. ועני שנתן לחברו פרוטה, רשאי חברו להחזיר לו, ויצאו ידי חובה שניהם במתנה אחת לאביון אחד. ויכולים לעשות כן עם עוד עני, ויקיימו שתי מתנות לשני אביונים. (קסט)

מענייני אבלות

אונן - שעדיין לא נקבר מתו, אסור בבשר ויין, אבל בפורים מותר, כיון שאין אבלות של יחיד דוחה את שמחת פורים שהיא מצוה של רבים. ואינו מניח תפילין, אלא אם כן נפטר המת לפני פורים ונקבר בפורים, שמניח ועם ברכה. (קפו, קצב)

סעודת הבראה - המנהג בירושלים שלא להברות בפורים, אלא על אב ואם. ובשאר מקומות עושים הבראה בפורים, אך טוב להברות רק בעוגות וקפה ולא בביצים. (קצג)

שבעה - אין אבלות נוהגת בפורים כלל, לא בי"ד ולא בט"ו, לא ביום ולא בלילה. ולכן לא ישב על הארץ, ולא ילבש בגד קרוע אלא בגדי שבת וחג, וינעל נעלי עור. ואמנם נוהג אבלות בדברים שבצנעא בלבד, כמו בשבת. (יורה דעה סימן תא ס"ז). (קפו) וכשחל פורים משולש בירושלים, נוהג אבלות ביום ראשון ט"ז באדר. (רכז)

בית הקברות - לא יעלו לבית הקברות ביום פורים, ולכן מי שיש לו יום השנה בפורים, יקדים לעלות לבית הקברות יום או יומיים קודם פורים.

אזכרה - ימי הפורים, אף על פי שהם ימים טובים לישראל, מותר לעשות בהם אזכרה [יארצייט] לנפטר למלאות השבעה או השלושים או השנה. אלא שיזהרו שלא לספר בשבחיו של הנפטר ולא יבכו, אלא ידברו רק דברי תורה מענייני המגילה, וחזיון באמונה ובטחון לעילוי נשמתו של הנפטר. וכמבואר בחוברת "ימי החנוכה בהלכה ובאגדה".

תענית - אסור להתענות בשני ימי הפורים, כיון שהם ימים טובים לעם ישראל. ואפילו אם חל יום השנה של אביו או אמו, שפסק מרן בשלחן ערוך (סימן תקסח ס"ח) שטוב להתענות ביום זה, מכל מקום בימי הפורים לא יתענה כלל. והוא הדין שאין להתענות בירושלים בפורים משולש ביום ראשון ט"ז באדר, כיון שעליו לקיים מצות סעודת פורים. (רכז)

ובלאו הכי כיום שהדורות נחלשו, ואם יתענה יש חשש שימעט מעסק התורה, עדיף שלא יתענה אפילו בשאר ימות השנה, אלא ישב ויעסוק בתורה, וזכות התורה תעלה במעלות גבוהות מאוד מאוד את הוריו הנפטרים, ובפרט אם זוכים לארגן שיעור תורה ברבים לעילוי נשמתם. כמבואר בחוברת "כיבוד אב ואם בהלכה ובאגדה".

הלכות פורים משולש

כאשר חל ט"ו באדר בשבת, גם בירושלים קוראים את המגילה ביום שישי - י"ד אדר. והטעם, מאחר ונתנה התורה כח לחכמי ישראל לגזור גזרות, למען ישמרו ישראל את דיני התורה כדת, ולא יבואו לידי מכשול חס ושלום. למשל: כשחל ראש השנה בשבת, גזרו חז"ל שלא לתקוע בשופר. והטעם, מכיון שהתורה אסרה בשבת להוציא חפצים מרשות היחיד [מהבית] לרשות הרבים [לרחוב] כשאין עירוב בעיר, ואולי ישכח מישהו ששבת היום ויוציא את השופר לרשות הרבים. כמו כן, כשחל ט"ו תשרי בשבת, אין נוטלים את הלולב, כי שמא יטעו ויוציאו את הלולב לרשות הרבים. וזהו הטעם בפורים, שגזרו חכמים שלא לקרוא מגילה בשבת, שמא יטעו ויוציאו את המגילה לרשות הרבים, לכך מקדימים לקרוא ביום שישי. ואולם, אינם עושים את כל מצוות הפורים בי"ד כערי הארץ, אלא מחלקים את מצוות הפורים [קריאת המגילה, מתנות לאביונים, משלוח מנות, משתה ושמחה, על הניסים, וקריאת התורה] לשלושה ימים, ועל כן נקרא שמו 'פורים משולש'.

יום שישי - י"ד באדר

מקיימים בירושלים שתי מצוות: א. קוראים את המגילה בלילה וביום. ב. נותנים מתנות לאביונים ביום. והטעם שנותנים ביום זה, כי עיניהם של עניים מייחלות ומצפות למקרא מגילה, כי בשעת הקריאה, מחיבת הנס, הלב פתוח לתת להם בעין יפה. (רטו)

אין אומרים 'על הניסים', ואם טעה ואמר בתפלה או בברכת המזון, אינו חוזר. וטוב לעשות סעודה נאה ביום שישי בבוקר. (קטו. ת"ה שסב)

מלאכה - מותר לבני ירושלים לעשות מלאכה, שאין זה זמן פורים ממש. (רעו)

יום שבת - ט"ו באדר

עושים עוד ב' דברים: א. אומרים 'על הניסים' בתפלות ובברכת המזון. ב. מוציאים שני ספרי תורה, בראשון קוראים פרשת השבוע, ובשני קורא המפטיר קריאת פורים 'ויבוא עמלק'. ומפטירים בנביא (שמואל א טו) "פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל", כהפטרת 'שבת זכור'. אבל בשאר הערים, מוציאים ספר תורה אחד, ומפטירים הפטרת פרשת השבוע כבכל שבת. (ריז, ריט)

תושב ערי הפרוות שבא לשבות בשבת בירושלים, לכתחילה לא יעלה לעליית מפתיר, אולם אם קראוהו בשמו כמנהג בני אשכנז, רשאי לעלות. (קטו)

מנה כפולה - טוב להכין עוד מנה לסעודת יום שבת לכבוד פורים, וישתה מעט יין יותר, לזכר הנס. וכן טוב שישלח מנות לחבר אחד, אם יש עירוב בעיר. (רכ, רכה)

דרשה - יש לדרוש לקהל בשבת, בהלכה ובאגדה מענייני הפורים. (רכ. ת"ה שסב)

מוקצה - המגילה היא מוקצה בשבת זו לתושבי ירושלים. כיון שגזרו שלא יקרא בה שמא יוציאה לרשות הרבים, אבל בשאר השבתות, אינה מוקצה. (קז)

יום ראשון - ט"ז באדר

מקיימים עוד שתי מצוות: א. משלוח מנות. ב. סעודת פורים. ולא אומרים 'על הניסים' לא בתפילה ולא בברכת המזון. ואולם בברכת המזון טוב שיאמר, "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מרדכי ואסתר...". (רכ, רכז)

הטעם שדוחים את משלוח המנות ליום ראשון, ולא עושים אותו בזמנו בט"ו בשבת, מאחר ויש בזה איסור הוצאה לרשות הרבים כשילך לבית חברו. (המאירי, המכתם, ארחוס חיים, כל בו ומהר"ם די לונגאנו. רכה)

והטעם שדוחים את סעודת פורים ליום ראשון, ולא עושים אותה בזמנה בט"ו בשבת, לפי שנאמר: לעשות אותם ימי משתה ושמחה, דהיינו המשתה צריך להיות ביום שנקבע לעשותו שמחה על ידי חכמים, אבל השבת - השמחה בה נקבעה בידי שמים כבר מששת ימי בראשית, כמו שדרשו חז"ל בספרי 'וביום שמחתכם' אלו השבתות. (ירושלמי) ועוד טעם, שאם יעשו את הסעודה בשבת, לא יהיה ניכר שזה לכבוד פורים, שהרי בכל שבת אנחנו סועדים סעודה חשובה. (מעשה רוקח) ועוד טעם, שכיון שמשלוח מנות נדחה ליום ראשון, והרי טעם משלוח מנות כדי שתהיה סעודה לנזקקים, לכן דוחים את הסעודה ליום ראשון, כדי שישערו ממשלוחי המנות. (המאירי, המכתם וארחות חיים) (רכ, רכה)

וידוי - אין אומרים וידוי בירושלים בתפלה, כיון שהוא יום משתה ושמחה. (רכז)

ובשאר המקומות יש נוהגים לומר, ויש נוהגים שלא לומר.

✻ תם ונשלם שבח לאל בורא עולם ✻